

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Έτος 73ον - Τεύχος 2ον

«...ή άσκηση δέν εΐναι εύκολία...»

Μάρτιος - Άπρίλιος 2024

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ του Μακ. Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος
κ. ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: Κλάδος Εκδόσεων της Επικοινωνιακής και Μορφωτικής
Υπηρεσίας της Εκκλησίας της Ελλάδος
ΕΚΔΟΤΗΣ - ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΛΑΔΟΥ: Σεβ. Μητρο. Θεσσαλονίκης κ. Φιλόθεος
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ: Αλέξανδρος Ί. Κατσιάρας

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ 2023-2025 ΜΕ ΔΙΕΤΗ ΘΗΤΕΙΑ: πρωτ. Γεώργιος Σελλής (Πρόεδρος ΙΣΚΕ), πρωτ. Γεώργιος Βαμβακίδης, πρωτ. Βασίλειος Χρηστίδης, πρωτ. Γεώργιος Κωνσταντίνου, πρωτ. Χρυσοβαλάντης Θεοδώρου, Αρχιμ. Θεόφιλος Λεμοντζής, Πέτρος Παναγιωτόπουλος (Επίκ. Καθ. Α.Π.Θ.) – ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΥΛΗΣ: Ζαμπία Αγριμάκη – ΕΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Αλέξανδρος Κατσιάρας – ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ: Ζαμπία Αγριμάκη, Έμμανουήλ Πλούσος – ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ζαμπία Αγριμάκη – ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος – Υπεύθυνος Τυπογραφείου: Β. Μπίτσης, Πρωτομαγιάς 3 - 145 68 Κρουονέρι Άττικης, Τηλ.: 210-8160.127 – Fax: 210-8160.128. Τιμή τεύχους 1 € (για όσους δέν τό δικαιούνται δωρεάν).

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:
Αθηνάς 30, 105 51 ΑΘΗΝΑ | Τηλ.: 211 48.25.298, Fax: 211 48.25.317
e-mail: efimerios@ecclesia.gr

Προμετωπίδα έξωφύλλου: Από τό «Είσοδικό» του παρόντος τεύχους

Φωτογραφία έξωφύλλου: Μοναχός Νοσοκόμος ή Γηροκόμος, λεπτομέρεια από τό έργο του π. Λουκά Ξενοφωντινού,
Τά Διακονήματα των Μοναχών

Εικονογράφηση τεύχους: Λεπτομέρειες από τό έργο του π. Λουκά Ξενοφωντινού,
Τά Διακονήματα των Μοναχών

Τό περιοδικό *Έφημέριος* δέν ευθύνεται για τό γλωσσικό ίδίωμα των άρθρογράφων του.

Δέν επιτρέπεται ή αναδημοσίευση, ή αναπαραγωγή –όλική ή μερική– του περιεχομένου του περιοδικού *Έφημέριος* καθ' οιονδήποτε τρόπο. Έπιτρέπεται μόνον ή παράθεση αποσπασμάτων αποκλειστικώς για επιστημονικούς και εκπαιδευτικούς σκοπούς, μέ αναφορά της πηγής προελεύσεως.

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΙΕΡΕΙΣ

Έτος 73ον

Μάρτιος - Απρίλιος 2024

Τεύχος 2ον

Περιεχόμενα

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΤΣΙΑΡΑ, Εισοδικόν	3
πρωτ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΠΑΧΥΤΙΑΝΝΑΚΗ - ΕΜΜ. ΑΘ. ΛΟΥΚΑΚΗ, Ό έσχατολογικός χαρακτήρας τής Θ. Λειτουργίας καί ή σύγχρονη ένοριακή πράξη	6
π. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΜΠΑΘΡΕΛΛΟΥ, "Γάμος" για όμόφυλα ζευγάρια: αντίφαση έν τοίς όροις	9
ΜΙΑΤΙΑΔΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, Προϋποθέσεις άληθινής λατρείας του Θεού (Ήσα 1:1-20)	11
π. ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΚΙΑΔΑΡΕΣΗ, «Σήμερον ... του άπ' αιώνος μυστηρίου ή φανέρωσις»	14
ΔΗΜΗΤΡΗ ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, Διάγραμμα τής Λειτουργίας των πιστών (Β)	17
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Ι. ΣΚΑΛΤΣΗ, Εύχή του άποστεφανώματος (α)	20
πρωτ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΔΟΡΜΠΑΡΑΚΗ, Από τούς Χαιρετισμούς	22
πρωτ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΘΕΡΜΟΥ, Κυριακή Δ' Νηστειών	24
Σεβ. Μητρ. Περιστερίου κ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ, Εισαγωγή στό Κανονικό Δίκαιο καί τήν Κανονική Οίκονομία (ΚΘ')	26
Άρχιμ. ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΥ ΜΗΛΤΟΥ, Ίχνηλατώντας τήν συνοδικότητα (ΙΧ)	28
πρωτ. ΧΡΥΣΟΒΑΛΑΝΤΗ ΘΕΟΔΩΡΟΥ, Λεξικό Λειτουργικών Όρων: Άβατον - Άγιαστούρα	31
ΣΤΑΥΡΟΥ ΓΟΥΛΟΥΛΗ, «Μηκέτι εις τον αιώνα...» (Μκ 11.13-14): Η δυστοπία τής έξηραnthείσης Συκής, άρχή αιώνιας ευτοπίας	33

Ἀρχιμ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ ΤΣΟΡΜΠΑΤΖΟΓΛΟΥ, Εἰσαγωγικά I. Ἱστορικό πλαίσιο. 2.γ. Ὁ Βίος Γρηγορίου Δεκαπολίτου (9 ^{ος} αἰ.)	35
Ἀρχιμ. ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΛΕΜΟΝΤΖΗ, Τό θεανδρικό πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἡ ἀρειανική αἵρεση καί οἱ κακοδοξίες τῶν Μαρτύρων τοῦ Ἰεχωβᾶ	38
Μακαριστοῦ Μητρ. Ζιχνῶν καί Νευροκοπίου ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ, Τελετουργικά Θέματα. 1. Ἀρχιερατικές χοροστασίες καί Λειτουργίες	40
ΙΩΑΝΝΟΥ Π. ΜΠΟΥΓΓΑ, Ὁ Ὅσιος Γέρον Βησσαρίων ὁ Ἀγαθωνίτης. Ἀνέκδοτα στοιχεῖα ἀπό τά πρῶτα του βήματα στή μοναχική ζωή (β)	43
πρωτ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Α. ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ, Πεντηκοστιανοί ἐναντίον Πεντηκοστιανῶν	45
Βιβλιοπαρουσίαση	47
Ἐφημεριακά	48

Ἱερομόναχος Συμεών

Πάλιν ἄνεμος
καί πέφτω πάλιν ἄλλος
ἐγὼ δὲ πάλιν
πονῶ καί πάλιν ποθῶ
ἄλλος ἐγὼ καί πάλιν.

Σιγή στήν αὐλή
ἄρωμα τοῦ φεγγαριοῦ
πλημμυρισμένη.

Σωρὸς κλαράκια
ἐγκαταλελειμμένος
ἀλλ' ἀναμένει.

Ἀπό τήν ποιητική συλλογή *Μὲ ἱμάτιον μέλαν καθὼς ἄνεμος ἀπλῶς φυσᾷ*,
Ἀθήνα: Ἄγρα 1998

«Δῶσε αἷμα, νά λάβεις Πνεῦμα»

Σεβαστοί πατέρες

Στήν ἀρχαία Ἐκκλησία, ἡ Μεγάλη Τεσσαρακοστή ἦταν ἡ περίοδος κατά τήν ὁποία οἱ κατηχούμενοι προετοιμάζονταν γιά τό βάπτισμα. Σ' αὐτήν τήν προετοιμασία τό ἀνθρώπινο σῶμα εἶχε ἰδιαίτερη συμμετοχή καί ρόλο. Ἦταν προϋπόθεση γιά νά λειτουργήσει κάποιος ἀσκητικά, ἀλλά καί ὁ καθρέφτης πού ἀντανακλοῦσε τήν ποιότητα αὐτῆς τῆς ἄσκησης. Ἡ προετοιμασία δέν ἦταν θεωρητική οὔτε ἐξωτερική καί ἐπιφανειακή καί δέν περιοριζόταν στήν τήρηση ἑνός συνόλου κανόνων (π.χ., ἐγκράτεια, αὐστηρή νηστεία). Τό βαθύτερο νόημά της ἦταν ὅτι οἱ κατηχούμενοι ἔπρεπε νά προσανατολιστοῦν σέ κάτι νέο πού ἀνατέλλει, διαφορετικό ἀπό αὐτό πού ζοῦσαν. Ὅπως στήν περίπτωση τοῦ Ἀβραάμ, ἀπαιτοῦσε τή φυσική μετακίνηση τῆς ὑπαρξῆς, μέ ὅλες τίς λειτουργίες της.

Οἱ κατηχούμενοι καλοῦνταν νά ξεριζώσουν τίς παλαιές τους βεβαιότητες πού βασιζόνταν στό κτιστό καί νά ἐγκαταλείψουν τά πεδία ἀπό τά ὁποία τίς ἀντλοῦσαν μέχρι τότε – βιολογικά (γονεῖς, συγγενεῖς), πολιτικά (θέσεις ἐξουσίας κ.ἄ.), κοινωνικά (οἰκογένεια, πλοῦτος) κ.λπ., καί νά πολιτογραφηθοῦν πολίτες μιᾶς πολιτείας πού δέν εἶναι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. Δέν ἔχουμε «ᾧδε μένουσαν πόλιν, ἀλλά τήν μέλλουσαν ἐπιζητοῦμεν» (Ἐβρ 13:14), διότι «ἡμῶν ... τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει» (Φιλ 3:20).

Ἡ Ὁρθόδοξη ἄσκηση, λοιπόν, ἔχει περιεχόμενο καί χαρακτήρα ἐσχατολογικό. Ἡ βαθύτερη οὐσία της βρίσκεται στήν ἀναμονή ἑνός μέλλοντος αἰῶνος ἀπό ὅλη τήν κτίση. Εἶναι ἡ ἀντληση τοῦ «εἶναι» ὅχι ἀπό ὅσα συμβαίνουν, ἀλλά ἀπό αὐτά πού θά συμβοῦν στό μέλλον, μέ τόν ἐρχομό τῆς Βασιλείας τοῦ Κυρίου.

Σέ αὐτήν τή βάση μποροῦν νά ἀντιμετωπιστοῦν καί οἱ συνέπειες τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, πού προῆλθαν ἀπό τήν κατάχρηση τοῦ αὐτεξουσίου. Ὁ ἄνθρωπος ἐπέλεξε νά αὐτοπροσδιοριστεῖ, νά γίνει ὁ ἴδιος σημεῖο ἀναφορᾶς τοῦ ἑαυτοῦ του, νά ἀντλεῖ τίς βεβαιότητές του ἀπό τόν ἴδιο τόν κτιστό ἑαυτό του ἢ ἀπό ἄλλα κτίσματα (εἰδωλολατρία). Καί θέλησε νά ἀποδείξει ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι ἡ αἰτία τῆς ὑπαρξῆς του, ἀφοῦ θά γινόταν ἀθάνατος χωρίς τόν Θεό.

Ἡ χριστιανική ἄσκηση ἐξ ἀρχῆς σχετίστηκε μέ μιᾶ ἐντολή, μιᾶ ἀπαγόρευση, μιᾶ πρόσκληση, πού συνδέθηκε μέ τό σῶμα, ὅπως περιγράφεται στά πρῶτα κεφάλαια τῆς Γενέσεως, ὀριοθετώντας τί ἐστίν ἄνθρωπος καί τί δημιουργία. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι τρεπτό ὄν πού ὀφείλει τή δημιουργία του στόν Θεό. Ἐλαβε τό «εἶναι» του, τήν ὑπαρξή του, καί συγχρόνως μιᾶ πρόσκληση νά λειτουργήσει κατ' εἰκόνα, μέ στόχο τό

καθ' ὁμοίωσιν. Δέν ἔχει πλήρη αὐτοδυναμία καί αὐτάρκεια. Χωρίς ἀναφορά καί κοι-
νωνία μέ τόν Υἱό καί Λόγο τοῦ Θεοῦ, ἡ ζωή του καταντᾷ ἀπλό βιολογικό φαινόμενο.

Ὁ Τριαδικός Θεός τοῦ παρεῖχε καί τήν προοπτική τῆς ὑπερβάσεως τοῦ θανάτου,
πού θά λάμβανε χώρα στό μέλλον καί προϋπέθετε τή διαρκή ἀναφορά τοῦ ἀνθρώ-
που σέ κάτι ἔξω ἀπό τόν ἴδιο. Εἶναι σημαντικό νά θυμόμαστε ὅτι ὅλη ἡ δημιουργία
εἶναι ἐν τῷ γίγνεσθαι. Αὐτό τό γίγνεσθαι, ὅμως, δέν ἀφορᾷ τή μεταβολή τῆς κτιστῆς
οὐσίας τῶν ὄντων, ἀλλά (μετά τό προπατορικό) τή μεταβολή τοῦ τρόπου ὑπαρξῆς
τους, ὁ ὁποῖος θά ὀλοκληρωθεῖ στό μέλλον, στά ἔσχατα, μέ τήν ἀνάσταση τῶν σω-
μάτων.

Ἡ ἄσκηση στούς πρωτοπλάστους σήμαινε ὅτι ὁ Ἀδάμ θά ὀδηγοῦσε τό κτιστό σέ
ἔνωση μέ τό Ἄκτιστο ἐν Χριστῷ δι' Ἁγίου Πνεύματος, προκειμένου νά ὀλοκληρωθεῖ
ἡ δημιουργία. Ἄντ' αὐτοῦ, ὁ ἄνθρωπος ἐπέλεξε νά φάει ἕνα κτιστό “καρπό”, δη-
λαδῆ νά στραφεῖ στίς δικές του δυνάμεις γιά τήν κατάκτηση τῆς ἀθανασίας, μέ τά
γνωστά δραματικά ἀποτελέσματα. Ἡ ἄσκηση, λοιπόν, ἀπό τήν ἀρχή, εἶχε τό νόημα
ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔπρεπε νά διαρκῶς νά ἀναγνωρίζει ὅτι τό «εἶναι» του εἶναι δῶρο,
καί τό «εἶναι καί ἀεὶ εἶναι» μπορεῖ νά ἐπιτευχθεῖ μόνο στό πλαίσιο κοινωνίας
καί σχέσεως μέ τόν Ἄκτιστο Θεό, στό πρόσωπο τοῦ Λόγου ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ. Συ-
νεπῶς, ἡ ἄσκηση ἦταν μιᾶ στάση ζωῆς, μέσα ἀπό τήν ὁποία ὁ ἄνθρωπος ἔπρεπε
νά θυμᾶται ὅτι τό μέλλον του δέν πηγάζει μέσα ἀπό τήν ἱστορία. Ἀλλά αὐτός ὁ
ἐσχατολογικός προσανατολισμός θά ἐκδηλωνόταν στόν τρόπο ἀντιμετώπισης τῆς
ὄλης κτιστότητας. Μέ τό προπατορικό ἀμάρτημα, ὅμως, καί ἡ ἄσκηση διεστράφη
καί προσανατολίστηκε μέσα στήν ἱστορία καί στό παρελθόν της, ἀφοῦ ἡ λύτρωση
ἀπό τήν τραγικότητα τῆς ἱστορίας ἀναζητήθηκε σέ κάποιο ἀρχικό τέλειο περιβάλ-
λον. Κι ἔτσι, ὁ ἄνθρωπος ἔμεινε “στήλη ἄλατος”. Τό σῶμα του ὑποβιβάστηκε καί
ἀκίνητοποιήθηκε – σάν νά πέτρωσε!

Ἡ πεποίθηση ὅτι ὁ κόσμος κινεῖται πρὸς ἕνα ἐπικείμενο τέλος («μαρὰν ἀθά») ἦταν
ἐμφανῆς καί κυρίαρχη στούς πρώτους χριστιανικούς αἰῶνες. Οἱ ἄνθρωποι πί-
στευαν ὅτι ἡ Δευτέρα Παρουσία θά συνέβαινε στόν καιρό τους καί θά τήν ἔβλεπαν
ἐνόσω ζοῦσαν. Ὅμως αὐτός ὁ ἐσχατολογικός προσανατολισμός τῶν χριστιανικῶν
κοινοτήτων δέν διήρκεσε γιά πολύ ἢ ἔχασε τήν πρωτοχριστιανική του ἔνταση. Ἀπό
τόν 4ο αἰ. καί ἔξῃς, μέ τήν ἐπίσημη ἀποδοχή τοῦ χριστιανισμοῦ στό πλαίσιο τῆς
ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας τά πράγματα σταδιακά μεταβάλλονται. Προϊόντος τοῦ
χρόνου, ἐπειδή “καθυστεροῦσε” ἡ ἔλευση τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, τό ἐσχατολογικό
ὄραμα ἀποδυναμωνόταν, “ξεθώραζε” (καί ἐν τέλει τοποθετήθηκε σέ ἕναν ἀσύλλη-
πτα μακρινό χρόνο). Παραλλήλως, ὁ ἐκχριστιανισμός τῆς αὐτοκρατορίας καί ἀργό-
τερα ἡ καθιέρωση τοῦ νηπιοβαπτισμοῦ εἶχαν ὡς ἀποτέλεσμα νά μειωθεῖ δραστικά
ὁ ἀριθμός τῶν κατηγουμένων καί νά ἀτονήσει ὁ θεσμός τῆς πρωτοχριστιανικῆς
κατήχησης καί διάκρισης τῶν κατηγουμένων καί τῶν πιστῶν σέ τάξεις. Ἔτσι, ἔνεκα
τῶν ἱστορικῶν συνθηκῶν καί ἐξελίξεων, ἡ Μ. Τεσσαρακοστή δέν ἀφοροῦσε πλέον

τούς κατηχουμένους. Ἐγινε μιά περίοδος ὑπενθύμισης, γιά τούς ἤδη βαπτισμένους, τῶν βαπτισματικῶν ὑποσχέσεων καί προσανατολισμῶν, ἀλλά χωρίς τήν πρωτοχριστιανική ἀναμονή καί λαχτάρα (Ρωμ 8:19, Φιλ 1:20) γιά τήν ἀπό στιγμή σέ στιγμή ἐρχόμενη Δευτέρα Παρουσία.

Τό “ξεθώριασμα” αὐτό τῆς ἐσχατολογίας ἐνισχύθηκε ἀκόμη περισσότερο τά νεώτερα χρόνια, μέ ὅσα συνέβησαν στή Δύση, μέ τήν ἀνάπτυξη τῆς ἔννοιας τῆς προόδου καί τήν κυριαρχία τοῦ ἀτομικισμοῦ καί ἐν τέλει τῆς αὐτοαναφορικότητας, καθῶς ὁ Θεός μπῆκε στό περιθώριο γιά νά τεθεῖ στό κέντρο τῶν πάντων ὁ ἄνθρωπος. Ὁ κόσμος λειτουργεῖ μέ ἕναν τρόπο πού βρίσκεται στους ἀντίποδες τῶν εὐαγγελικῶν παραγγελμάτων. Ὁ καπιταλισμός, πού βασίστηκε στήν ἠθική τοῦ προτεσταντισμοῦ (Μάξ Βέμπερ), ἔδωσε ἔμφαση στήν κατανάλωση, στή συσσώρευση ὅλο καί περισσότερων ἀγαθῶν, ἐπιτείνοντας τή μέριμνα γιά τήν ἀπόκτησή τους. Ἡ ἔννοια τῆς παραδοσιακῆς ἄσκησης μεταλλάχθηκε σέ ἀποταμίευση ἀρετῶν καί πλοῦτου.

Λησμονήθηκε ὅτι ὁ μόνος τρόπος γιά νά παραμείνει ὁ χριστιανός σέ σχέση μέ τόν Χριστό εἶναι νά μὴν αὐτοπροσδιορίζεται. Ἡ ἄσκηση ἀπέκτησε ἠθικό καί ψυχολογικό χαρακτήρα. Ἐχασε τόν ὄντολογικό της προσανατολισμό καί ἔγινε μιά πρακτική αὐτοβελτίωσης, πού μέσῳ τῆς πειθαρχίας στοχεύει στόν ἀπευθείας ἔλεγχο τῶν παθῶν, ἀπωθώντας τά ἔσχατα. Στήν πραγματικότητα, ὅμως, προσπαθεῖ νά ἐλέγξει τήν ἐκδήλωση τῶν παθῶν καί ὄχι νά θεραπεύσει τή γενεσιουργό αἰτία τους, πού εἶναι ἡ φιλαυτία (Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, Κεφάλαια περὶ Ἀγάπης, Γ΄, νζ΄). Καί μόνο μέ τόν ἐσχατολογικό προσανατολισμό τῆς ἄσκησης εἶναι δυνατόν νά θεραπευθεῖ ἡ φιλαυτία.

Τί συμβαίνει ὅμως μέ τήν ἄσκηση στή σύγχρονη ψηφιακή ἐποχή, πού “ἐξαυλώνει” καί καθιστᾷ περιττό τό σῶμα; Ἄν ἡ οὐσία τῆς ἄσκησης εἶναι ἡ ἀπουσία αὐτοπροσδιορισμοῦ καί αὐτοαναφορικότητας, τοῦτο σημαίνει ὅτι ὁ Ἄ(ἄ)λλος ἔχει πρωταρχική σημασία. Σήμερα, ὅμως, ὁ φυσικός-σωματικός ἄλλος ἔχει ἀντικατασταθεῖ ἀπό τόν εἰκονικό-“ἀσώματο” ἄλλο, πού σέ τελική ἀνάλυση ἀναφέρεται σέ ἕνα εἰκονικό ἐγώ. Τό ζήτημα εἶναι ἡ σύγχρονη ψηφιακή τεχνολογία καταργεῖ κάθε ἔννοια σωματικότητας, διαφορᾶς καί ἐτερότητας. Πέραν τοῦ ὅτι (καλλιεργεῖ τήν ἐντύπωση πῶς) καταργεῖ τά ὅρια τοῦ τόπου, τοῦ χρόνου καί τῆς ἀπόστασης, στήν πραγματικότητα καταργεῖ καί τήν ἐσχατολογία, καθῶς αὐτοπροβάλλεται ὡς ἔχουσα τή δύναμη νά τά λύσει καί νά τά θεραπεύσει ὅλα.

Εἶναι δύσκολο σήμερα νά κατανοήσουμε τήν οὐσία τῆς Ὁρθόδοξης ἄσκησης, διότι ὅλοι λίγο-πολύ ἔχουμε παραδοθεῖ σ’ αὐτόν τόν τρόπο ζωῆς, πού προτιμᾷ τή διευκόλυνση ἀπό τή διακινδύνευση τῆς σχέσης. Ἀλλά, ἡ ἄσκηση δέν εἶναι εὐκολία. Γιατί, ὅπως ἀναφέρεται στή νηπιτική παράδοση, «Δώσε αἷμα, νά λάβεις Πνεῦμα», κατά τό πρότυπο τοῦ Χριστοῦ. Ἄσκηση εἶναι νά βλέπεις τόν κόσμο ὄχι μέσα ἀπό τον ἑαυτό σου, μέσα ἀπό τό ὅμοιο, ἀλλά μέσα ἀπό τόν Χριστό.

Ἀλέξανδρος Ἰ. Κατσιάρας

Ὁ ἐσχατολογικὸς χαρακτήρας τῆς Θ. Λειτουργίας καὶ ἡ σύγχρονη ἐνοριακὴ πράξις

πρωτ. Εὐαγγέλου Παχυγιαννάκη - Ἐμμ. Ἀθ. Λουκάκη, Θεολόγου

Παραμελημένα καὶ Ἄτοπα σημεῖα τῆς Θείας Λειτουργίας

7. Τὸ κήρυγμα

Γιὰ τὸ κήρυγμα ἔχουν γραφεῖ πάρα πολλά τὸ τελευταῖο διάστημα, ιδιαίτερα γιὰ τὴν παράλογη μετατόπισή του στὸ κοινωνικὸ καὶ δὲν ἐπιθυμοῦμε ἐδῶ νὰ προσθέσουμε παρά μόνο δύο παρατηρήσεις:

α) Ὅτι σέ ἀρκετές ἐνορίες, κυρίως στὴν ἐπαρχία καὶ ἐνίοτε στίς πόλεις, ἀπουσιάζει παντελῶς τὸ κήρυγμα κατὰ τὴ Θ. Λειτουργία. Καὶ ἐνῶ οἱ ἱερεῖς μας, καίτοι ἀπόφοιτοι Θεολογικῶν ἢ Ἱερατικῶν σχολῶν, εἶναι πρόθυμοι νὰ τελέσουν ὁποιαδήποτε ἄλλη ἀκολουθία (π.χ. μνημόσυνο, ἁγιασμό, ἢ ἀρτοκλασία) μέσα στὸ πλαίσιο τῆς λειτουργίας, δὲν διαθέτουν χρόνο γιὰ τὸ κήρυγμα, τὸ θεωροῦν ἀσήμαντο. Καὶ αὐτὸ ἀνατρέπει ὅλη τὴν παράδοση, ἀφήνοντας ἀκάλυπτο ὄλο τὸ διδακτικὸ μέρος τῆς Θ. Λειτουργίας.

β) Στὸ κήρυγμα τὰ τελευταῖα χρόνια ἔχει ἐπικαθῆσει «ὁ τεράστιος καὶ δυσκίνητος ὀγκόλιθος τοῦ ἠθικισμοῦ»¹, τῆς ἀτομικῆς εὐσέβειας καὶ τοῦ «γλυκεροῦ χριστιανισμοῦ»², πού ἐξαντλεῖται τόσο κατὰ τίς ἐορτές ὅσο καὶ τίς Κυριακές σέ ἀναλύσεις θαυμάτων τοῦ Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου ἢ τῶν Ἁγίων καὶ στὸ «βα-

θύτερο νόημά των». «Συχνὰ τὸ κήρυγμα εἶναι ἠθικὸ καὶ ὄχι δογματικόν»³. Γι' αὐτὸ, ἐξάλλου, ἔχει παρατηρηθεῖ ὅτι «τὰ κηρύγματα πού ἀκούει ὁ Νεοέλληνας στίς ἐκκλησίες... –στίς περισσότερες περιπτώσεις– τὸν ἔχουν ἀποκλείσει ἀπὸ τίς ἴδιες τίς ρίζες του, τὸν ἔχουν ποτίσει μὲ βαθεῖα περιφρόνηση γιὰ τὴν πνευματικὴ του Παράδοση»⁴.

Γενικὰ ἀπουσιάζει τὸ λειτουργικὸ καὶ μυσταγωγικὸ κήρυγμα, ὁ ἀπλὸς ἀλλὰ χαριτωμένος καὶ ζωντανὸς ἀγιογραφικός, καί, ὡς ἐπεξεργασία του, πατερικός λόγος συνυφασμένος μὲ τὸ ἐορτολόγιο τῆς Ἐκκλησίας. Ἔτσι ἀποκτοῦν ιδιαίτερη σπουδαιότητα οἱ παρεμβάσεις τοῦ Ἱ. Ζηζιούλα: «Σκοπὸς τῆς Λειτουργίας (προφανῶς ὅπως τελεῖται σήμερα) δὲν εἶναι ἡ συμμετοχὴ στὴν κοινωνία τῶν ἐσχάτων, ἀλλὰ ἡ δημιουργία ἠθικῶν προτύπων χρήσιμων στὴν κοινωνία ἢ ἡ ἐξυπηρέτηση τῶν θρησκευτικῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἐπιζητεῖ "ἀνάπαυση", "κατάνυξη" καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἔτσι παρατηρεῖται μιὰ μετατόπιση καὶ νέα ἀξιολόγηση τῶν λειτουργικῶν συμβολισμῶν, προκειμένου νὰ ἐξυπηρετηθοῦν οἱ σκοποὶ τῆς ἠθικῆς τελειώσεως, τῆς κατανύξεως κ.λπ. Τὸ κήρυγμα θεωρεῖται ὡς ἠθικοπλαστικὰ τόσο σπουδαῖο, πού μεταφέρεται στὸ κοινωνικὸ

ὅταν τὸ ἐκκλησίασμα εἶναι περισσότερο, στραπατσάροντας ἔτσι ὅλο τὸν ἐσχολογικὸ εἰκονισμό τῆς Λειτουργίας»⁵. Λέτε ὁ ἀμοραλισμὸς τῶν ἡμερῶν μας νὰ ἔχει νὰ κάνει μέ ὅλα αὐτά;

8. Ἡ μεγάλη ἐκτενής

Ἐνῶ ἡ Μεγάλη Συναπτὴ βρίσκεται στὴν ἀρχὴ κάθε ἀκολουθίας, ἡ ἐκτενής ἰκεσία ἀποτελεῖ, κατὰ κανόνα, τὸ τελειώμα τῆς. Κατὰ τὸν Σμέμαν, ἐπειδὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ τίς ἴδιες αἰτήσεις τῆς Μεγάλης Συναπτῆς καὶ κατὰ τὴν ἴδια σειρά, γι' αὐτὸ στὴν ἐλληνικὴ πρακτικὴ ἀπλῶς τὴν παραλείπουν ὡς ἐπαναληπτικὴ (δηλ. πλεονάζουσα)· αὐτὴ ἡ πρακτικὴ ὅμως θεωρεῖται τελείως λανθασμένη⁶: «Ἡ ἐκτενής οὐδέποτε παραλείπεται, ὅπως κακῶς ἐπικράτησε νὰ γίνεται στίς ἐνοριακὲς ἐκκλησίες τῆς Ἑλλάδος. Στίς μονές καὶ στίς σλαβικὲς ἐκκλησίες λέγεται πάντοτε. Πρόκειται γιὰ ἓνα εὐπλαστο στοιχεῖο, πολύτιμο γιὰ τὴν προσαρμογὴ σὲ εἰδικότερα αἰτήματα καὶ μνημόνευση ὀνομάτων ζώντων, ἀσθενῶν, ἐμπερίστατων ἀδελφῶν καὶ κεκοιμημένων»⁷. Τὸ κείμενο μιλάει ἀπὸ μόνου του.

9. Τὰ κατηχούμενα καὶ οἱ εὐχές τῶν πιστῶν

Εἶπαμε προηγουμένως ὅτι εἶναι σκανδαλο καὶ ἀσέβεια πρὸς τὸ μυστήριον ἢ ἀποσιώπηση τῆς λειτουργίας τῶν κατηχουμένων στὴν ἐπίσημη λειτουργία τῶν Κυριακῶν, ἑορτῶν καὶ καθημερινῶν. Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο φαίνεται καθαρὰ ἡ «μεταμόρφωση» τῆς λειτουργικῆς εὐσέβειας. Ἡ ἐλλαδικὴ Ἐκκλησία ὅμως σή-

μερα, ἐκτός ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, νομίζει ὅτι δέν ἔχει κατηχουμένους. Θέλει μόνου τὰ παιδιά τοῦ κατηχητικοῦ, πού συναζονται μετὰ τὴ λειτουργία, χωρὶς νὰ κόπτεται καὶ πολὺ γιὰ τὴ συμμετοχὴ τους σ' αὐτὴν, καὶ αὐτὸ πού συνήθως τὰ διδάσκει ἀνακεφαλαιώνεται –ἀκόμη καὶ μετὰ τὴ δύση τῶν θρησκευτικῶν ὀργανώσεων– στὸ «Τὰ χριστιανόπουλα θὰ πᾶνε μέ φτερά...» καὶ στὸ «Ὁ Χριστὸς ἀρχηγὸς μας, στρατιῶτες τοῦ ἐμεῖς...». Ἔτσι οἱ δεήσεις πού λέγονται στὸ σημεῖο αὐτὸ θεωροῦνται ἀναχρονιστικὲς, γι' αὐτὸ καὶ «Κύριος οἶδε τὴν τύχη τους». Ἄλλοι τίς διαβάζουν μυστικά, ἄλλοι καθόλου. Καὶ ἐδῶ βέβαια ἡ κριτικὴ τῶν λειτουργιολόγων εἶναι καίρια: «Οἱ δεήσεις δέν εἶναι τῶν κατηχουμένων μόνου – πολὺ λίγο εἶναι τῶν κατηχουμένων ("Εὐξασθε οἱ κατηχούμενοι τῷ Κυρίῳ"), ἀλλὰ τῶν πιστῶν πού δέονται γιὰ τοὺς κατηχουμένους ("Οἱ πιστοὶ ὑπὲρ τῶν κατηχουμένων δεηθῶμεν ἵνα ὁ Κύριος αὐτοὺς ἐλεήσῃ ... ἀποκαλύψῃ ... ἐνώση..."). Ἡ Ἐκκλησία ποτὲ δέν εἶναι στείρα. Πάντοτε ἔχει κατηχουμένους, παρόντες ἢ ἀπόντες κατὰ τὴν σύναξιν. Γι' αὐτοὺς προσευχόμεσθε»⁸.

Ποιοί, ὅμως, εἶναι οἱ κατηχούμενοι; «Εἶναι δὲ οἱ κατηχούμενοι τὰ ἀβάπτιστα νήπια καὶ ὅλοι ὅσοι στά πέρατα τῆς οἰκουμένης ἀκούουν τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ καὶ ἐτοιμάζονται νὰ γίνουν μέλη τῆς Ἐκκλησίας... Κατὰ κάποια διαφορετικὴ ἔννοια "κατηχούμενοι" δέν μποροῦν νὰ ὀνομαστοῦν καὶ τὰ παιδιά, πού διδάσκονται μετὰ τὸ βάπτισμα τὴ χριστιανικὴ κατήχηση; Καὶ γι' αὐτοῦ τοῦ εἴδους τοὺς κατηχούμενους δέν πρέπει νὰ ἀνα-

φερθοῦν δεήσεις;...»⁹. «Ὁ εὐαγγελισμός τοῦ κόσμου δέν ἔχει τελειώσει»¹⁰. «Ἡ πρόφαση ὅτι ἡ ἔκτενης, τά κατηχούμενα καί οἱ δύο εὐχές τῶν πιστῶν δέν παραλείπονται ἀλλά λέγονται "μυστικῶς" γιά οικονομία χρόνου, εἶναι τελείως ἀδικαιολόγητη. Ἀπαράδεκτη ἐξ ἄλλου εἶναι ἡ μυστικῶς ἀπαγγελία τους, ἐνῶ εἶναι προτροπές προσευχῆς πρός τό λαό, καί ἡ μεταφορά τους σέ ἄλλο σημεῖο τῆς Θ. Λειτουργίας (κατά τά ἀπολυτίκια, τό τρισάγιο, τό χερουβικό), προκαλεῖ τέλεια ἀνατροπή τῆς ὁμαλῆς ροῆς τῆς ὅλης τελεσιουργίας»¹¹. Κατά τήν μαρτυρία μάλιστα τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου κατά τήν ἀρχαία τάξη, ὁ διάκονος προέτρεπε

τούς πιστούς: «Ἵπὲρ τῶν κατηχουμένων ἔκτενῶς δεηθῶμεν»¹². Γιά φανταστεῖτε, λοιπόν, πῶς θά ἦταν τά πράγματα ὅταν ὁ ἱερέας, μετά τήν ἀνάγνωση τοῦ Εὐαγγελίου, κατά τήν παραγγελία τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, «νά τό κλείς καί νά τό βάνεις εἰς τήν ἀγκαλιά σου νά τό ἐξηγάς εἰς τούς χριστιανούς τί παραγγέλλει ὁ Χριστός νά κάνουν...»¹³, ἐξηγοῦσε καί κάποτε στόν κόσμο ποιοί εἶναι αὐτοί οἱ κατηχούμενοι, νά τούς προτρέψει νά προσευχηθοῦν γι' αὐτούς, νά διδάξει γιά ποιό λόγο τελεῖται ἡ Θ. Λειτουργία καί νά τούς μεταδώσει ἔτσι τό νόημα τοῦ Εὐαγγελίου ἢ τῆς φερόμενης ἐορτῆς...

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Ἡ φράση εἶναι τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ Ν. Ματσούκα, «Θεολογική θεώρηση τῶν σκοπῶν τοῦ θρησκευτικοῦ μαθήματος», *Κοινωνία* 3 (1981) 311-312. 2. Ν. Ματσούκας, «Ἐκκλησία καί Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, Ἱστορία καί Ἐσχατολογία», στόν συλλογικό τόμο *Ἐκκλησία καί Ἐσχατολογία*, Ἀθήνα 2003, σ. 62. 3. Μητρ. Περγάμου Ἰωάννης, «Ἐκκλησία καί Ἐσχατα», στόν συλλογικό τόμο *Ἐκκλησία καί Ἐσχατολογία*, ὁ.π., σ. 31. 4. Χ. Γιανναράς, *Τό κενό στήν τρέχουσα πολιτική. Κριτικές παρεμβάσεις στή Νεοελληνική Ἀλλοτρίωση*, Ἀθήνα 1989, σ. 210. 5. Μητρ. Περγάμου Ἰωάννης, «Συμβολισμός καί Ρεαλισμός στήν Ὁρθόδοξη Λατρεία», ὁ.π., σ. 20 (ἐπισήμανση δική μας). 6. *Εὐχαριστία*, ὁ.π., σ. 87. 7. Ἰ. Φουντούλης, *Λειτουργική Α΄. Εἰσαγωγή στή Θεία Λατρεία*, ὁ.π., σ. 227. 8. *Αὐτ.*, σ. 228-229 (ἐπισήμανση δική μας). 9. Ἰ. Φουντούλης, *Ἀπαντήσεις εἰς Λειτουργικάς Ἀπορίας, Α΄*, ὁ.π., σ. 142. 10. *Λειτουργική Α΄*, ὁ.π., σ. 229. 11. Ἰ. Φουντούλης, «Ἡ Θεία Λειτουργία – τελετουργική θεώρηση», στό *Ἡ Θ. Λειτουργία*, ὁ.π., σ. 163. 12. Π.Ν. Τρεμπέλας, *Αἱ τρεῖς Λειτουργίαί κατά τούς ἐν Ἀθήναις Κώδικας*, Ἀθήνα 1982, σ. 61. 13. Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, *Διδαχές*, ἔκδ. Ι.Β. Μενοῦνου, Ἀθήνα χ.χ., σ. 216.

Μοναχοί σέ ἀγροτικές ἐργασίες

“Γάμος” για όμοφυλα ζευγάρια: άντίφαση ἐν τοῖς ὅροις

π. Δημητρίου Μπαθρέλλου

Ἐφημ. Ἰ.Ν. Ἀναλήψεως Ντράφι - Ἐπισκ. Καθηγητοῦ Παν. Emory

Ο θεσμός τοῦ χριστιανικοῦ γάμου ἀνάγει τίς ἀπαρχές του στίς πρώτες γραμμές τῆς Βίβλου. Ὁ Θεός δημιουργεῖ ἄνδρα καί γυναῖκα καί τοὺς εὐλογεῖ γιὰ ἀμοιβαία ἐνίσχυση καί τεκνογονία, «εἰς βοήθειαν καί διαδοχὴν τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων». Οἱ ἀξίες τῆς μονογαμίας, τοῦ ἀδιάλυτου τοῦ γάμου, καί τῆς τεκνογονίας ἀποκλειστικά καί μόνο στό πλαίσιο του πού προκύπτουν ἀπό τή βιβλική διήγηση, ἀποτέλεσαν μέχρι πρόσφατα βασικό πυλῶνα τῶν κοινωνιῶν τοῦ δυτικοῦ κόσμου – παρά τίς ὅποιες ἀνεπάρκειες συζύγων καί γονέων.

Ἡ χριστιανική Ἐκκλησία ἔκανε τά πρώτα της βήματα ἐντός τῆς εἰδωλολατρικῆς, παγανιστικῆς ρωμαϊκῆς αυτοκρατορίας, προβάλλοντας καί ἀσκώντας μιὰ σεξουαλική ἠθική μονογαμικῆς ἀγάπης, πιστότητας, καί ἀφοσίωσης, σέ ἀντιδιαστολή πρὸς τή σεξουαλική ἀσυδοσία ἰδίως τῶν ἀνδρῶν τῆς ρωμαϊκῆς αυτοκρατορίας. Ἡ ἄρνηση τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καί ἡ λατρεία τῶν εἰδώλων τοῦ ἐλληνορωμαϊκοῦ παγανισμοῦ συνοδεύονταν ἀναπόφευκτα ἀπὸ κουλτούρα καί πρακτικὲς σεξουαλικῆς ἀσυδοσίας – ἐφόσον ὁ παγανισμὸς δέν εἶναι παρά μιὰ μορφή λατρείας τῆς φύσης συμπεριλαμβανομένων τῶν διεφθαρμένων καί ἐμπαθῶν τῆς ἐκδηλώσεων. Ὅπως γρά-

φει ὁ Παῦλος στὴν *Πρὸς Ρωμαίους*, ἡ ἀποστασία τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὸν ἀληθινὸ Θεὸ εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα, μεταξύ ἄλλων, τὴ διαστροφή τῆς ὁμόφυλης σεξουαλικότητος. Αὐτὸ τὸ πάθος κυριάρχησε μεταξύ τῶν “σοφῶν” τοῦ κόσμου πού ἐγκατέλειψαν τὸν Θεό.

Σήμερα, σέ μιὰ ἐποχὴ ἐπίσης μαζικῆς ἀποστασίας, ἡ ὁμόφυλη σεξουαλικότητα ἐμφανίζεται ἐπιδεικτικὰ καί ἐπεκτατικὰ στὸν δημόσιο χῶρο καί διεκδικεῖ δικαιώματα, ὅπως ἐκεῖνο τοῦ γάμου, πού δέν τῆς ἀνήκουν. Ὁ γάμος, βέβαια, διέρχεται ἐδῶ καί δεκαετίες τεράστια κρίση. Ἀπὸ μυστήριο συνύπαρξης, κοινωνίας, καί εὐθύνης ἔχει σέ πολλές περιπτώσεις ὑποβαθμιστεῖ σέ βολικὸ γιὰ τὸ ἐγὼ διακανονισμὸ καί μέσο ἐμπαθοῦς ἱκανοποίησης ναρκισσιστικῶν ἐπιθυμιῶν, πού, ὅταν δέν καλυφθοῦν, θεωρεῖ κανεὶς ὅτι ἔχει ὄχι ἀπλῶς τὸ δικαίωμα ἀλλὰ ἴσως ἀκόμα καί τὴν ὑποχρέωση νά τὸν διαλύσει. Τὸ διαζύγιο ἔχει καταστεῖ πολὺ εὐκολότερο, συχνότερο, καί κοινωνικὰ ἀποδεκτό. Παράλληλα, ἔχει θεσμοθετηθεῖ τὸ σύμφωνο συμβίωσης γιὰ ὅποιους θέλουν νά εἶναι “ἑγγαμοὶ” κατὰ τὸ ἥμισυ, μέ τὴ δυνατότητα, δηλαδή, νά ἐγκαταλείψουν (ἢ νά ἐγκαταλείψουν ἀπὸ) τὸν ἢ τὴν σύντροφό τους εὐκολα, γρήγορα, μονομερῶς, καί χωρὶς

ἀναστολές ἢ τύψεις. Οἱ νεότερες γενιές παντρεύονται ἀργότερα καί σπανιότερα, χωρίζουν εὐκολότερα, καί κάνουν συχνά πολιτικό γάμο καί κατά κανόνα ἓνα μόνο παιδί καί μάλιστα σέ σχετικά μεγάλη ἡλικία. Ἡ παρακμή τοῦ γάμου ὀλοκληρώνει τήν τροχιά της μέ τή θέσπιση τοῦ “γάμου” τῶν ὁμόφυλων ζευγαριῶν. Τώρα πιά ἀκόμα καί ὁ ὀρισμός τοῦ γάμου ἀλλοιώνεται.

Ἡ ἐπιχειρηματολογία ὑπέρ τοῦ ὁμόφυλου “γάμου” καί τῆς συνακόλουθης υἰοθεσίας εἶναι σαθρή. Ὁ “γάμος” αὐτός ἐμφανίζεται ὡς “δικαίωμα” σέ κάτι τό ὁποῖο, ὠστόσο, εἶναι ἀδύνατο: οὐδέποτε μποροῦν δύο ἄτομα τοῦ ἰδίου φύλου νά συνάψουν ἑγγαμη συζυγία· εἶναι σάν νά ἀγωνίζονται οἱ ἄντρες νά τούς ἀναγνωριστῆι τό δικαίωμα τῆς ἐγκυμοσύνης καί τοῦ θηλασμοῦ. Τό κακέκτυπο δέν μπορεῖ ποτέ νά ταυτιστῆι μέ τήν πραγματικότητα ἢ νά τήν ὑποκαταστήσει. Ἐπιπλέον, ἡ διεκδίκηση τῆς υἰοθεσίας ἐκ μέρους ὁμόφυλων ζευγαριῶν παραβλέπει τό γεγονός ὅτι τό παιδί ἔχει ἀνάγκη ἀπό πατέρα καί μητέρα – σέ ὅποιες περιπτώσεις ὁ ἓνας ἀπό τούς δύο ἀπουσιάζει, τό παιδί βιώνει τήν ἐπώδυνη στέρηση τῆς ὀρφάνιας. Τό ἐπιχείρημα ὅτι εἶναι καλύτερα νά ζεῖ ἓνα παιδί μέ ἓνα ὁμόφυλο ζευγάρι παρά σέ ἓνα ἴδρυμα, παραβλέπει ὅτι ἀσυγκρίτως καλύτερο καί ἀπό τά δύο εἶναι τό νά ζεῖ σέ μιά φυσιολογική οἰκογένεια. Ἐπιπλέον, τό ἐπιχείρημα ὅτι κάποιιοι ἑτερόφυλοι γονεῖς εἶναι κακοῖ γονεῖς (σέ ἀντίθεση, ὑποτίθεται, μέ τούς ὁμόφυλους;) εἶναι “ἐκτός θέματος”. Στόν ὁμόφυλο “γάμο” κατ’ ἀνάγκη ἀπουσιάζουν ἢ ὁ πατέρας

ἢ ἡ μητέρα (ἢ μᾶλλον καί οἱ δύο, ἐφόσον δέν ὑπάρχει τρόπος νά ξεχωρίσουν οἱ ρόλοι καί νά συνυπάρξουν συμπληρωματικά), πράγμα πού ἀποτελεῖ θεμελιῶδες πρόβλημα πρῖν καί ἀνεξάρτητα ἀπό τό ἄν ἔχουμε νά κάνουμε μέ καλούς ἢ μέ κακούς “γονεῖς”.

Ἡ θεσμοθέτηση τοῦ “γάμου” γιά τά ὁμόφυλα ζευγάρια θά ἐπιδεινώσει τήν ἐπικρατοῦσα κατάσταση. Ἐπιπλέον, μέ ποιά ἐπιχειρήματα ἄραγε θά μπορέσει κανεῖς νά ἀρνηθεῖ, γιά παράδειγμα, τόν αἰμομικτικό γάμο (ἤδη ἄλλωστε ἔχει ψηφιστῆι νόμος πού ἐπιτρέπει τή δωρεά γενετικοῦ ὕλικου μεταξύ στενῶν συγγενῶν), τόν πολυγαμικό γάμο, ἢ τήν κτηνοβασία; Ἡ πορεία τῶν πραγμάτων, ὅπως τήν παρατηροῦμε σέ ἄλλες χῶρες τοῦ δυτικοῦ κόσμου, εἶναι ἐν πολλοῖς προδιαγεγραμμένη: Ἡ θεσμοποιημένη διαστροφή θά διδάσκειταί στά σχολεῖα ὡς κανονικότητα ἀπό τήν πρῶμη παιδική ἡλικία. Ὅποιοι διαφοροποιεῖται θά θεωρεῖται ρατσιστής καί ἐνίοτε θά ἐξοστρακίζεται κοινωνικά καί ἐπαγγελματικά.

Ὁ νομπελίστας ποιητής T.S. Eliot ἰσχυρίστηκε ὅτι τό μέλλον μας θά κριθεῖ ἀπό τό ἀποτέλεσμα τῆς σύγκρουσης χριστιανισμοῦ καί παγανισμοῦ. Στίς δυτικές κοινωνίες ἡ πλάστιγγα μᾶλλον κλίνει πρὸς τό μέρος τοῦ δεύτερου. Ἐάν αὐτή ἡ μάχη χαθεῖ, τότε πιθανόν νά συμβεῖ αὐτό πού προέβλεψε ἓνας ἄλλος μέγας Ἄγγλος συγγραφέας, ὁ G.K. Chesterton: ὁ παγανιστικός κόσμος καί πάλι, ὅπως στούς ρωμαϊκοὺς χρόνους, ὑπό τό βάρος τῶν ἀδιεξόδων του θά μεταστραφεῖ στόν χριστιανισμό.

Προϋποθέσεις ἀληθινῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ (Ἡσα 1:1-20)

Σχόλιο στό ἀνάγνωσμα τῆς Τριθέκτης τῆς Καθαρᾶς Δευτέρας

Μιλτιάδου Κωνσταντίνου

Ὁμ. Καθηγ. Α.Π.Θ. - Ἄρχ. Διδασκάλου τοῦ Εὐαγγελίου τῆς ΜτΧ Ἐκκλησίας

Σύμφωνα μέ τή λειτουργική παράδοση τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, καθ' ὅλη τή διάρκεια τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς διαβάζονται διαδοχικά περικοπές ἀπό τά βιβλία τοῦ προφήτη Ἡσαΐα κατά τήν ἀκολουθία τῆς Τριθέκτης Ὠρας καί τῆς Γενέσεως καί τῶν Παροιμιῶν κατά τήν ἀκολουθία τοῦ Ἑσπερινοῦ. Ἡ ἐπιλογή αὐτή συνδέεται πιθανότατα μέ τήν ἀρχαία παράδοση, σύμφωνα μέ τήν ὁποία ἡ Σαρακοστή ἀποτελοῦσε περίοδο προετοιμασίας τῶν κατηχομένων γιά τό Βάπτισμα καί, ἐπομένως, οἱ ἀκολουθίες τῆς περιόδου ἔχουν κατηχητικό χαρακτήρα, μέ σκοπό νά προετοιμάσουν τοὺς ὑποψήφιους χριστιανούς γιά τό νέο ξεκίνημα τῆς ζωῆς τους.

Τά τρία αὐτά βιβλία ἀποτελοῦν μετά τοὺς Ψαλμούς τά προσφιλέστερα ἀναγνώσματα ἀπό τήν Παλαιά Διαθήκη, καθὼς τό περιεχόμενό τους ἀναφέρεται στίς βασικές ἀρχές τῆς πίστεως καί τῆς ζωῆς τῶν χριστιανῶν. Συγκεκριμένα, στό βιβλίο τῆς Γενέσεως θίγονται τά μεγάλα θέματα πού ἀπασχόλησαν τοὺς χριστιανούς ὄλων τῶν ἐποχῶν, ὅπως δημιουργία τοῦ κόσμου, προέλευση τοῦ κακοῦ καί ἐπαγγελίες πρός τοὺς προπάτορες τοῦ βιβλικοῦ Ἰσραήλ, στό βι-

βλίο τοῦ προφήτη Ἡσαΐα, ἐκτός ἀπό τίς ὑψηλές θεολογικές ιδέες καί διδασκαλίες, περιέχονται οἱ σπουδαιότερες μεσσιανικές ἐξαγγελίες πού περιγράφουν μέ γλαφυρές εἰκόνες καί ζωηρά χρώματα τή μορφή τοῦ ἀναμενόμενου λυτρωτῆ, ἐνῶ τό βιβλίο τῶν Παροιμιῶν προσφέρει μιὰ σειρά πρακτικῶν συμβουλῶν γιά τήν ἀντιμετώπιση προβλημάτων τῆς καθημερινῆς ζωῆς τῶν πιστῶν.

Ἀπό τήν Τριθέκτη τῆς Δευτέρας τῆς Α' Ἑβδομάδας τῶν Νηστειῶν ἀρχίζει ἡ διαδοχική ἀνάγνωση περικοπῶν ἀπό τό βιβλίο τοῦ προφήτη Ἡσαΐα ξεκινώντας ἀπό τήν πρώτη ἐνότητα τοῦ πρώτου κεφαλαίου, στχ. 1-20, πού περιέχουν μιὰ περιγραφή τῆς ἀποστασίας τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰούδα ἀπό τόν Θεό (στχ 2-9) καί τήν ἔκκληση τοῦ προφήτη πού μεταφέρει μιὰ κλήση τοῦ Θεοῦ γιά γνήσια μεταμέλεια καί ἐπιστροφή.

Μέ τήν ἐκπληκτική ποίησή του, τήν ἐμπνευσμένη ἔκκληση γιά δικαιοσύνη καί τήν πολυποίκιλη ἀπεικόνιση τοῦ Θεοῦ, τό Ἡσαΐας 1 εἶναι ἓνα ἀπό τά πιό ἐντυπωσιακά ἴσως κεφάλαια τῆς βιβλικῆς προφητικῆς λογοτεχνίας.

Θέματα πού ἀπαντοῦν στό πρώτο κεφάλαιο θίγονται ἐπανειλημμένα καί

στά επόμενα, όπως ή τύχη τής Ἱερουσαλήμ, ή φύση τής ὀρθῆς λατρείας και ή ἀναγκαιότητα τής μετάνοιας. Πολλοί ἐρμηνευτές θεωροῦν τό κεφάλαιο αὐτό εισαγωγικό ὀλοκληρου τοῦ βιβλίου μέ τόν πρῶτο στίχο, ὅπου δίνεται τό χρονολογικό πλαίσιο τής δράσης τοῦ προφήτη Ἡσαΐα, νά λειτουργεῖ ὡς ἕνα εἶδος τίτλου. Τό κεφάλαιο εἶναι ή ἀρχή μιᾶς συζήτησης, ὅχι ἀπαραίτητα ή τελευταία λέξη.

Μετά τήν ἐπιγραφή, τό ἔργο ἀρχίζει μέ μιᾶ σύγκριση τοῦ Βασιλείου τοῦ Ἰούδα και τής πόλης τής Ἱερουσαλήμ τής ἐποχῆς τοῦ προφήτη μέ ὅσα συνέβαιναν στά Σόδομα και τά Γόμορρα πού τά κατέστρεψε ὁ Θεός για τίς ὑπερβολικές ἀμαρτίες τῶν κατοίκων τους. Ἀνάλογης βαρύτητας θεωρεῖ ὁ Ἡσαΐας ὅτι εἶναι και ή ἀνυπακοή πού ὁ λαός τοῦ Ἰούδα ἐπιδεικνύει ἀπέναντι στόν Θεό. Ἔτσι, ἀρχίζει τό βιβλίο του καλώντας ὡς μάρτυρες τόν οὐρανό και τή γῆ νά ἀκούσουν τό παράπονο πού διατυπώνει ὁ Θεός για τή συμπεριφορά τοῦ λαοῦ του ἀπέναντί του. Στό παράπονό του ὁ Θεός ἐκφράζει μιᾶ ἀπογοήτευση ἀνάλογη πρός ἐκείνη ἑνός πατέρα πού βλέπει τά παιδιά του νά ἀποστασιοποιοῦνται ἀπό αὐτόν. Ὁ Ἰσραήλ και ὁ Ἰούδας (τά παιδιά τοῦ Θεοῦ) συμπεριφέρονται χειρότερα ἀπό τά πεισματάρικα βόδια και τά γαϊδούρια, καθῶς αὐτά ἀναγνωρίζουν τοῦλάχιστον τά ἀφεντικά τους και συμπεριφέρονται ἀπέναντί τους ἀνάλογα.

Στούς στίχους 11-15, μέ ιδιαίτερα σκληρές ἐκφράσεις πού προκαλοῦν ἐκπληξη, συνήθεις ὅμως στήν προφητική

γραμματεία, ὁ Θεός ἐμφανίζεται νά ἀπορρίπτει μέ ἔμφαση τή λατρεία τοῦ λαοῦ του. Ἡ ἐκπληξη προκύπτει ἀπό τή διαπίστωση ὅτι ὅλες αὐτές οἱ λατρευτικές ἐκδηλώσεις και τελετουργίες πού περιγράφονται στούς στίχους αὐτοῦς προβλέπονται ή και διατάσσονται ἀπό τόν μωσαϊκό Νόμο. Ἡ διαπίστωση αὐτή καθιστά σαφές ὅτι αὐτό πού ἀπορρίπτεται στήν παρούσα ἐνότητα δέν εἶναι ή λατρεία καθ' ἑαυτήν, ἀλλά ή ἀναντιστοιχία μεταξύ θρησκευτικότητας και καθημερινῆς ζωῆς. Ἡ προσφορά θυσιῶν και ἄλλων ἀφιερωμάτων δημιουργεῖ στούς πιστούς τήν ψευδαίσθηση ὅτι κρατοῦν τή θεότητα ἱκανοποιημένη, ὅποτε ἀδιαφοροῦν για τήν τήρηση τῶν ὅρων τής Διαθήκης και τήν καλλιέργεια μιᾶ ἀληθινῆς σχέσης μέ τόν Θεό.

Μέ τόν παθιασμένο τρόπο, μέ τόν ὅποιο ὁ Θεός ἐδῶ ἀπορρίπτει τή λατρεία πού τοῦ προσφέρεται, δηλώνει πέρα ἀπό κάθε ἀμφισβήτηση ὅτι εἶναι ἐλεύθερος και δέν χρειάζεται τήν ἀνθρώπινη λατρεία οὔτε μπορεῖ νά χειραγωγηθεῖ μέσω αὐτῆς. Μέ τόν πλέον σαφή τρόπο τό δηλώνει αὐτό μέ τή διαβεβαίωση μέ τήν ὅποια ὀλοκληρώνεται αὐτή ή ἐνότητα στόν σχ 15:

Ὅταν ὑψώσετε τά χέρια σας σ' ἐμένα, / τά μάτια μου θά στρέψω μακριά σας / κι ἂν τίς δεήσεις σας αὐξήσετε, / δέν πρόκειται νά σᾶς τίς ἐκπληρώσω· / γιατί τά χέρια σας εἶναι στό αἷμα βουτηγμένα.

Ἡ τελευταία αὐτή αἰτιολόγηση τής ἀπόρριψης τής λατρείας θά μπορούσε νά θεωρηθεῖ ἕνα λογοπαίγνιο πού συνοψίζει μέ ιδιαίτερα ἐπιτυχημένο τρόπο

τήν ἀναντιστοιχία θρησκευτικῆς καί καθημερινῆς ζωῆς γιά τήν ὁποία ἔγινε λόγος παραπάνω. Ἡ ἔκφραση «αἱ χεῖρες ὑμῶν αἵματος πλήρεις» ἀναφέρεται σέ πράξεις βίας κατά ἀθῶν προσώπων (πρβλ Γεν 4:11· Δευ 21:7· Παρ 6:17), ἀλλά στήν παροῦσα συνάφεια ἀπηχεῖ ἐπίσης τή φράση τοῦ στχ 11: «αἷμα ταύρων καί τράγων οὐ βούλομαι». Τό αἷμα τῶν θυσιασμένων ζῶων δέν μπορεῖ νά ξεπλύνει τό αἷμα τῶν καταπιεσμένων ἀνθρώπων.

Στούς ἐπόμενους στίχους (16-18) τό κόκκινο χρώμα τοῦ αἵματος θά συγκριθεῖ μέ τό "χρῶμα" τῆς ἁμαρτίας. Ἔτσι, ὁ Θεός ὑποδεικνύει τόν τρόπο πού αὐτό τό κόκκινο μπορεῖ νά γίνει ἄσπρο:

«Λουστεῖτε κι ἐξαγνιστεῖτε· / βγάλτε ἀπό μέσα σας τίς κακίες / πού στέκουν μπρός στό μάτια μου. / Πάψτε νά κάνετε τό κακό· / μάθετε τό καλό νά κάνετε. Ἐπιδιώξτε τή δικαιοσύνη, / λυτρώστε ἐκεῖνον πού τόν ἀδικοῦν / δικαιοσύνη ἀποδῶστε στό ὀρφανό, / τῆς χήρας τό δίκιο ἀναγνώριστε· / κι ἐλάτε νά κριθοῦμε μεταξύ μας» λέει ὁ Κύριος. / «Κι ἄν εἶναι οἱ ἁμαρτίες σας καθῶς τό χρῶμα τῆς πορφύρας, / θά τίς λευκάνω σάν τό χιόνι· / κι ἄν εἶναι σάν τό κόκκινο τό χρῶμα, / θά τίς λευκάνω σάν τό μαλλί.

Δέν εἶναι ἕνα αἶσθημα κοινωνικῆς δικαιοσύνης αὐτό πού ὑπαγορεύει τίς πα-

ραπάνω ἀπαιτήσεις τοῦ Θεοῦ ἀπό τούς ἀνθρώπους, ἀλλά ἡ βασική βιβλική θέση, πού διαφοροποιεῖ τή χριστιανική πίστη ἀπό κάθε θρησκευτικό ἢ φιλοσοφικό-ἠθικό σύστημα, ὅτι ἡ σχέση τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Θεό περνᾷ ἀπό τή σχέση του μέ τούς συνανθρώπους του.

Στόν βαθμό πού ὁ ἄνθρωπος ἀποδέχεται τήν πρόσκληση τοῦ Θεοῦ νά τηρήσει τούς ὅρους τῆς Διαθήκης καί νά συνεργαστεῖ μαζί του, ὁ Θεός τόν διαβεβαιώνει ὅτι ἔχει τή δύναμη νά τόν ἀπαλλάξει ἀπό τίς ἁμαρτίες του ὅσο σοβαρές καί ἄν εἶναι. Τά πάντα ὅμως ἐξαρτῶνται ἀπό τήν ἀπόφαση τοῦ ἀνθρώπου καί αὐτό δηλώνεται μέ ἕνα ἄλλο λογοπαίγνιο στό τέλος τῆς ἐνότητας: ἀνάλογα μέ τήν ἐπιλογή τους, ὁ λαός εἴτε θά «φάει τά ἀγαθά τῆς γῆς» εἴτε θά «φαγωθεῖ ἀπό τό ξίφος» (στχ 19-20).

Αὐτή ἡ πρόσκληση καί ἡ διαβεβαίωση τοῦ Θεοῦ ἐπιτρέπει στό ποίημα μέ τό ὁποῖο ἀρχίζει τό βιβλίο τοῦ προφήτη Ἡσαΐα νά ξεπεράσει τό πιθανό ἱστορικό του πλαίσιο στόν Ἰουδα τοῦ 8^{ου} π.Χ. αἰῶνα καί δίνει στό περιεχόμενό του διαχρονική ἰσχύ. Στόν βαθμό πού ὁ ἄνθρωπος ἀδιαφορεῖ γιά τή φτώχεια, τήν ἀδικία καί τήν ἐκμετάλλευση τῶν συνανθρώπων του, ἀκυρώνει ὅλες τίς προσευχές του γιά ἐρχομό τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Μοναχός
κτίστης

«Σήμερον ...
τοῦ ἅπ' αἰῶνος μυστηρίου ἢ φανέρωσις»

π. Ἰωάννου Σκιαδαρέση
Πρ. Ἀναπλ. Καθηγητοῦ Α.Π.Θ.

Μέ ἀφορμή τή γιορτή τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, πού ἡ σημασία της γιά τόν ἄνθρωπο εἶναι μοναδική, νά διατυπώσουμε μερικές σκέψεις, πού κρίνουμε ἀναγκαῖες:

α) Ἡ προαιώνια σύλληψη

τοῦ μυστηρίου τῆς ἐνανθρώπησης

Τήν ἀρχή τοῦ μυστηρίου τῆς ἐνανθρώπησης πρέπει νά ἀναγάγουμε ὄχι στήν ἱστορία ἀλλά στήν αἰωνιότητα· καί φυσικά δέν ἀναζητοῦμε ἐγγύτερο χρονικό προσδιορισμό ἔναρξής του, γιατί αὐτό εἶναι λογικά ἀδύνατο. Μποροῦμε, ὅμως, νά ψηλαφίσουμε κάποιες διαστάσεις του, ὅπως: ὅτι ὁ Χριστός εἶναι τό πρόσωπο πού, διά Σταυροῦ, πραγματοποιεῖ τό μυστήριο αὐτό καί ὅτι ἡ Θεοτόκος Μαρία, εἶναι πού ἀπό πλευρᾶς ἀνθρώπων συγκατατίθεται σ' αὐτό καί τό διακονεῖ.

**β) Μυστήριο προεγνωσμένο
καί σεσιγημένο**

Αὐτό τό μυστήριο, ἐκτός τοῦ ὅτι εἶναι προαιώνιο, εἶναι καί «προεγνωσμένον» μόνο ἀπό τόν Θεό (Α΄ Πέτ 1:20) καί «σεσιγημένον», καλυμμένο μέ σιγή (Ρωμ 14:24), ἀκόμη καί στούς ἀγγέλους. Εἶναι τό μυστήριο τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Σταυροῦ Του καί τῆς Ἀνάστασής Του, πού φανερώνεται ἐν χρόνῳ, κατά τήν ἡμέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ.

Ἡ ὑπόθεση, λοιπόν, τῆς ἐνανθρώπησης καί κατ' ἐπέκταση τό Πάθος τοῦ Ἰησοῦ, δέν εἶναι ἕνα ἱστορικό μόνο γεγονός, πού προσδιορίζεται ἀπό ἱστορικές συντεταγμένες, ἀλλά καί γεγονός ὑπεριστορικό, πού ἐκτείνεται στήν αἰωνιότητα. Ἡ ἐνανθρώπηση δέν εἶναι δηλαδή μιᾶ ἀιφνίδια (στιγμιαία) μεταπτωτική ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ γιά χάρη μας, ἀλλά ἡ ἀπόληξη μιᾶς σειρᾶς «ἐνεργειῶν».

γ) Τό μυστήριο στή Γραφή

Γι' αὐτήν τήν προαιώνια σύλληψη τοῦ μυστηρίου καί τήν ἐν χρόνῳ φανέρωσή του μιλάει συχνά ἡ Γραφή. Ἡ Π. Διαθήκη, ἐκτός ἀπό τά σαφῆ λόγια τοῦ πρωτευαγγελίου πρὸς τοὺς πρωτόπλαστους, μετὰ τήν παρακοή, γιά τήν ἀποστολή λυτρωτῆ Μεσσία, πού θά συντρίψει τήν κεφαλήν τοῦ ὄφεως, περιέχει πλεῖστες ὅσες προτυπώσεις τῆς διά Σταυροῦ θυσίας τοῦ Μεσσία, τίς ὁποῖες δέν θά ἀναφέρουμε. Θά παραπέμφουμε ὅμως στό σχετικό βιβλίο τοῦ μακαριστοῦ Σ. Σάκκου, Ὁ Σταυρός στήν Παλαιά Διαθήκη (Θεσσαλονίκη 2005). Ἡ Κ. Διαθήκη ἐπίσης, ὅσες φορές ἀναφέρεται στόν Σταυρό, παρουσιάζει τήν ὑπόθεση τοῦ Χριστοῦ προαιωνίως προκαθορισμένη, πού φανερώνεται ἐν χρόνῳ. Στήν Α΄ Πέτρον (1:20) λ.χ. διαβάζουμε ὅτι: «ἡ θυσία τοῦ

Χριστοῦ (ἄρα καί ὄλο τό μυστήριό τῆς ἐνανθρώπησης) εἶχε προκαθοριστεῖ πρὶν ἀπὸ τῆ δημιουργία τοῦ κόσμου, φανερώθηκε ὅμως, γιὰ χάρι τῶν ἀνθρώπων, τὰ τελευταῖα χρόνια», δηλαδή στὸν ἱστορικό βίό καί χρόνο τοῦ Χριστοῦ. Καί ὁ ἱστορικός βίος τοῦ Χριστοῦ ἀρχίζει μέ τόν Εὐαγγελισμό τῆς Θεοτόκου.

δ) Μυστήριό πού ἐνεργεῖ ὁ Χριστός ὡς ἀρχέτυπο

Ὁ Χριστός εἶναι τό πρόσωπο πού πραγματοποιεῖ τό μυστήριό τῆς ἐνανθρώπησης καί εἶναι «τό ἀρχέτυπον» (=τό πρότυπο) μέ βάση τό ὁποῖο πλαστήκαμε.

Γι' αὐτό τό ἀρχέτυπο νά σημειώσουμε τὰ ἑξῆς: Ὁ ἄνθρωπος, κατὰ τὴν Βίβλο καί τὴν διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας μας, πλάστηκε «κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν» τοῦ Χριστοῦ. Πλάστηκε, ὅπως λ.χ. σημειώνει ὁ Μ. Ἀθανάσιος, ἀπὸ τόν Θεό «κατὰ τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα», δηλαδή κατὰ τό πρότυπο τοῦ Χριστοῦ, πού εἶναι εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Διευκρινίζουν μάλιστα οἱ μεγάλοι Θεολόγοι μας ὅτι ἀρχέτυπο τοῦ ἀνθρώπου ἦταν ὁ Χριστός, ὅπως θά γεννιόταν ἀπὸ τὴν Παναγία, ὡς Θεάνθρωπος· φέροντας δηλαδή καί τίς δύο φύσεις, τὴν θεία καί τὴν ἀνθρώπινη. Ἄρα ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοανθρώπου Χριστοῦ ὡς ἀρχέτυπου τοῦ ἀνθρώπου προϋπάρχει. Πρὸς αὐτό τό ἀρχέτυπο ἔπρεπε νά κατατείνει καί νά κινεῖται ὁ ἄνθρωπος· γιὰ νά φτάσει στό «καθ' ὁμοίωσιν». Αὐτό θά πεῖ ὅτι ὁ ἄνθρωπος χρειαζόταν χειροπιαστό ἀρχέτυπο, πρὸς τό ὁποῖο ἔπρεπε νά κατατείνει διαρκῶς.

Στό σημεῖο αὐτό νά κάνουμε ἐδῶ, ὡς σέ παρένθεση, μιὰ διευκρίνιση, τὴν ὁποία μποροῦμε ἴσως νά ἀναπτύξουμε

ἄλλη φορά: τό ὅτι πλαστήκαμε μέ ἀρχέτυπο τόν Θεάνθρωπο Χριστό ἐξηγεῖται ἀπὸ τὴ Χριστολογική δομὴ τῆς φύσης μας. Αὐτό ἀκριβῶς μᾶς ὑφώνει στὴν κορυφή τῆς ἀξιοπρέπειάς μας.

ε) Ἡ ἀνάγκη τῆς ἐνανθρώπησης

Ὁ Χριστός καί ἡ ἐνανθρώπησή του, κατὰ ταῦτα, δέν εἶναι ἓνα συμβάν μέσα στὴν ἱστορία τοῦ κόσμου, πού προέκυψε ἀπὸ τὴν πτώση τῶν πρωτόπλαστων. Ὁ ἄνθρωπος καί προπρωτικά εἶχε ἀνάγκη τοῦ Χριστοῦ, ὄντας ἀκόμη ἀτελής καί ἀνολοκλήρωτος. Χρειαζόταν, λοιπόν, ἀπαραιτήτως ὁ Χριστός, «ὁ πρωτότοκος πάσης κτίσεως» καί πρὶν καί μετὰ τὴν πτώση. Ἔπρεπε ἡ ἀνθρώπινη φύση νά ὀλοκληρωθεῖ. Ἐπесе ὅμως στὴν παγίδα τοῦ διαβόλου. Αὐτὴ τοῦ ἄλλαξε κατεύθυνση. Ἡ ἀνάγκη ἐνανθρώπησης συνεπῶς αὐξήθηκε ἀκόμη περισσότερο.

Ὁ πεσμένος ἄνθρωπος, στερημένος τὴν θεοειδή καί θεοῦφαντὴ στολή, μέ τὴν ὁποία ἦταν προπρωτικά ντυμένος, φέροντας πιά τοὺς «δερμάτινους χιτῶνες», πού, ἀπὸ φιλανθρωπία καί πάλι, τόν ἐνέδυσσε μετὰ τὴν πτώση ὁ Θεός, μπόρεσε καί στάθηκε ἐξ αἰτίας τοὺς στά πόδια του, ἐπιβίωσε θά λέγαμε. Καί ὄδευσε προσμένοντας τὴ χάρι τοῦ Σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ. Προσμένοντας νά ντυθεῖ τόν Χριστό πιά, στή δική του Βάπτισμα (βλ. τό «Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβάπτισθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε»).

Ἐπῆρχε, λοιπόν, ἀνάγκη ἐνανθρώπησης τοῦ Λόγου ὄχι γιὰ ἱκανοποίηση τῆς θείας δικαιοσύνης, γιὰ τὴν προσβολὴ πού τῆς ἔγινε, ὅπως θά πεῖ ὁ Ἄνσελμος κ.ἄ., ἀλλά γιὰ τὴν ἴαση τοῦ πτώματος καί τὴν τελείωση ἐν Χριστῷ.

στ) Ὁ χαιρετισμός τῆς Παρθένου ἀπό τόν ἀρχάγγελο καί ἡ σημασία του

Κάνει ἐντύπωση, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Γ. Ράτσινγκερ στό βιβλίο του Ὁ Ἰησοῦς ἀπό τή Ναζαρέτ (μτφ. Σ. Δεσπότης, βιβλίο 3, ὅπου καί περισσότερα) ὅτι ὁ χαιρετισμός τῆς Παρθένου ἀπό τόν ἀρχάγγελο Γαβριήλ γίνεται μέ τόν ἑλληνικό καί ὄχι μέ τόν ἐβραϊκό τρόπο· μέ τό *χαῖρε* καί ὄχι μέ τό *σαλόμ* (=εἰρήνη σοι). Μέ τό *χαῖρε* αὐτό ἐγκαινιάζεται ἡ Καινή Διαθήκη. Τό *χαῖρε* δηλώνει: *νά εἶσαι χαρούμενη*. Ἡ χαρά, ὡς καρπός τοῦ Πνεύματος, κυριαρχεῖ, ὡς γνωστό, ἔκτοτε στήν Κ. Διαθήκη: Ἡ γέννηση τοῦ Ἰησοῦ ἀναγγέλθηκε ἀπό τόν ἄγγελο στους βοσκούς ὡς «χαρά» καί μάλιστα «μεγάλη». Ἀναφαίρετη χαρά παρασχέθηκε ἀπό τόν Χριστό στους μαθητές του στόν ἀποχαιρετιστήριο λόγο του. Χαρά κατεῖχε τούς μαθητές, ὅταν τόν εἶδαν ἀναστημένο. Ἀπέραντη χαρά ἔχει γενικά ὀλόκληρη ἡ δημιουργία μέ τήν Ἀνάστασή του κ.λπ. Ἡ χαρά, λοιπόν, εἶναι ἡ αὐθεντικότερη δωρεά τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τό αὐθεντικό δῶρο τοῦ Λυτρωτῆ. Μέ τή λέξη αὐτή, διανοίγεται ἡ θύρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς σωτηρίας στους λαούς τῆς οἰκουμένης καί προκηρύσσεται ἡ παγκοσμιότητα τοῦ Χριστιανικοῦ μηνύματος.

Στόν χαιρετισμό ὅμως τῆς κόρης τῆς Ναζαρέτ ἀπό τόν ἀρχάγγελο καί εἰδικά στά λόγια του «καί συλλήμφη ἐν γαστρὶ καί τέξῃ υἱόν» πραγματοποιεῖται ἐν Πνεύματι –καί αὐτό εἶναι τό σπουδαί-

ότερο– ὅτι προαναγγέλλει ποικιλοτρόπως ὅλη ἡ Π. Διαθήκη γιά τήν Θεοτόκο: Πραγματοποιεῖται π.χ. ὁ λόγος τοῦ προφήτη Σοφονία: «χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών... Κύριος ὁ Θεός σου ἐν σοί» (Σοφ 3:14-17), ὁ ὁποῖος ἀνακαλεῖ προφητικές ρήσεις ὅτι ἡ «κεχαριτωμένη» κόρη θά γίνει «ὁ κόλπος» στόν ὁποῖο θά χωρέσει ὁ ἀχώρητος. Θά εἶναι ἡ νέα Σκηνή τοῦ Μαρτυρίου, ἐντός τῆς ὁποίας φυλασσόταν τό οὐράνιο μάννα. Θά γίνει ὁ νέος ναός, ὁ ἁγιασμένος, ὁ θρόνος τοῦ Θεοῦ, ἡ πλατυτέρα ἀκόμη καί τῶν οὐρανῶν. Καί πάνω ἀπ' ὅλα ἡ Θεοτόκος θά γίνει ὁ πρῶτος θεωμένος ἄνθρωπος, γιατί στό πρόσωπό της θά ἔχουμε τήν τέλεια ἔνωση τοῦ Θεοῦ καί τοῦ ἀνθρώπινου.

ζ) Ἡ Παρθένος, ἡ συγκατάθεσή της καί μεῖς

Ἡ Θεοτόκος διά τοῦ Πνεύματος συνέλαβε τόν Θεάνθρωπο Ἰησοῦ στήν ἱστορία. Τόν συνέλαβε μέ τή δική της συγκατάθεση, χωρίς τήν ὁποία τό σχέδιο θά ἔμενε ἀπραγματοποίητο. Ἔτσι, ἀποδείχθηκε ὡς τό ὠραιότερο ἀνθρώπινο πρόσωπο, πρὸς τό ὁποῖο ἐπέβλεψε «ἀπ' αἰῶνος» ὁ Θεός. Δέχθηκε τά θεῖα μεγαλεῖα, ἀλλά καί ἀποκρίθηκε σ' αὐτά μέ ταπείνωση. Καί διακόνησε τό μυστήριο. Στό *ναί* καί στή διακονία της ἐκπροσωπεῖ ὅλο τόν κόσμο. Γι' αὐτό καί ὁ Εὐαγγελισμός της ἰσοδυναμεῖ μέ Εὐαγγελισμό ὅλου τοῦ κόσμου. Ἡ Παρθένος ἔγινε γι' αὐτό ἡ φωτεινή νεφέλη, πού ὁδηγεῖ ὅλους στόν οὐράνιο, τή νέα Ἱερουσαλήμ.

Ἡ ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας, ΝΓ΄ Διάγραμμα τῆς Λειτουργίας τῶν πιστῶν (B)

Δημήτρη Μαυρόπουλου

Βῆμα 4°. Μεγάλη Εἴσοδος

Ἐνῶ φάλλεται ὁ χειρουβικός ὕμνος, ὁ ἱερέας λέει μυστικῶς μιά πολύ σημαντική εὐχή. Πρόκειται γιά προσωπική του εὐχή, καί τήν ἀπευθύνει στόν Ἰησοῦ Χριστό· εἶναι μία εὐχή πού ἀπευθύνεται στόν Ἰησοῦ Χριστό, ἐνῶ ὅλες οἱ ἄλλες εὐχές ἀπευθύνονται στόν οὐράνιο Πατέρα, ἐκτός βέβαια τῶν σύντομων εὐχῶν κατά τή θεία Κοινωνία. Ὁ ἱερέας, ἤ μάλλον ὁ ἐπίσκοπος καί κατ' ἐντολήν του ὁ ἱερέας, γνωρίζουν ὅτι καλοῦνται νά ἐκπροσωπήσουν τόν Χριστό ἀνάμεσά μας, νά τελεσιουργήσουν μιά πράξη ὡς Χριστός. Κατά τή φράση τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου (c. 160 μ.Χ.), ὁ ἐπίσκοπος θά σταθεῖ ἀνάμεσά μας εἰς τόπον Χριστοῦ καί εἰς τύπον Χριστοῦ. Ἐνδύεται στολή Χριστοῦ. Ἄν καί αὐτή ἡ εὐχή χαρακτηρίζεται προσωπική εὐχή τοῦ ἱερέα, κατ' οὐσίαν εἶναι εὐχή γιά τόν καθένα μας, ἐάν δεχτοῦμε τόν λόγο τοῦ ἀποστόλου Πέτρου ὅτι ὁ καθένας μας εἶναι ἱερεὺς, ὅτι ἀποτελοῦμε μέλη τοῦ «βασιλείου ἱερατεύματος» ἀπό τή στιγμή πού βαπτίζομαστε. Αὐτή ἡ μεγάλη Εἴσοδος ξεκινάει ἀπό τήν ἱερά Πρόθεση, δηλαδή μιά μικρή κόγχη ἢ μιά μικρή Τράπεζα πού ὑπάρχει στό βόρειο τμήμα τοῦ ἱεροῦ, ἀπό ὅπου ὁ ἱερέας παραλαμβάνει τά δῶρα καί τά φέρνει στήν ἁγία Τράπεζα, ἐκεῖ πού θά γίνει ἡ θυσία. Παλαιότερα δέν γινόταν ἔτσι. Παλαιότε-

ρα ὑπῆρχε ἓνα τραπέζι, ἡ λεγόμενη Τράπεζα τῶν προθέσεων, στήν εἴσοδο τοῦ ναοῦ, στόν νάρθηκα. Ἐκεῖ κάθε πιστός ἔφερε καί ἐναπέθετε τό δῶρο του, τό ψωμί του ἢ τό κρασί του ἢ καί τά δύο. Ὁ ἱερέας πῆγαινε στήν τράπεζα τῶν προθέσεων, ἔκανε τήν εὐλογία, ἡ ὁποία σήμερα ἔχει μετατραπῆ στή λεγόμενη «Προσκομιδή», ἔπαιρνε ἓναν ἀπό τοὺς ἄρτους καί ἔπαιρνε καί ἓνα μικρό δοχεῖο ἀπό τό κρασί πού ὑπῆρχε, καί αὐτά τά δύο τά ἔφερε μέ λειτουργική πομπή καί τά ἀπέθετε στήν ἁγία Τράπεζα.

Ἡ μεγάλη Εἴσοδος, μποροῦμε νά ποῦμε, τουλάχιστον ἔτσι ἔχει θεολογηθεῖ ἀπό ἄρκετους Πατέρες, ὅτι εἰκονίζει τήν ἀρχή τῆς Β΄ Παρουσίας. Εἴμαστε στό τέταρτο βῆμα καί ἤδη μπαίνουμε σιγά σιγά στά πύο ἱερά τῆς ἱστορίας καί τῆς Βασιλείας. Γιατί ἡ μεγάλη Εἴσοδος ἐμπεριέχει τή Σταύρωση, τήν Ταφή, τήν Ἀνάσταση, καί ἐκ τῆς Ἀναλήψεως τήν εἴσοδο τοῦ Χριστοῦ στή Βασιλεία τοῦ Πατρός, καί τήν ἐπανείσοδό του ξανά μέσα στήν ἱστορία.

Βῆμα 5°. Αἰτήσεις καί Πληρωτικά

Τά Πληρωτικά εἶναι συνδεδεμένα μέ τά ἔσχατα ὡς παρόντα. Ξεκινάει ἡ Β΄ Παρουσία, τήν ὁποία, ἐνῶ ξέρουμε ὅτι εἶναι τῶν ἐσχάτων καιρῶν, ἀρχίζουμε νά τήν κάνουμε παρούσα ἀπό τώρα. Εἴμαστε τώρα στή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ – μπορεῖ νά

μήν εἴμαστε στήν καρδιά της, δέν ἔχουμε ἔνωθεῖ ἀκόμη μέ τόν Χριστό, ἀλλά εἴμαστε στή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Τό πρῶτο στοιχεῖο πού πρέπει νά φανερώσουμε εἶναι ἡ σχέση μας. Εἴμαστε τά διεσκοπισμένα μέλη τῆς δημιουργίας ἢ εἴμαστε τά μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ; Ἄν εἴμαστε τά μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, μεταξύ μας μόνο ἀγάπη ὑπάρχει, ἡ ὁποία φανερώνεται μέ τόν κοινό ἀσπασμό, στό τέλος τῶν Πληρωτικῶν. Παλαιότερα ὁ κοινός αὐτός ἀσπασμός γινόταν πράγματι μεταξύ τῶν πιστῶν. Σήμερα ὁ ἀσπασμός γίνεται μεταξύ τῶν ἱερουργούντων κληρικῶν ἐντός τοῦ ἀγίου βήματος.

Ἡ πλήρωση, δηλαδή ἡ ὀλοκλήρωση τῶν δεήσεών μας, ξεκινάει μέ ἀναφορά στά δῶρα πού τώρα, μετά τή μεγάλη εἴσοδο, βρίσκονται ἐπί τῆς ἀγίας Τραπεζῆς («Ὑπέρ τῶν προτεθέντων τιμῶν δῶρων, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν»). Τά δῶρα αὐτά ἐκπροσωποῦν ὅλη τή δημιουργία τοῦ Θεοῦ, ἡμῶν συμπεριλαμβανομένων. Ἄς ξαναθυμηθοῦμε τήν ἀρχέγονη φράση πού περιγράφει τόν σκοπό τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου: «αὐξάνεσθε καί πληθύνεσθε καί κατακυριεύσατε τῆς γῆς» (Γεν 1,28), συμπληρωμένη ἀπό τήν ἐντολή «ἐργάζεσθε καί φυλάσσειν» αὐτήν (Γεν 2,15). Τό ψωμί καί τό κρασί πού φέραμε, μαζί μέ τόν ἑαυτό μας, εἶναι ἡ ἀπάντηση σ' αὐτή τήν ἀρχέγονη κλήση τοῦ Θεοῦ νά κατακυριεύσουμε τῆς γῆς. Ἔχουμε ἐπιτύχει τήν αὐξηση, τό «αὐξάνεσθε», μέ τό βάπτισμά μας, ἀφοῦ μ' αὐτό περάσαμε ἀπό τή νηπιότητα στήν πνευματική ἐνηλικίωση, ἀλλά καί τό «πληθύνεσθε», ἀφοῦ πάλι μέ τό βάπτισμά μας φύγαμε ἀπό τήν ἀτομικότητα καί γίναμε μέλη τοῦ λαοῦ

τοῦ Θεοῦ. Τά δῶρα λοιπόν πού προσκομίζουμε, τό ψωμί καί τό κρασί, εἶναι καρποί τοῦ μόχθου μας, καί μάλιστα καρποί ὄχι ὅπως παράγονται ἀπό τή γῆ, ἀνεπεξέργαστοι, ἀλλά ὅπως ἡ ἐντός μας ἐμφυτευμένη ἀπό τόν Δημιουργό ζωοποιός δύναμη μᾶς ἐνέπνευσε καί μᾶς ἐμπνέει νά τά διαχειριστοῦμε καί νά τά ἐνεργήσουμε.

Στό σημεῖο αὐτό ἐπιτρέψτε μου νά ἀνοιξῶ μιᾶ παρένθεση, καί νά πῶ δυό λόγια γιά τήν προσφορά αὐτῶν τῶν δῶρων στή θεία Εὐχαριστία. Εἶναι μιᾶ ἱερή πράξη. Καί μάλιστα ἡ ἱεροποίησή της ἀρχίζει ἤδη ἀπό τήν προπαρασκευή τους στό σπίτι μας. Ἡ παρασκευή τοῦ ἄρτου πού προορίζεται γιά τή θεία Εὐχαριστία, καί ἡ παρασκευή τοῦ οἴνου πού ἐπίσης προορίζεται γιά τή θεία Εὐχαριστία, γίνεται μέ ἰδιαίτερη μέριμνα, θά ἔλεγα μέ περιεχόμενο προσευχῆς καί προσοχῆς. Ἡ εὐσέβεια τοῦ λαοῦ γνώριζε, καί πιστεύω ὅτι ἐν πολλοῖς γνωρίζει ἀκόμη, ὅτι γιά νά φτιάξουμε πρόσφορο χρειάζεται ἰδιαίτερη μέριμνα ἀλλά καί προσευχή. Τό ἴδιο γιά νά ἐτοιμάσουμε τό κρασί τῆς Εὐχαριστίας, τό λεγόμενο νάμα, νά ἐτοιμάσουμε τό βαρελάκι πού θά περιέχει κρασί γιά τή θεία Εὐχαριστία. Γνωρίζω ἀσφαλῶς ὅτι σήμερα δέν γίνεται ἔτσι. Γνωρίζω ὅμως ἐπίσης ὅτι μερικοί πιστοί διασώζουν αὐτή τήν ἱερότητα τῆς παρασκευῆς τῶν προϊόντων πού προορίζονται γιά τή Λειτουργία μας. Καί γνωρίζω ἐπίσης ὅτι πάντοτε ἓνα μικρό λείμμα διασώζει τήν καθολική ἀλήθεια καί πραγματικότητα. Βέβαια, τά παραπάνω ἀναφέρονται σέ μιᾶ ἀγροτική κοινωνία, σέ πιστούς πού παράγουν στά χωράφια τους στάρι καί σταφύλι. Τί θά προσφέρει ὁ σημερινός ἀστός πού

δέν παράγει προϊόντα τῆς γῆς, ἀλλά τὰ προμηθεύεται ἔτοιμα ἀπό τὴν ἀγορά; Μά, πάλι κάτι ἀπό τὸν καρπὸ τοῦ μόχθου του, πού εἶναι ὁ μισθὸς του ἢ τὰ ἔσοδα ἀπὸ τὴ δουλειά του. Καί αὐτὸ τὸ κάνει κάθε πιστὸς προσερχόμενος στὴ θεία Λειτουργία. Ἀφήνει ὡς προϊόν τοῦ μόχθου τοῦ χρήματα, εἴτε στό λεγόμενο παγκάρι γιὰ νὰ πάρει καί νὰ ἀνάψει ἕνα κερί, ἢ στόν περιφερόμενο δίσκο. Προσοχή ὁμως: στόν δίσκο πού περιφέρεται, ἢ μᾶλλον πού θά ἔπρεπε νὰ περιφέρεται πρὶν ἀπὸ τὴ θεία Εὐχαριστία. Ὁ δίσκος αὐτὸς περιφέρεται ἐν σχέσει μέ τὴ θεία Εὐχαριστία, καί ὄχι ἐν σχέσει μέ τὴ φιλανθρωπική δραστηριότητα τῆς ἐνορίας ἢ γιὰ ἄλλους εἰδικούς σκοπούς, γιὰ τοὺς ὁποίους περιφέρεται, ἢ θά ἔπρεπε νὰ περιφέρεται, ἄλλος δίσκος, μετὰ τὴ θεία Κοινωνία, ἢ καί κατὰ τὴν ἀποχώρηση τῶν πιστῶν ἀπὸ τὴ θεία Λειτουργία μετὰ τὴν ἀπόλυση. Καί ἕνα τελευταῖο, πρὶν κλείσω αὐτὴ τὴν παρένθεση. Γιατί ψωμί καί κρασί, καί ὄχι ἄλλα προϊόντα; Τὸ ἐρώτημα εἶναι παλαιό. Ὑπῆρξαν στό παρελθὸν ὁμάδες χριστιανῶν πού πρόσφεραν στὴ θεία Εὐχαριστία ἄλλα προϊόντα, ὅπως μέλι ἢ γάλα. Ὑπάρχουν καί σήμερα τέτοιες ὁμάδες σέ προτεσταντικές σέκτες. Μιά πρώτη καί κύρια ἀπάντηση εἶναι ὅτι ἐπαναλαμβάνουμε τὴν πράξη τοῦ Χριστοῦ στόν Μυστικὸ Δεῖπνο καί ἀκολουθοῦμε τὴν ἐντολή του: «τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν» (Λουκ 22,19). Ἕνας δεῦτερος λόγος εἶναι ὅτι τὸ ψωμί καί τὸ κρασί ἀνακεφαλαιώνουν τίς φυσικὲς ἀνάγκες διατροφῆς τοῦ ἀνθρώπου ὡς βασικὰ στοιχεῖα τροφῆς. Καί ἕνας τρίτος λόγος εἶναι ὅτι αὐτὰ τὰ δύο στοιχεῖα εἶναι προϊόντα ζύμωσης, δηλα-

δὴ ἀόρατης διεργασίας μέσα σέ σκοτάδι, συνθήκη πού συμβολίζει τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ὁδοῦ τῆς θεογνωσίας, ἢ ὁποῖα πραγματώνεται μέσα ἀπὸ μυστικὲς ἐμπειρίες. Καί ἐδῶ κλείνω τὴν παρένθεση, γιὰ νὰ ἐπιστρέψω στὰ αἰτήματα τῶν Πληρωτικῶν καί νὰ σχολιάσω ἕνα ἀπὸ αὐτά.

Ὁ διάκονος: «Ἵπὲρ τοῦ ἁγίου οἴκου τούτου καὶ τῶν μετὰ πίστεως, εὐλαβείας καὶ φόβου Θεοῦ εἰσιόντων ἐν αὐτῷ, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν». Ὁ λαός: «Κύριε ἐλέησον».

Οἶκος δέν σημαίνει ἕνα κτίσμα στό ὁποῖο καταφεύγουμε ἢ κατοικοῦμε, μιὰ κατοικία δηλαδή, ἀλλά σημαίνει κυρίως τὴ συγγένεια, αὐτὸ πού στά ἀρχαῖα χρόνια δήλωναν μέ τὴ λέξη «πατρία». Ὁ ναὸς ἐθεωρεῖτο πάντοτε οἶκος Θεοῦ, ὅτι ἐκεῖ ἔχουμε νοητὴ αἴσθησι τῆς παρουσίας του. Αὐτὴ τὴ σημασία ἔχει στό νοῦ τῆς ἡ γυναῖκα τῆς Σαμάρειας ὅταν συναντᾷ τὸν Χριστὸ καί τὸν ρωτᾷ γιὰ τὸν τόπο ὅπου πρέπει νὰ προσκυνᾷμε τὸν Θεό. Γιὰ νὰ λάβει ἀπὸ τὸν Χριστὸ τὴν ἀπάντησι πού ἀποτελεῖ ἀνατροπὴ τῶν παγιδευτικῶν ἐρωτημάτων γιὰ τὸ ποῦ καί τὸ πῶς. Ὁ Χριστὸς εἰσάγει νέα πραγματικότητα: προσκυνῶ σημαίνει σχετίζομαι. Ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ δέν εἶναι τόσο ἕνας τόπος, ἀλλὰ ἕνας τρόπος. Εἶναι ἕνα τραπέζι, ἢ ἁγία Τράπεζα, πού ὑπάρχει πρῶτον ὡς τάφος πού εἶναι ἄδειος, γιατί ὁ νεκρὸς Ἰησοῦς ἔχει ἀναστηθεῖ ὡς Χριστὸς, καί δεῦτερον γιατί εἶναι τόπος τροφῆς πού διαδίδεται στοὺς συναγμένους πιστοὺς. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ οἶκος εἶναι ἅγιος γιατί σ' αὐτὸν συντελεῖται πράξη ζωῆς. Καί γιὰ νὰ μετᾶσχουμε σ' αὐτὴ τὴν πράξη καταθέτουμε πίστη, εὐλάβεια καί φόβο Κυρίου.

Εὐχή τοῦ ἀποστεφανώματος (α)

Παναγιώτη Ἰ. Σκαλτσῆ

Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

Ἐρώτηση: Στό τέλος τῆς ἀκολουθίας τοῦ γάμου ὑπάρχει «Εὐχή ἐπὶ λύσιν στεφάνων τῆ ὀγδῶν ἡμέρα». Ἀπό πότε μαρτυρεῖται ἢ ἐν λόγῳ εὐχῆ καί ποιὰ εἶναι ἢ σχέση τῆς μέ τὴν ἀπό τὸν ἱερέα πράξη ἀνάληψης τῶν στεφάνων τῶν νεονύμφων;

π. Ἰ.Χ.

Η εὐχή αὐτὴ εἶναι μέρος μεταγενέστερης μικρῆς ἀκολουθίας μετὰ τὴν ἀκολουθία τοῦ γάμου, ἢ ὁποῖα ὅμως «παρουσιάζει ἀρκετὴ ἀστάθεια ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενό τῆς καὶ ὡς πρὸς τὸ χρόνο καὶ τὸν τόπο τῆς τελέσεώς τῆς»¹. Ἐτελεῖτο στὸν ναὸ ἢ στὸν παστό (νυφικό θάλαμο), καὶ ὀρισμένες φορές ἔχει «Εὐλογητὸς ὁ Θεός», «τρισάγιο» κ.λπ. Στὰ χειρόγραφα τῆ βρίσκουμε ἐνσωματωμένη στὴν ἀκολουθία τοῦ γάμου μετὰ μία ἢ περισσότερες εὐχές (βλ. χφφ Σινᾶ 958, 10^{ος} αἰ.). «Εὐχή εἰς τὸ λῦσαι στέφανα. Ὁ Θεός, ὁ τὰ πάντα ποιήσας τῆ ἰσχύϊ σου...»· Σινᾶ 957, 9^{ος}-10^{ος} αἰ. «Εὐχὴ εἰς λύσιν παστοῦ γάμου. Νυμφῶνα καταντήσαντες...»· Σινᾶ 977, 16^{ος} αἰ. «Εὐχὴ εἰς τὸν οἶκον τῶν νυμφίων. Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ εὐλογήσας ἡμᾶς τῆ εὐλογίᾳ σου...», «Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ θαλάμῳ εὐπρεπείας ἀξιῶν πάντας τοὺς ἐν νόμῳ...» EBE 849, 17^{ος} αἰ.).

Τῆ βρίσκουμε ἐπίσης τελούμενη μετὰ ἀπὸ τρεῖς ἡμέρες (χφ Πάτμου 104, 13^{ος} αἰ. «Μετὰ δὲ τριῶν ἡμερῶν παρέλευσιν ἀπέρχεται ὁ ἱερεὺς ἐν τῇ οἰκίᾳ τῶν νεονύμφων καὶ ποιεῖ Εὐλογητὸς... καὶ τὴν εὐχὴν Νυμφῶνα καταντήσαντες...») ἢ μετὰ ἀπὸ

ἑπτὰ (EBE 670, 13^{ος} αἰ. «Καὶ ἀποθεῖς τὰ στέφανα εἰς τὸν παστόν ἀπέρχεται. Εὐχὴ εἰς τὸ συστεῖλαι τὰ στέφανα μετὰ ἑπτὰ ἡμέρες... Εἰς νυμφῶνα καταντήσαντες») ἢ μετὰ ἀπὸ ὀκτώ ἡμέρες (Παναγίου Τάφου 8 (182), 15^{ος} αἰ. «Μετὰ τὴν πλήρωσιν τῶν ἡμερῶν, ἀπέρχεται ὁ ἱερεὺς εἰς τὸν οἶκον τῶν νεονύμφων καὶ ποιεῖ εὐλογητόν, τρισάγιον... Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ τοῦ ἐνιαυτοῦ τὸν στέφανον εὐλογήσας... Νυμφῶνα καταντήσαντες οἱ δοῦλοι σου, Κύριε... Εἶτα εἰσέρχονται οἱ γονεῖς αὐτῶν καὶ εὐχονται». Βλ. καὶ EBE 851, 16^{ος} αἰ., EBE 668, 17^{ος} αἰ.). Ὀρισμένες φορές στὴν τελετὴ αὐτὴ βρίσκουμε καὶ τὴν εὐχὴ τοῦ ἀποστεφανώματος πού λέγεται μέχρι σήμερα μετὰ τὸν ἀσπασμὸ τῶν νεονύμφων στό τέλος τῆς ἀκολουθίας τοῦ γάμου «Ὁ Θεός, ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ παραγενόμενος ἐν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας...»².

Μετὰ τὸ γενικότερο αὐτὸ σχόλιο γιὰ τὴν πράξη τοῦ ἀποστεφανώματος, τῆς ἄρσης δηλαδὴ ἢ ἀνάληψης ἢ ἀφαίρεσης τῶν στεφάνων ἀπὸ τὰ κεφάλια τῶν νεονύμφων, πού γίνεται μετὰ τὸν ἀσπασμὸ τῶν στὸν ναὸ ἢ μετὰ ἀπὸ τρεῖς, ἑπτὰ ἢ ὀκτώ ἡμέρες στὸν οἶκο (παστό ἢ παστάδα), μποροῦμε στὴ συνέχεια νὰ δοῦμε τὴν

πορεία διαμόρφωσης και εξέλιξης αὐτῶν τῶν δύο τύπων, τῆς ἔπαρσης δηλαδή τῶν στεφάνων ἐντός τῆς ἀκολουθίας τοῦ γάμου καί τῆς λύσης τῶν στεφάνων ἐκτός τῆς ἐν λόγῳ ἀκολουθίας.

1) Ἀπό τὴν μελέτη τῶν σχετικῶν μέ τὸ θέμα πηγῶν φαίνεται ὅτι τὸ ἀποστεφάνωμα ἢ λύση τῶν στεφάνων ἢ ἔπαρση τῶν στεφάνων μαρτυρεῖται ἀπὸ τὴν ἐποχή πού συγκροτήθηκε τὸ λειτουργικὸ κείμενο τῆς ἀκολουθίας τοῦ γάμου, δηλαδή ἀπὸ τὸν 9^ο αἰ. Ὁ ἱερεὺς πρὸς τὸ τέλος τῆς ἀκολουθίας λάμβανε τὰ στέφανα ἀπὸ τὰ κεφάλια τῶν νεονύμφων καί τὰ εὐλογοῦσε μέ τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ. Στὴ συνέχεια μεταξύ τῶν ἄλλων εὐχόταν καί τὰ ἐξῆς: «Δῶσε τους, Κύριε, τὴν ἐξ ὕψους εὐλογία σου καί, σύμφωνα μέ τὴ μεγαλοσύνη σου, δῶσε τους ὁμόνοια, ὥστε ἀφοῦ ζήσουν στὸν κόσμο αὐτὸ χωρὶς ρύπο, νὰ ἀξιωθοῦν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν καί νὰ δυνηθοῦν νὰ δοξάσουν τὸν Πατέρα καί τὸν Υἱὸ καί τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, νῦν καί ἀεὶ καί εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν»³.

Σέ χφ τοῦ 10^{ου} αἰ. (Σινᾶ 958) διαπιστώνεται ὅτι ἐντός τῆς ἀκολουθίας τοῦ γάμου συνυπάρχουν τόσο ἡ εὐχὴ ἔπαρσης τῶν στεφάνων, «Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ θάλαμον εὐπρεπείας διδοῦς καί στέφανον εὐφροσύνης...», διαφορετικὴ ἀπὸ τὴ σημερινή, ὅσο καί ἡ εὐχὴ εἰς τὸ λῦσαι στέφανα «Ὁ Θεός, ὁ τὰ πάντα ποιήσας τῇ ἰσχύϊ σου...» πάλι διαφορετικὴ

ἀπὸ τὴν ἐπικρατήσασα μέχρι σήμερα. Τὸ ἐνδιαφέρον εἶναι ὅτι καί οἱ δύο εὐχές βρίσκονται μετὰ τὴν ἀπόλυση τῆς ἀκολουθίας τοῦ γάμου³. Στὸν Κοϊσλίνο κώδικα 213, τοῦ 11^{ου} αἰ., ὑπάρχει εὐχὴ εἰς τὴν λύσιν τῶν στεφάνων: «Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ τὸν τοῦ ἐνιαυτοῦ στέφανον εὐλογήσας...». Πρόκειται γιὰ τὴν εὐχὴ ἐπὶ λύσιν στεφάνων τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ. Στὸν ἐν λόγῳ κώδικα ὅμως ἀναγινώσκεται τὴν ἴδια ἡμέρα τοῦ γάμου καί συγκεκριμένα μετὰ τὴν ἔξοδο τῶν νεονύμφων ἀπὸ τὸν ναὸ καί προφανῶς κατὰ τὴν μετὰβασή των στὸν οἶκο των.

Σέ ἄλλο χειρόγραφο Κοϊσλίνο παρισινὸ κώδικα 362, τοῦ 12^{ου} αἰ., ἡ λύση τῶν στεφάνων βρίσκεται πάλι ἐντός τῆς ἀκολουθίας τοῦ γάμου ἀμέσως μετὰ τὸν ἱερό χορὸ καί τὸν ἀσπασμὸ τῶν νεονύμφων. Στὸν κώδικα αὐτὸ μαρτυροῦνται ἡ εὐχὴ τοῦ θαλάμου «Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ θάλαμον εὐτρεπήσας...», ἡ εὐχὴ εἰς τὸ ἐπάραι τὰ στέφανα τοῦ γάμου «Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ ἐξαποστείλας τὸν ἄγγελόν σου...» καί ἡ δοξολογικὴ εὐχὴ «Νυμφῶνα καταντήσαντες...», ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τμῆμα τῆς ἀκολουθίας λύσης τῶν στεφάνων κατὰ τὴν ὀγδοὴ ἡμέρα. Οἱ ἐν λόγῳ εὐχές μαρτυροῦν καί τὴ συνάφεια τῶν δύο πράξεων, τῆς λύσης τῶν στεφάνων δηλαδή κατὰ τὴν ὀγδοὴ ἡμέρα καί τῆς ἔπαρσης τῶν στεφάνων, ἡ ὁποία γίνεται στό τέλος τῆς ἀκολουθίας τοῦ γάμου⁴.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Ἰ.Μ. Φουντούλης, *Ἀπαντήσεις εἰς Λειτουργικὰς Ἀπορίας*, Α', Ἀθήνα: Ἀποστολικὴ Διακονία 1991, σ. 213. 2. Π.Ἰ. Σκαλτσῆς, *Γάμος καί θεία Λειτουργία. Συμβολὴ στὴν ἱστορία καί τὴ θεολογία τῆς Λατρείας*, Θεσσαλονίκη: Πουρναρᾶς 1998, σ. 265. 3. Ch. Renoux, "Le mariage arménien dans les plus anciens rituels", στό *Le mariage. Conférences Saint-Serge, LXe semaine d' études liturgiques* (Paris, 29 Juin-2 Juillet 1993), Roma: Edizioni Liturgiche 1994, σ. 303-304. Βλ. καί Γ.Ν. Φίλιας, *Ἡ ἔννοια τῆς «ὀγδοῆς ἡμέρας» στὴ λατρεία τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας*, Ἀθήνα: Γρηγόρη 2001, σ. 113. 4. Σκαλτσῆς, ὁ.π., σ. 229. 5. Βλ. Φίλιας, ὁ.π., σ. 114-115. Βλ. καί Ἰ.Β. Κογκούλης-Χ.Κ. Οἰκονόμου-Π.Ἰ. Σκαλτσῆς, *Ὁ Γάμος [Θεία Λατρεία καί Παιδεία-3]*, Θεσσαλονίκη: Λυδία 1996, σ. 274.

Ἀπό τούς Χαιρετισμούς

Πρωτ. Γεωργίου Δορμπαράκη
Ἐφημ. Ἱ. Ν. Ἁγίας Παρασκευῆς Καλλιπόλεως, Ἱ. Μ. Πειραιῶς

Χαῖρε θρόνε πύρινε τοῦ παντοκράτορος

Πρόκειται γιά μικρή φράση ἀπό τόν κανόνα τοῦ Ἀκαθίστου (α' ὠδή) πού ὡς εἰκόνα ἐπαναλαμβάνεται καί σέ ἄλλες ὠδές ἀλλά καί τίς στάσεις τοῦ μεγάλου αὐτοῦ Ὑμνου. Ἐκφράζει δέ γιά μία ἀκόμη φορά τό πνευματικό ὕψος τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, διά τῆς ὁποίας θέλησε ὁ Παντοδύναμος Θεός νά ἔρθει ὡς ἄνθρωπος στόν κόσμο. Διαρκῶς ἐπαναλαμβάνει ἡ Ἐκκλησία ὅτι ἡ μικρή Μαριάμ τῆς ἄσημης περιοχῆς τῆς Ναζαρέτ ὑπῆρξε ἡ ἀπόλυτα Μοναδική σέ ὅλους τούς αἰῶνες, πού εἴλκυσε τόν Θεό ὥστε νά διέλθει δι' αὐτῆς σάν ἀπό πύλη καί νά γίνει ἕνας ἀπό ἐμᾶς, ἀλλά «χωρίς ἁμαρτίας».

Καί γιατί λαμβάνεται τό πῦρ ὡς εἰκόνα γιά νά ἀποδοθεῖ ὅ,τι συμβαίνει μέ τήν Παναγία; Διότι ὁ Θεός μας ἀποκαλύπτεται στή Γραφή ὡς «πῦρ καταναλίσκον», φωτιά πού κατακαίει τά πάθη καί τίς ἁμαρτίες, ἀλλά καί πού φωτίζει τήν πορεία τοῦ ἀνθρώπου. Ὅποτε ἡ Παναγία καί δέχθηκε μέσα στήν ὑπαρξή της τόν Θεό ὡς ἄνθρωπο χωρίς νά κατακαεῖ ἀπό τή φλόγα Του, ἀλλά καί ἔκτοτε ἀποδεικνύεται ὅτι καί ἡ ἴδια μόνον ὡς «θρόνος πύρινος τοῦ Παντοκράτορος» μπορεῖ νά προσεγγισθεῖ – ἡ στάση μας ἀντανακλᾶ τή στάση ἕναντι

πράγματι Ἐκείνου. Δύο μάλιστα γεγονότα ἀπό τήν Παλαιά Διαθήκη ἔρχονται ὡς προτυπώσεις ἢ προεικονίσεις, δηλαδή προφητείες χωρίς λόγια, γιά νά ἀποδώσουν τήν πραγματικότητα αὐτή: πρῶτον, ἡ καιομένη βάτος πού εἶδε στό ὄρος Χωρήβ ὁ μέγας Μωυσῆς, πού ἐνῶ καιγόταν δέν κατακαιγόταν· δεύτερον, τό καμίνι φωτιᾶς ὅπου ἔριξαν οἱ Βαβυλώνιοι τά τρία παιδιά τῶν Ἰουδαίων, τό ὁποῖο ἐνῶ ἦταν ἐντελῶς φλογισμένο μεταποιεῖτο γι' αὐτά ἀπό ἄγγελο σέ δροσιά. Καί τά δύο προφήτευαν τό γεγονός τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, τή σάρκωση στά σπλάγχνα τῆς Παναγίας τοῦ Θεοῦ μας, τό ὁποῖο συνιστᾶ τό μέγιστο μυστήριο τῆς πίστεώς μας. Μέ τά λόγια τοῦ ἁγίου ὑμνογράφου ἄλλοῦ (ὠδή η'): «Ὁ Μωυσῆς κατενόησε στή βάτο τό μέγα μυστήριο τοῦ τόκου σου, οἱ τρεῖς παῖδες τό προεικόνισαν μέ πολύ φανερό τρόπο, καθώς στέκονταν στό μέσο τῆς φωτιᾶς χωρίς νά καίγονται».

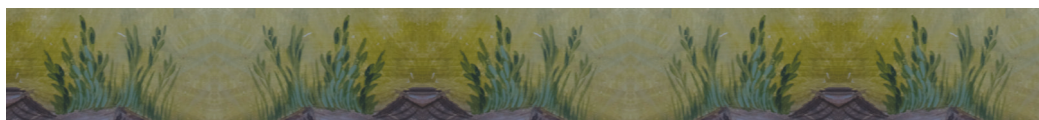
Κατ' ἐπέκταση ὁμως «θρόνοι πύρινοι τοῦ παντοκράτορος» χαρακτηρίζονται καί οἱ χριστιανοί – ἡ Παναγία θεωρεῖται τύπος καί κάθε πιστοῦ! Διότι ἀφότου βαπτιστήκαμε, λάβαμε τό Ἅγιον Πνεῦμα, τό Ὅποιο ἐνεργεῖ ὡς φλόγα καί σέ ἐμᾶς κατά μυστικό τρόπο, ὅπως

καί στους μαθητές τοῦ Κυρίου τήν ἡμέ-
ρα τῆς Πεντηκοστῆς. Προσωπική Πεντη-
κοστή τοῦ ἀνθρώπου δέν χαρακτηρίζει
ἄλλωστε ἡ Ἐκκλησία τήν ἡμέρα τῆς
ἐνσωματώσεώς του στό σῶμα της, πού
εἶναι σῶμα Χριστοῦ, διά τοῦ ἁγίου βα-
πτίσματος καί τοῦ ἁγίου χρίσματος; Ὁ
ἄνθρωπος τότε γίνεται «ναός τοῦ Ἁγί-
ου Πνεύματος», σωματικά καί ψυχικά,
ὅπως τό δηλώνει ὁ ἀπόστολος Παῦλος:
«οὐκ οἶδατε ὅτι τό σῶμα ὑμῶν ναός
τοῦ ἐν ὑμῖν ἁγίου Πνεύματος ἐστίν καί
οὐκ ἐστὲ ἑαυτῶν;» Ὅποτε τά μάτια τοῦ
χριστιανοῦ ἐνισχυμένα ἀπό τή χάρη τοῦ
Θεοῦ διανοίγονται γιά νά βλέπουν τό
μεγαλεῖο τῆς χριστιανικῆς ὑπάρξεως,
εἴτε εἶναι ὁ ἑαυτός του εἴτε οἱ ἄλλοι ἐν
Χριστῷ ἀδελφοί του – οἱ ἀβάπτιστοι θε-
ωροῦνται δυνάμει καί αὐτοί μέλη Χρι-
στοῦ, ἂν ἀνταποκριθοῦν στήν κλήση Του
καί πιστέψουν σ' Αὐτόν.

Ἀπό τήν ἀποψη αὐτή ὁ ἀρχαγγελικός
χαιρετισμός πρὸς τήν Παναγία ἀναφέ-
ρεται καί σέ ὅλους τούς χριστιανούς. Ὁ
χριστιανός θεωρούμενος ὑπό τό πρίσμα
τοῦ μέλους τοῦ Χριστοῦ καί τῆς χαρι-
σματικῆς τελειώσεώς του ὑπέρεκειται
καί τῶν ἴδιων τῶν ἀγγέλων, ἡ στάση τῶν
ὁποίων ἀπέναντί του εἶναι πράγματι
στάση σεβασμοῦ καί δέους. Τό ἀποκα-
λύπτει ἡ ἐκκλησιαστική ὑμνογραφία ἰδι-
αιτέρως στό γεγονός τοῦ Εὐαγγελισμοῦ
τῆς Θεοτόκου. Στόν κανόνα τῆς ἑορτῆς
διαμεμβεται διάλογος μεταξύ τοῦ ἀρ-
χαγγέλου Γαβριήλ καί τῆς ἴδιας τῆς Θε-

όπαιδος Μαριάμ. Κι αἴφνης ἀκοῦμε τά
παράδοξα καί συγκλονιστικά λόγια τοῦ
ἀρχαγγέλου πού ἀποτελοῦν τήν ἀπά-
νησή του στόν γεμάτο δέος λόγο Ἐκεί-
νης, γιατί φοβᾶται μή τυχόν τῆς συμβεῖ
τό ἴδιο μέ τήν προμήτορα Εὐα πού πί-
στεψε στά λόγια του πονηροῦ πνεύμα-
τος. «Εἶμαι παραστάτης τοῦ Θεοῦ καί
στάληκα ἀπό Αὐτόν γιά νά σοῦ μετα-
φέρω τή θεία βουλή Του. Γιατί μέ φοβᾶ-
σαι, πανάμωμε, ἐμένα πού φοβᾶμαι πε-
ρισσότερο ἐσένα; Γιατί μέ εὐλαβεῖσαι,
Δέσποινα, ἐμένα πού σέ εὐλαβοῦμαι μέ
ιερότητα;» (ωδή γ').

Βεβαίως γιά τήν ἰλιγγιώδη αὐτή στά-
ση σεβασμοῦ τῶν ἀγγέλων καί πρὸς τά
μέλη τοῦ Χριστοῦ ὡς σέ θρόνους πύρι-
νους τοῦ Κυρίου –στάση πού γιά τούς
ἀγγέλους ἀποτελεῖ χαρμονή λόγω τῆς
ἄκρας ταπεινώσεώς τους– ἀπαιτεῖται
ὡς προϋπόθεση ὄχι μόνο τό τυπικό τῆς
βαπτίσεως στήν Ἐκκλησία, ἀλλά ἡ δυ-
ναμική ἐνεργοποίηση τοῦ μυστηρίου,
πού θά πεῖ ἀκολουθία τοῦ Χριστοῦ σέ
ὄλες τίς διαστάσεις τοῦ βίου καί καθη-
μερινά. Μέ ἄλλα λόγια, ὅταν ὁ χριστια-
νός εἶναι συνεπής πιστός, πορευόμενος
κατά τίς ἐντολές τοῦ Κυρίου καί μετέ-
χοντας ἐν μετανοίᾳ στό σῶμα καί τό
αἷμα Του, τότε ναί! Καί οἱ ἄγγελοι καί
οἱ ἀρχάγγελοι καί σύμπας ὁ πνευματι-
κός κόσμος στέκουν μέ μεγάλο σεβασμό
καί ιερότητα ἀπέναντί του – μία συνέ-
χεια τῆς στάσεως τοῦ Γαβριήλ ἔναντι
τῆς Θεοτόκου!

Κυριακή Δ' Νηστειῶν

πρωτ. Βασιλείου Θερμοῦ
Καθηγητοῦ ΑΕΑΑ - Παιδοψυχιάτρου

Ἄδελφοί μου, ὅλοι μας γνωρίζουμε ὅτι ὁ Χριστός ἀπαγόρευσε νά ὀρκιζόμεσθε. Καί ὅμως, τό σημερινό ἀποστολικό ἀνάγνωσμα μᾶς εἶπε ὅτι ὁ Θεός ὀρκίστηκε! Καί μάλιστα, προσθέτει στή συνέχεια ὅτι ὁ ὄρκος πού ἔδωσε ὁ Θεός στόν Ἀβραάμ γίνεται τό ἀμετακίνητο στήριγμά μας!

Ὁ Ἀβραάμ εἶναι ὁ γενάρχης τῶν Χριστιανῶν. Πνευματικοί ἀπόγονοί του εἶναι ὅσοι ἐμπιστεύθηκαν τόν Χριστό καί θέλησαν νά ἀποτελοῦν τό Σῶμα Του, τήν Ἐκκλησία. Ἔτσι, ὅλα ὅσα ὑποσχέθηκε ὁ Θεός στόν Ἀβραάμ (δηλαδή, πλῆθος ἀπογόνων) ἰσχύουν γιά ὅλους μας μέ τήν βαθύτερη ἔννοια: ὡς πλῆθος σωζομένων οἱ ὁποῖοι μοιράζονται τόν πλοῦτο τῆς θεότητος.

Ἔτσι λοιπόν δέν ὀρκιζόμεσθε πιά, ἐπειδή ὀρκίστηκε γιά ἐμᾶς ὁ Ἕνας, γιά λογαριασμό μας. Καί κατόπιν, καθῶς ὁ Χριστός ἔγινε ἄνθρωπος, ἐνσωματωθήκαμε στόν Θεό καί, συνεπῶς, μετέχουμε στήν ἀλήθεια τήν ὁποία δηλώνει ὁ ὄρκος Του. Ποιά εἶναι αὐτή ἡ ἀλήθεια;

Ἡ ἐλπίδα.

Ἡ σημερινή περικοπή, ἀδελφοί μου, εἶναι ἕνα μάθημα γιά τήν ἐλπίδα τῶν Χριστιανῶν. Ἄν ἡ πίστη μας ἀπλῶς ἀποδέχεται ἀόριστα τόν Θεό σάν μιᾶ ἀνώτερη δύναμη, ὅπως κάποιοι νομίζουν, ἐλπίδα δέν ὑπάρχει. Ἡ μᾶλλον

περιορίζεται στήν ἐλπίδα μέ τήν κοσμική ἔννοια. Κάτι πολύ φτωχό, δηλαδή.

Ὅταν λέμε ὅτι ἐλπίζουμε, κατά τά ἀνθρώπινα δεδομένα, τί ἐννοοῦμε; Ἄς ποῦμε, βλέπω τόν καιρό ἔτσι ὅπως ἐξελίχθηκε ἀπό τό πρῶν, διαβάζω καί τό δελτίο καιροῦ, καί ἔτσι ἐλπίζω ὅτι δέν θά βρέξει σήμερα. Δηλαδή τί κάνω; Λαμβάνω ὑπ' ὄψιν ὀρισμένα δεδομένα, ἐμπειρικά καί ἐπιστημονικά, καί τείνω πρὸς τό πιθανότερο συμπέρασμα ἀπό τά δεδομένα αὐτά. Ἡ ἐλπίδα, μέ τά κοσμικά κριτήρια, περιέχει μιᾶ ἀξιολόγηση, μιᾶ συνεκτίμηση, καί ὅπωςδήποτε δέν διαθέτει σιγουριά.

Αὐτό εἶναι τό καινούργιο πού φέρνει ἡ ἔννοια τῆς πίστεως καί τῆς ἐλπίδος στήν Καινή Διαθήκη. Σοῦ δημιουργεῖ τήν αἴσθηση καί τήν πεποίθηση πῶς ἤδη ἀρχίζεις νά τά ζῆς.

Ἄς ποῦμε, ὅταν λέω ὅτι πιστεύω στήν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἐννοῶ ὅτι ἔχω σιγουριά ὅτι θά ὑπάρξει ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Πιστεύω ὅτι ὁ Θεός μᾶς ἀγαπάει, σημαίνει πῶς ἔχω σιγουριά ὅτι ὁ Θεός μᾶς ἀγαπάει. Θά πεῖ κανεῖς ὅτι αὐτή ἡ πίστη ἔχει σκαλοπάτια πολλά, διαβαθμίσεις. Ὄντως, δέν εἶναι “ἄσπρο-ἡμαῦρο”. Κάποιοι ἄνθρωποι διαθέτουν ἰσχυρότερη πίστη καί ἐλπίδα, ἄλλοι ἀσθενέστερη. Ἡ μεταβάλλεται ἡ δύναμή της κατά τή διάρκεια τῆς ζωῆς μας.

Σέ κάθε περίπτωση, όμως, διαφέρει από τήν κοσμική ἔννοιά της.

Ὅ,τι ἔχει ὑποσχεθεῖ ὁ Θεός στόν ἄνθρωπο, ὁ πιστός, λόγω τῆς πίστεως του, τά βιώνει μέ στέρεα αἴσθηση ἤδη ὡς πραγματικότητα. Καί ἐδῶ εἶναι πολύ ἐνδιαφέρουσα ἡ φράση πού ὁ Ἀπόστολος Παῦλος μᾶς λέει ἀλλοῦ: «Ἡ ἐλπίς οὐ κατασιχνύει». Ἡ ἐλπίδα στόν Θεό δέν ντροπιάζει. Ἐάν ἐγώ διατυπώσω τήν πρόβλεψη «μᾶλλον δέν θά βρέξει», δηλαδή ἐάν χρησιμοποιήσω τά ἀνθρώπινα δεδομένα γιά νά ἐκφράσω μιάν ἐλπίδα, καί βγοῦμε μαζί ἕναν περίπατο στήν ἐξοχή καί ἀρχίσει μιᾶ νεροποντή, θά ντροπιασῶ ἀπέναντί σας.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὁμως τονίζει ὅτι δέν μᾶς ντροπιάζει ἡ κατά Θεόν ἐλπίδα. Αὐτό εἰσάγει ἀκριβῶς τήν πεποίθηση, ὄχι μέ τήν ἔννοια τῆς ἀποψῆς, ἀλλά ὡς σιγουριά. Μέ τά μάτια τῆς πίστεως δέν ἔχω καμμία ἀμφιβολία, καί ὄχι μόνο δέν ἔχω διανοητική ἀμφιβολία ἀλλά ζῶ τήν ζωή μου μέ βάση αὐτή τήν πεποίθηση. Ἀναπνέω τήν βεβαιότητα. Ἔχουμε περάσει πλέον σέ μιᾶ κατάσταση, ὅπου ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἐξοπλισθεῖ μέ ἄλλα αἰσθητήρια. Καί πῶς τά ἀποκτᾶμε αὐτά; Μέ τήν προσευχή, μέ τήν μελέτη, μέ τά Μυστήρια.

Ἡ Ἐνανθρώπηση τοῦ Χριστοῦ, λοιπόν, συνοδεύεται ἀπό πίστη διαπροσωπική, ὄχι θεωρητική, δηλαδή μιᾶ ζωντανή σχέση μέ τόν Χριστό, ἡ ὁποία χαρακτηρίζεται

ἀπό ἐμπιστοσύνη καί ἀγάπη. Σύμφωνα μέ τό σημερινό ἀποστολικό ἀνάγνωσμα, ἀδελφοί μου, αὐτό τό δίδυμο πίστη-ἐλπίδα μᾶς προσφέρει δύο εὐεργεσίες.

Ἀπό τή μιᾶ, σέ αὐτήν ἐδῶ τή ζωή, μᾶς ἐξοπλίζει μέ μιᾶ σιγουριά, πού τήν ὀνομάζει «ἄγκυρα ἀσφαλῆ καί βεβαία».

Ἀπό τήν ἄλλη, στά ἔσχατα, μᾶς χαρίζει ὡς δῶρο τήν εἴσοδό μας «ἔσω τοῦ καταπετάσματος», ὅπου μόνο ὁ Χριστός μπῆκε. Γιά τήν ἀκρίβεια, ἦταν πάντα ἐκεῖ, ἀφοῦ τό μέσα ἀπό τό καταπέτασμα δέν εἶναι παρά ἡ Βασιλεία Του.

Τό σημερινό ἀπόσπασμα ἀπό τήν Πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολή, ὅπως ὅλα τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς, μᾶς προετοιμάζει γιά τήν κοσμογονική Θεία Λειτουργία πού ἐτέλεσε ὁ Ἰησοῦς πάνω στόν Σταυρό ὡς Μέγας Ἀρχιερέας. Τό ἰδιαιτέρο τό ὁποῖο μᾶς προσφέρει εἶναι ἡ ἀπάντηση στήν πανανθρώπινη ἀγωνία τήν ὁποία προκαλεῖ ἡ κατάσταση ἀνασφάλειας καί ἀβεβαιότητας. Ἡ ἠρεμία μας καί ἡ σιγουριά μας πηγάζουν ἀπό τό γεγονός ὅτι διαμορφώσαμε προσωπική σχέση μέ Ἐκεῖνον ὁ Ὅποιος ἀνέλαβε ὅλη τήν ἀνθρωπότητα ἐπάνω Του.

Ὅπου πάει Αὐτός, λοιπόν, ὡς πρωτότοκος ἀδελφός, ἐμεῖς Τόν ἀκολουθοῦμε. Μέ ἄλλα λόγια, ὁ Χριστός εἶναι ἡ ὀλοκλήρωση κάθε ἀνθρώπινης ζωῆς πού ἔμεινε ἡμιτελής καί ἀδικαίωτη. Ἄς τό κάνουμε αὐτό πραγματικότητα καί γιά τή δική του ζωή ὁ καθένας.

Εισαγωγή στο Κανονικό Δίκαιο
καί τήν Κανονική Οικονομία (ΚΘ΄)
Ἡ ὄντολογική ὑπόσταση τῶν Ἱερῶν Κανόνων
(Προεπισκόπηση μιᾶς κανονικῆς πραγματικότητος
σέ νομικιστική ὁμηρία)

Σεβ. Μητροπολίτου Περιστερίου κ. Γρηγορίου
Καθηγητοῦ Κανονικοῦ Δικαίου Θεολογικῆς Σχολῆς Ε.Κ.Π.Α.

8. Ὁ ἱστορικός πειρασμός τῶν Ἱερῶν Κανόνων

«Νά λυπᾶσαι τήν Ἐκκλησία ἐκείνη πού ἔχει γίνει κομμάτια..., καί πού κάθε κομμάτι
τῆς παριστάνει τήν Ἐκκλησία»

(Μέ τά λόγια τοῦ Khalil Gibran)

«Κληρικοί, τῷ ἔρωτι τῆς τιμῆς συμβουλευούσι πρὸς ζωὴν, καί κατέχουσι πρὸς σωτη-
ρίαν» (Μτφ.: «Κληρικοί, ἄνθρωποι πού δίδουν συμβουλές γιά τήν ζωὴ καί ἐμποδίζουν
τήν σωτηρία, ἐξ αἰτίας τῆς ἐπιδιώξῆς τους πρὸς τὸ ἀξίωμα»)

(Κανόνας 57/Καρθαγένης. Πβ. Μθ 23, 14· Λκ 11, 51-52)

Ἐνας ἱστορικός πειρασμός τῶν Ἱερῶν Κανόνων συνίσταται στό δι-
αρκές καί μόνιμα διαχρονικό γεγονός τοῦ
νά μετουσιώνεται ἡ ὄντολογία τους, πού
αὐτοί ἐμπεριέχουν, ἀπό λόγο ἀγαπητικό
σέ λόγο (πρῶτα καί ἀποκλειστικά καί
μόνο) δίκαιο καί νόμιμο, ὁ ὁποῖος νά μέν
καί αὐτός ὁ τελευταῖος χρειάζεται, ἀλλά
νά μὴν εἶναι αὐτός ὄντολογικῆς προτε-
ραιότητας. Ὅταν ὁ λόγος εἶναι δίκαιος,
ἀποκλειστικά καί μόνον δίκαιος καί νό-
μιμος, καί ὄχι ἀγαπητικός καί ἐραστός,
τότε ἀπόλλυται καί ὁ ὑποστατικός λόγος
ὑπαρξῆς τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ὑπεισέρχεται
ἀθρόα αἰωνιστικός νομικισμός στοῦς
κόλπους τῆς Ἐκκλησίας, καί ἡ Ἐκκλησία
στήν συνέχεια μετατρέπεται ἐξ ὀρισμοῦ

σέ ἓνα νομικό καθίδρυμα, μέ τούς νομι-
κούς νά ἔχουν ἐργολαβικά καί διεκπεραι-
ωτικά ἀναλάβει ἐγκόσμιες ὑποθέσεις τῆς,
ἀνάγοντάς τες σέ ὑποθέσεις μοναδικῆς
καί προτεραιότητος...

Θά μπορούσε νά παρατεθεῖ καί ἓνα
ἀνάλογο ἐνδεικτικό παράδειγμα. Κά-
ποιος ἐπισκέπτης, φτάνοντας σέ ἓνα μο-
ναστήρι, ρώτησε ἓναν μοναχό πού ἦταν
ἐκεῖ: «Τί κάνεις ἐδῶ;» καί ἐκεῖνος τοῦ
ἀπάντησε: «Ἐδῶ μένω!»... Καί ...ἔμεινε
ἐκεῖ..., στό «ᾧδε εἶναι» (Μκ 9:5), κάτι
σάν τό «ἀγαπήσας τὸν νῦν αἰῶνα» (Β΄
Τιμ 4:10), καί δέν προχώρησε «στόν κα-
νόνα του»...

Ὁ μέγας πειρασμός τῶν Ἱερῶν Κανό-
νων, ἐπομένως, συνίσταται στό γεγονός

τοῦ νά διολισθήσουν ἀπό τό ποδηγετικό καί ποιμαντικό «ἄγωμεν ἐντεῦθεν» (Ἰω 14:31) (ἐσχατολογική προοπτική) στήν ἐνιστορική καί νομική κατάσταση τοῦ «ᾧδε εἶναι» (αὐτονομημένος νομικισμός) καί νά ἐγκλωβισθοῦν αὐτοί, ὡς νόμοι [ἐξ ἀγκιστείας], μέσα στόν «νῦν αἰῶνα» (ἐγκόσμια ἐσχατολογία). Ἐν τέλει, οἱ Ἱεροί Κανόνες πραγματοποιοῦν ὑποστατικά «ἕνα ἄλμα πέρα ἀπό τήν φθορά» μέσα στήν Ἱστορία, ἐνῶ, ἐάν μετατραποῦν σέ "νόμους", θά ὑφίστανται καί αὐτοί τήν ἴδια «φθορά» [Ὁδ. Ἐλύτης, *Μαρία Νεφέλη* (Οἱ ποιητές), Ἀθήνα: Ἰκαρος 1999], στήν ὁποία ὑπόκεινται οἱ πολιτειακοί νόμοι, μία «φθορά» πού ὄντως χαρακτηρίζει τούς ὀλοένα καί περισσότερο μεταβαλλόμενους νόμους, τούς ἔχοντες ἀνάγκη διακοῦς, ἀτελεύτητης καί ἀτελέσφορης τροποποίησης καί ἐπικαιροποίησης στίς διάφορες πολιτειακές ἐννομες τάξεις ἀνά τήν Οἰκουμένη. Γι' αὐτό καί παραμένει πάντοτε ἐπίκαιρος ὁ ἀποστολικός λόγος: «ἔρεις καί μάχας νομικάς περιῖστασθε· εἰσὶ γὰρ ἀνωφελεῖς καί μάταιοι» (Τίτ 3:9). Ἔτσι, σύμφωνα μέ αὐτήν τήν ἀποστολική προτροπή, οἱ Ἱεροί Κανόνες καλοῦνται νά παραμείνουν μακριά ἀπό αὐτήν τήν «μάταια φθορά»... Ἄς ἐπισημανθεῖ μόνον ἐδῶ ὅτι ἡ νομική τους ἀντιμετώπιση εἶναι αὐτή πού γεννᾷ ἐπαναλαμβανόμενα καί σέ κάθε ἐποχή τό ἀπροσδιόριστο –ἀπό ἄγνοια τοῦ ὄντολογικοῦ περιεχομένου τους τελικά – αἶτημα περί συγκαίμενης τροποποίησης (sic) τῶν Κανόνων. Ὡστόσο, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, οἱ Ἐκκλησιακοί αὐτοί Κανόνες παραμένουν ἀδιάπτωτα ἐν ἰσχύϊ ἐδῶ καί δύο χιλιετίες –ἀφοῦ καί ὁ Χριστός τῶν Ἱερῶν Κανό-

νων εἶναι «χθές καί σήμερον, ὁ αὐτὸς καί εἰς τοὺς αἰῶνας» (Εβρ 13:8)–, καί ὅπως ἀκριβῶς θεσπίσθηκαν ἀπό τόν κανονοθέτη τῆς Ἐκκλησίας, ἕνα διςχιλιετές χρονικό διάστημα καί παρόν, γιά τό ὁποῖο κανεῖς νομοθέτης τῆς Πολιτείας δέν μπόρεσε μέχρι σήμερα καί δέν μπορεῖ νά ἰσχυρισθεῖ ὅτι πρόσφερε ἰσχύ πολιτειακοῦ νόμου στήν Πανανθρώπινη Ἱστορία. Ὁ Χριστός θέλει τήν ἀγάπη μας καί ὄχι τήν συμμόρφωσή μας... Οἱ Ἱεροί Κανόνες δροῦν ἀγαπητικά καί προσκλητικά, καί ὄχι κατασταλτικά καί ποινοδοτικά!... Δέν στοχεύουν στό νά πλήξουν τόν ἄνθρωπο, ἀλλά νά ἐγκλωπωθοῦν καί νά ἐπαναγάγουν στήν προοπτική τοῦ «μὴ καταλιπεῖν τήν ὁδόν» τῆς «ἐνδιάμεσης διαδρομῆς», πού ὁδηγεῖ καί καταλήγει στό ὄντολογικό Τέρμα...

Συμπερασματικά, λοιπόν, ἀπό ὅλα τά ἀνωτέρω ἐκτεθέντα στήν παρούσα θεματική τῆς ὄντολογίας καί θεολογίας τῶν Ἱερῶν Κανόνων, προκύπτει ἀβίαστα ὅτι οἱ Ἱεροί Κανόνες: **(α)** δέν εἶναι νόμοι, ὅπως αὐτοί ὀρίζονται ἐνιστορικά ἀπό τόν πολιτειακό νομοθέτη, ἀλλά ὁδηγοί καί δρομοδείκτες, ὑποδεικνύοντες τό ὀρθό στό ἀκοινωνιακό κτιστό καί περιέχοντες ἀλήθεια ζωῆς καί προοπτική τῆς ὄντως ζωῆς, ἐσχατολογικοὶ ὁδοδείκτες καί ὄντολογικοὶ σηματοδότες πρὸς τὰ Ἔσχατα καί τήν Βασιλεία γιά τήν σωτηρία τῶν ἀνθρώπων, καί **(β)** δέν ἀποβλέπουν στήν ἀνταποδοτική τιμωρία τῶν ἀστοχούντων στήν πορεία αὐτή, ἀλλά ἀποσκοποῦν ἐνιστορικά στήν πρόσληψη καί θεραπεία τους, καί ἐσχατολογικά στήν ἐπαναγωγή πρὸς τήν ἀρχετυπική κοινωνία μέ τόν Τριαδικό Θεό-Δημιουργό τους.

Ίχνηλατώντας τήν συνοδικότητα (ΙΧ)

Άρχιμ. Ἀμφιλοχίου Μήλτου
Δρος Θεολογίας**ἽΟρθόδοξη κριτική στήν διδασκαλία
τῆς ἐπισκοπικῆς συλλογικότητας**

Στά ἐπτά προηγούμενα ἄρθρα (τό 1^ο ἦταν εἰσαγωγικό) γνωρίσαμε τήν θεωρία περί τοῦ συλλόγου τῶν ἐπισκόπων (συλλογικότητα), πού διακήρυξε ἡ Β΄ Βατικανή Σύνοδος, τήν ἐφαρμογή ἢ πρόσληψή της καθώς καί τίς κριτικές ἐπισημάνσεις ρωμαιοκαθολικῶν θεολόγων. Στό παρόν σημείωμα καί τά τέσσερα ἐπόμενα θά παρουσιάσουμε τήν κριτική πού ἄσκησαν ὀρθόδοξοι θεολόγοι στήν ρωμαιοκαθολική αὐτή διδασκαλία. Τά θέματα πού ἤγειραν οἱ ὀρθόδοξοι δείχνουν τό πῶς ἀντιλαμβάνεται ἡ παράδοσή μας τήν συνοδικότητα καί βοηθοῦν στήν ἰχνηλασία μιᾶς θεολογίας τῆς συνοδικότητας.

Τόσο τό γεγονός τῆς Β΄ Βατικανῆς Συνόδου, ὅσο καί ἡ ὑπό ἐξέταση θεωρία ἀσφαλῶς δέν ἄφησαν ἀδιάφορο τόν ὀρθόδοξο κόσμο. Ἀπεναντίας, τό ἐνδιαφέρον ἐκδηλώνεται σέ πολλά ἐπίπεδα: συγκαλοῦνται Πανορθόδοξες Συνδιασκέψεις μέ θέμα τόσο τήν ἀποστολή παρατηρητῶν στήν Σύνοδο, ὅσο καί τόν διάλογο μέ τήν Ρώμη (Ρόδος 1961, 1963 καί 1964)· ὁ ρόλος τῶν ὀρθόδοξων παρατηρητῶν εἶναι ἐνεργός στίς ζυμώσεις στό περιθώριο τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνόδου· πολυάριθμες εἶναι οἱ δημοσιεύσεις ὀρθόδοξης ἀξιολόγησης κατά τά τέσσερα χρόνια τῆς Β΄ Βατικανῆς κ. ἄ. Μετα-

ξύ τῶν θεμάτων τῆς Συνόδου στά ὅποια ἐπικεντρώνεται τό ὀρθόδοξο ἐνδιαφέρον εἶναι ἡ θεωρία τῆς ἐπισκοπικῆς συλλογικότητας ὄχι μόνο διότι ἀφοροῦσε ἄμεσα τό βασικό ἐκκλησιολογικό ζήτημα πού χωρίζει ὀρθόδοξους καί ρωμαιοκαθολικούς, ἦτοι τό παπικό πρωτεῖο, ἀλλά καί διότι ἡ θεωρία αὐτή θεωρήθηκε ὡς ἓνα βῆμα προσέγγισης πρός τοὺς ὀρθόδοξους. Πῶς εἶδαν, λοιπόν, τήν θεωρία αὐτή οἱ ὀρθόδοξοι; Θεώρησαν τήν συλλογικότητα ὡς κάτι ἀντίστοιχο πρός τήν συνοδικότητα;

Καθώς μία ἐπίσημη ἐκκλησιαστική ἀντίδραση δέν ὑπῆρξε, θά στραφοῦμε σέ προσωπικές κρίσεις πολλῶν πράγματι ὀρθόδοξων θεολόγων πού ἐξέτασαν τό θέμα αὐτό. Εἶναι, πράγματι, πολλοί οἱ θεολόγοι πού ἀσχολήθηκαν ἀλλά οἱ παρατηρήσεις τους συγκλίνουν σέ πολλά σημεία, ὥστε νά μπορούμε εὐκόλα νά τίς συστηματοποιήσουμε καί νά τίς ὁμαδοποιήσουμε σέ τρεῖς κατηγορίες¹. Ἡ πρώτη κατηγορία, στήν ὅποια θά ἀναφερθοῦμε παρακάτω ἀφορᾷ τήν ἀσύμμετρη σχέση τῆς συλλογικότητας μέ τό παπικό πρωτεῖο.

Ἡ προσδοκία τῶν Ὀρθόδοξων, ὅπως τήν ἐκφράζουν πολλοί θεολόγοι (Β. Krivocheine, Ν. Arseniev, Π. Νέλλας, Ν. Νησιώτης κ. ἄ.), θά ἦταν μέ τήν νέα διδασκαλία γιά τόν ἐπισκοπικό βαθμό

ή Β΄ Βατικανή όχι μόνο να συμπληρώσει αλλά να διορθώσει το δόγμα περί παπισμού της Α΄ Βατικανής. Βέβαια, όπως παραδέχεται και ο π. Ιωάννης Μέγιεντορφ, αυτό δεν ήταν έφικτόν, αφού ή ρωμαιοκαθολική Σύνοδος αυτή ήταν υποχρεωμένη να διατηρήσει την προηγούμενη διδασκαλία (αυτή ήταν ή άγωνία του Πάπα Παύλου Στ΄ και της μειοψηφίας των συνοδικών συνέδρων). Για τόν λόγο αυτό, έψαχναν πώς θά επανερμηνεύσουν τό μοναρχικό σύστημα της διοίκησης, έντάσσοντας σέ αυτό και τούς έπισκόπους. Η θεωρία της συλλογικότητας είναι φυλακισμένη στό πλαίσιο του ρωμαϊκού πρωτείου, αφού κάθε φορά πού γίνεται άναφορά στόν σύλλογο των έπισκόπων επαναλαμβάνεται ή έξάρτησή του από τήν κεφαλή του συλλόγου, δηλαδή τόν πάπα, και όλες οι έξουσίες του έπιβεβαιώνονται έμφατικά σέ πολλά σημεία του 3^{ου} κεφαλαίου του περί Έκκλησίας διατάγματος (*Lumen gentium*). Κάθε είδους άμφισβήτηση του πρωτείου είναι άσφαλώς εκτός συζήτησης και στήν καλύτερη περίπτωση μπορούσαν οι έπίσκοποι να θεωρηθούν στό ίδιο επίπεδο μέ τόν πάπα αλλά ποτέ χωρίς αυτόν. Η πολύ μακρά και έντονη συζήτηση της συλλογικότητας δείχνει, λέει ο καθηγητής Νησιώτης (πού παρακολούθησε τήν Σύνοδο ως παρατηρητής εκ μέρους του Παγκοσμίου Συμβουλίου Έκκλησιών), ότι ή πλειοψηφία έπιθυμούσε μεταρρύθμιση της έξουσίας της Ρώμης (κυρίως της παντοδύναμης κυριαρχίας) και τήν άποκέντρωση.

Είναι φανερό, τονίζουν οι όρθόδοξοι συγγραφείς στίς κριτικές τους, ότι ή

Α΄ Βατικανή (ή διδασκαλία της) συνιστά ένα έμπόδιο πού έχει υποθηκεύσει τό μέλλον (Νέλλας, Α. Scrima και Ρ. L'Huilier). Μετά από αυτή τήν Σύνοδο, τίθενται δύο έρωτήσεις: πώς μπορεί να έναρμονισθεί ή δικαιοδοσιακή έξουσία του πάπα και αυτή του τοπικού έπισκόπου; Ποιά είναι ή αξία μιας Οικουμενικής Συνόδου στό τομέα των δογμάτων, αφού οι δογματικοί όρισμοί του πάπα δεν μπορούν να επαναδιατυπωθούν (παπικό άλάθητο); Η άνάπτυξη της διδασκαλίας της συλλογικότητας από τήν Β΄ Βατικανή πού έπρεπε να άπαντήσει σέ αυτά, ήταν ένα δύσκολο έγχείρημα, καθώς τό κείμενο της Α΄ Βατικανής είχε συνταχθεί έτσι ώστε καμμία άσάφεια να μήν υπάρχει ως προς τήν άπόλυτη έξουσία, *plenitudo potestatis*, του πάπα. Ο άρχιεπ. Βασίλειος Krivocheine υπογραμμίζει ότι ή συλλογικότητα υποσκελίζεται από τίς επαναλήψεις των προνομίων του πάπα, ώσάν ο σκοπός να ήταν ή ένίσχυση του παπικού πρωτείου και άλαθήτου. Σχετικά μέ τό τελευταίο, ή Β΄ Βατικανή προσθέτει μόνο ότι ο πάπας είναι κεφαλή του έπισκοπικού συλλόγου, όμως τό άλάθητό του δεν έξαρτάται από τήν συμφωνία της Έκκλησίας και έναντίον του δεν υπάρχει έκκλητο (Arseniev, Καρμίρης², Τρεμπέλας³ και Π. Ροδόπουλος⁴, Π. Εύδοκίμωφ).

Άς θυμήσουμε ότι ή περίφημη έπεξηγηματική Σημείωση *Nota praevia* πού άνωθεν προστέθηκε στό 3^ο κεφ. του *Lumen gentium* άποδυνάμωσε ή μάλλον άκύρωσε τήν διδασκαλία της συλλογικότητας, αφού έξέφρασε τήν άπουσία ίσοροπίας ή άμοιβαιότητας άνάμεσα

στόν ποντίφικα καί τό σῶμα τῶν ἐπισκόπων. Ὁ Arseniev διαπιστώνει ὅτι αὐτή ἡ Nota πῆρε πίσω ὅ,τι εἶχε δώσει μέ τό ἄλλο χέρι τό διάταγμα (*Lumen gentium* 23). Ὁ π. Μέγιεντορφ, πολύ νωρίτερα πρὶν ἀπό τήν τελική ψήφισή τοῦ διατάγματος, εἶχε ἀναρωτηθεῖ ἐάν ὑπάρχει ἀλληλεξάρτηση ἢ μόνο ἐξάρτηση τῶν ἐπισκόπων ἀπό τόν πάπα. Ἀφοῦ δέν ὑπάρχει σύλλογος (*collegium*) χωρίς τόν πάπα, μπορεῖ νά ὑπάρξει πάπας χωρίς σύλλογο/κολέγιο; Ὅσο κι ἄν αὐτή ἡ ἐξέλιξη δέν ἔμοιαζε δυνατή ἐκείνη τήν ἐποχή, σύμφωνα μέ τόν Μέγιεντορφ, ἡ ἀποδοχή αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τῆς ἀλληλεξάρτησης θά ἀποτελοῦσε ἕνα ἀληθινό βῆμα πρὸς τήν ἔνωση τῶν χριστιανῶν⁵.

Τό *Lumen gentium* διακήρυξε ὅτι ὁ σύλλογος τῶν ἐπισκόπων κατέχει τήν πλήρη καί ὑπέριστα ἐξουσία, ὅπως ὁ πάπας, πρόκειται ὅμως γιά δύο ξεχωριστές ἐξουσίες ἢ γιά μία; Τό πρόβλημα, λένε οἱ ὀρθόδοξοι θεολόγοι, δέν εἶναι μόνο ἡ ὑπαρξη δύο ἐξουσιῶν ὅσο καί ἡ ἔλλειψη σύνδεσης ἀνάμεσά τους (Νέλλας,

Κλεμάν). Σύμφωνα μέ τόν Εὐδοκίμωφ, πρόκειται γιά « διχοτομία δύο ἐξουσιῶν χωρίς ἀμοιβαιότητα: ὁ πάπας ὁ μόνος καί τό ἐπισκοπάτο μέ τόν πάπα, αὐτό πού στό αὐτί ἑνός ἀνατολικοῦ σημαίνει ὑπό τόν πάπα». Ὁ π. Ἀφανάσιεφ θά πεῖ ὅτι μᾶλλον δέν μποροῦμε νά μιλάμε γιά ἐξουσία τοῦ συλλόγου τῶν ἐπισκόπων. Ὑπάρχει μόνο αὐτή τοῦ πάπα, ὁ ὁποῖος, ὅταν θέλει, μπορεῖ νά συνδέσει σέ αὐτήν καί τούς ἐπισκόπους. Ὁ καθηγητής (καί μητρ. Τυρολόγης) Παντελεήμων Ροδόπουλος διερωτᾶται: ὅταν ὁ πάπας ἐνεργεῖ ὁ μόνος, τό κάνει ὡς ἀρχηγός τοῦ συλλόγου ἢ ὄχι; Πίσω ἀπό τό ἐρώτημα εἶναι πάλι τό ἴδιο πρόβλημα: ἐάν ὑπάρχει μόνο μία ἐξουσία, αὐτή εἶναι τοῦ πάπα ἢ τοῦ συλλόγου τήν ὁποία ἀσκει αὐτός κατὰ τό δοκοῦν. Συνεπῶς, ἡ ὀρθόδοξη κριτική τονίζει τήν ἔλλειψη ἀλληλεξάρτησης ἀνάμεσα στόν πάπα καί τόν σύλλογο τῶν ἐπισκόπων. Ἡ ἐξουσία πού τούς ἀναγνώρισε ἡ Β΄ Βατικανή τελικά ἀπορροφᾶται ἀπό τόν πάπα καί ἔτσι αὐτή παραμένει περιορισμένη ὅπως καί πρὶν⁶.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Γιά νά μὴν ἐπιβαρύνουμε τό κείμενο μέ πολλές βιβλιογραφικές ὑποσημειώσεις, θά περιοριστοῦμε σέ κάποιες ἐλάχιστες καί ἐνδεικτικές. Πλήρη βιβλιογραφία βλ. Miltos Amphiloichios, "La doctrine de la collégialité épiscopale vue par les théologiens orthodoxes", *Istina* 63 (2018) 5-25, καί ἰδ. *Collégialité et Synodalité, vers une compréhension commune entre catholiques et orthodoxes*, Paris: Cerf 2019, collection "Unam sanctam, nouvelle série" 7, σσ. 131-187. **2.** Ἰ. Καρμίρης, «Τό Δογματικόν Σύνταγμα "περὶ Ἐκκλησίας" τῆς Β΄ Βατικανέου Συνόδου», *Ἐπιστημονική Ἐπετηρίς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν* (1971) 32. **3.** Π. Τρεμπέλας, «Αἱ μετὰ τό ἔργον τῆς Βατικανέου Συνόδου ὑποχρεώσεις μας», *Ἐκκλησία* 44 (1967) 495. **4.** Π. Ροδόπουλος, *Ἡ Ἱεραρχική Ὁργάνωσις τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τό περὶ Ἐκκλησίας Σύνταγμα τῆς Β΄ ἐν Βατικανῶν Συνόδου. Μελέται Α΄*, Θεσσαλονίκη 1993, σ. 61 καί 643. **5.** Μέ δεδομένο αὐτό, μπορεῖ κανεὶς νά κρίνει πόσο σημαντικό εἶναι ὅτι στό κείμενο συμφωνίας τοῦ ἐπίσημου θεολογικοῦ Διαλόγου στήν Ραβέννα τό 2007 οἱ καθολικοὶ ἀποδέχτηκαν τήν ἀρχή ἀλληλεξάρτησης πρωτείου καί συνοδικότητος. **6.** Βλ. Ἰ. Καρμίρης, « Τό Δογματικόν Σύνταγμα », ὁ.π., σ. 16 καί 27-30, *Ὁρθόδοξος Ἐκκλησιολογία*, σσ. 658-664 καί « Ἡ Γ΄ Φάσις τῆς Β΄ Βατικανέου Συνόδου. 2. Ἡ περὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀπόφασις αὐτῆς », *Ἐκκλησία* 42 (1965) 337-338. Ἐπίσης, Ἀ. Δελγκωστόπουλος, *Αἱ Ἐκκλησιολογικαὶ θέσεις*, Ἀθήνα 1969, σ. 115-124.

Ἄβατον - Ἁγιαστούρα

π. Χρυσοβαλάντη Θεοδώρου
προϊστ. Ἰ.Ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου Ἁγ. Στεφάνου Ἀττικῆς, Δρος Λειτουργικῆς

Εἰσαγωγικά τινα

Ἡ λατρεία τοῦ Θεοῦ ἐκφράζεται μὲν μέ ὄρους τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας, ἔχει ὅμως, ὡς φυσικόν, θεολογικὴς ἀλλά καὶ ἱστορικὴς προεκτάσεις πού διαπερνοῦν τόπους, αἰῶνες καὶ συνήθειες. Στό διάβα τους συναντήθηκαν μέ τό Τυπικό πού καθόρισε σέ ἕκαστον ἐξ αὐτῶν πού, πῶς καὶ πότε θά χρησιμοποιηθεῖ σέ μυστήρια ἢ ἀκολουθίες τῆς Ἐκκλησίας μας.

Θεωρήσαμε ὅτι τό σύνολο τῶν πληροφοριῶν αὐτῶν, μέσα ἀπό ἕνα «Λεξικό λειτουργικῶν ὄρων», δοσμένο μέ ἕνα ὄχι στενά ἐπιστημονικό τρόπο, θά ἦταν ἐνδιαφέρον καὶ χρήσιμο σέ κάθε ἀδελφῷ ἐφημέρι, πού θά μπορούσε νά ἐπαληθεύσει (ἢ καὶ ὄχι) τά ὅσα ἤδη γνωρίζει, καὶ ἔτσι νά γίνει ἕνα ἐργαλεῖο κατήχησης πρὸς τοὺς ἐνορίτες ἀλλά καὶ καλύπτεις συνεργασίας μέ τοὺς ἱεροφάλτες.

Πρόκειται γιά ἕνα ἔργο στό ὁποῖο περιέχονται ὅλα ὅσα πρέπει νά γνωρίζουμε σέ θέματα λατρείας, ὄρους ἢ καὶ φράσεις, τακτοποιημένα ἀλφαβητικῶς, ὅπως γίνεται στό λεξικά. Μπορεῖ νά χαρακτηριστεῖ καὶ ὡς “δοκίμιο”, διότι τό κάθε λῆμμα δέν ἔχει πάρεϊ ὀπωσδήποτε τήν τελική του μορφή, ἀλλά καὶ διότι ἀναφέρεται πολλάκις σέ μόνο μία πλευρά τοῦ θέματος, τήν πιό ἄγνωστη, ἀφοῦ οἱ ἄλλες πλευρές του εἶναι πιθα-

νότατα γνωστές. Ἐξάλλου ὅπου ὑπῆρχε συσχετισμός μέ Ἁγιογραφικό ἢ Πατερικό χωρίο, γίνεται ἀναφορά του. Τό ἔργο δέν δίνει στενοὺς ὁρισμούς στά θέματα ἀλλά κυρίως περιγραφές, πού ἡ πληρότητά τους τελικά εἶναι μόνο βιωματική! Ἡ ἰδέα τοῦ παρόντος ἀνήκει στόν πολυαγαπημένο καὶ σεβαστό μας θεολόγο-συγγραφέα κ. Γεώργιο Μαυρομάτη, στόν ὁποῖο ἀνήκει κάθε ἔπαινος.

Θά ἦταν χαρά μας ἡ στήλη αὐτή νά ἐπιτύχει τῶν σκοπῶν της ἔχοντας τήν πεποίθηση ὅτι δέν προσεγγίζει τήν τελειότητα καὶ πάντοτε θά ἔχει χῶρο καὶ τρόπο βελτίωσης καὶ διά τῶν δικῶν σας παρατηρήσεων, γιά τίς ὁποῖες θά ἤμασταν εὐγνώμονες.

Ἄβατον-Ἄδυτον: α) *Ναός.* Δύο ἀπό τίς πολλές ὀνομασίες πού ἔχει τό ἅγιο Βῆμα. Τό «ἄδυτον» πολλάκις ἦταν καὶ ὑπόγειος χῶρος πού καλεῖτο «μέγαρον». Λέγεται «ἄβατον» (μή βατόν, ἀπροσπέλαστο δηλαδή) διότι, ὄντας Ἅγια τῶν Ἁγίων, δέν ἐπιτρέπεται στόν ὁποιοδήποτε νά εἰσέρχεται σέ αὐτό, παρά μόνο στοὺς κληρικούς.

Ἀπό τίς γυναῖκες, ἡ εἴσοδος ἐπιτρέπεται μόνο στίς μοναχές, γιά νά ἀνάβουν τίς κανδήλες καὶ τά κεριά καὶ κυρίως νά τό εὐτρεπίζουν. Σέ εἰδικές περιστάσεις, κατόπιν εὐλογίας τοῦ Ἐπισκόπου,

μπαίνουν και οι γυναίκες νεωκόροι με περιορισμένη πρόσβαση.

Από τούς άνδρες-λαϊκούς, εισέρχονται μόνον όσοι έχουν ειδική ευχή και άδεια-εὐλογία γι' αυτό, αυτοί που ανήκουν, δηλαδή, στον κατώτερο κληρο. Έξαίρεση αποτελούν οι ιερόπαιδες (παπαδάκια) που διακονούν εντός αυτού με πολλή προσοχή και ευλάβεια!

Από την Ώραία Πύλη, μάλιστα, δεν επιτρέπεται να περνοῦν ούτε οι κληρικοί, άνευ λόγου λειτουργικοῦ. Επίσης οι λαϊκοί απαγορεύεται να αγγίζουσαν τά ιερά σκεύη (ΚΑ΄ καν. Λαοδικείας).

β) *Ίερές Μονές*. Λέγεται τό καθεστώς που επικρατεί στό ΄Αγιον ΄Ορος και σε κάποιες άλλες Ίερές Μονές τής ΄Ορθοδόξου ΄Εκκλησίας, κατά τό όποιο απαγορεύεται (κατ΄ αντιστοιχία, σε άνδρες ή γυναίκες) ή είσοδος για άποφυγή σκανδάλων.

«*Άγαθόν τό έξομολογεΐσθαι...*»: Ίερατική έκφώνηση. Όταν ή άκολουθία του ΄Ορθρου δεν έχει μεγάλη Δοξολογία, αναγινώσεται ή μικρή λεγόμενη δοξολογία που αρχίζει με τό «Σοι δόξα πρέπει...». Μετά από αυτήν ό προσεστώς ιερεύς έκφωνεί τούς στίχους 2-3 του 91^{ου} ψαλμου «Άγαθόν τό έξομολογεΐσθαι...» και άμέσως μετά λέγεται τό Τρισάγιο.

Άγιασματάριον (ή άλλιώς *Μικρόν Εὐχολόγιον*): Τό λειτουργικό βιβλίο που περιέχει τίς πιό συχνές Άκολουθίες

του Μεγάλου Εὐχολογίου. Είναι δηλαδή μία έπιτομή του Μεγάλου. Συνήθως περιέχει τίς άκολουθίες του Άγιασμου, μερικων Μυστηρίων, ευχές για διάφορες περιστάσεις, νεκρώσιμες Άκολουθίες και γενικά όσα έχει ανάγκη για τή βασική λειτουργική και ποιμαντική του δραστηριότητα ό ιερέας. Έκδίδεται συνήθως σε μικρό σχήμα.

Άγιασμός: Λειτουργική πράξη τής ΄Εκκλησίας μας, με τήν όποια καθαγιάζεται τό νερό κατόπιν σχετικων ευχων που διαβάζει ό ιερέας για τήν κάθοδο του Άγίου Πνεύματος.

Υπάρχει ό μικρός και ό μέγας Άγιασμός. Ό μικρός γίνεται στην αρχή κάθε μήνα αλλά και σε κάθε ευλογη περίπτωση. Ό Μεγάλος, τήν παραμονή και άνήμερα των Θεοφανίων. Προφανώς ό Μέγας Άγιασμός δεν αντικαθιστά κατά κανένα τρόπο τήν Θεία Κοινωνία, όντας τά δύο αυτά ασύγκριτα μεγέθη (Σώμα και Αΐμα Χριστου – νερό).

Τό νερό αγιάζεται για να γίνει μέσο της ελεύσεως τής χάρης του Θεου στους ανθρώπους, στα αντικείμενα ή στους χώρους όπου τελείται ό άγιασμός. Όμως ό άνθρωπος, για να άγιασθει, είναι απαραίτητη ή πίστη και ή μετάνοιά του, διότι τό νερό δεν έχει «μαγικές ιδιότητες».

Άγιαστούρα: Στή λαϊκή γλώσσα, ή μικρή δέση από βασιλικό ή άλλα ευώδη και εποχιακά φυτά με τά όποια ό ιερέας ραντίζει τούς πιστούς στον Άγιασμό.

«Μηκέτι εἰς τὸν αἰῶνα...» (Μκ 11.13-14):
Ἡ δυστοπία τῆς ἐξηρανωθείσης Συκῆς,
ἀρχὴ αἰώνιας εὐτοπίας

Σταύρου Γουλούλη
Δρος Βυζαντινῆς Τέχνης

Ἡ διήγηση γιὰ τὴν ξηρανωθεῖσα Συκὴ εἶναι ἀπὸ τίς πιό ἔντονες τῆς Μ. Ἑβδομάδας: Δυστοπία, δημιουργώντας περιβάλλον καταστροφῆς ἀλλὰ καὶ ἀναδημιουργίας, ἀναμονὴ ἑνός νέου κόσμου. Ἡ εἰκόνα τοῦ ὑπεραιωνόβιου δένδρου πού κάθε χρόνο ἀλλάζει φύλλωμα, προσφέρει τὴ φυσικὴ ἀλλαγὴ τοῦ κόσμου ὅπως πορεύεται στὸν χρόνο, μέσα ἀπὸ τὴ διαδοχὴ τῶν γενεῶν (γενεά: τὸ ἐτήσιο φύλλωμα πού ἀλλάζει). Ὡς ἱερό δένδρο στὴν Ἀνατολή, ἐκφράζει ἕναν ἱερό τόπο, κατ' εἰκόνα τοῦ μεγάλου Κόσμου. Στὰ Λόγια τοῦ Ἰησοῦ συμβολίζει τὸν λαό τοῦ Θεοῦ ὡς βασιλεία σὲ μίᾶ πορεία πρὸς τὰ Ἔσχατα: π.χ. τὸ δένδρο σινάπεως ὅπου πετοῦν πουλιά-ψυχές, διαχρονικά (Μθ 13.31, Μκ 4.30-32, Λκ 13.18-19) ἢ τὸ σιτάρι (Μκ 4.26. Μθ 13.25), ἢ ἡ ἄμπελος (Ἰω 15.1 κ.έ.). Ἀρχέτυπο ἱερῶν δένδρων (Π.Δ. καὶ Κ.Δ.) εἶναι τὸ Ξύλον τῆς ζωῆς (Γεν 2.9, 3.2. Ἀποκ 22.2), ἢ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀθανασίας.

Ἔτσι, λοιπόν, ὁ Ἰησοῦς “ἐξήρανε” τὴ συκὴ σὲ μίᾶ ἀναπαραστατικὴ, τελετουργικὴ, πράξη, ἀφοῦ τὴν ἀνοιξὴ (ἐβραϊκὸ Πάσχα) δέν καρπίζει (πρβλ. Μκ 11.13: γὰρ καιρὸς οὐκ ἦν σύκων»).

Στὴν αὐθεντικὴ καταγραφή στὸν Μάρκο [11.13-14, 20-25] ἡ Συκὴ ἐντοπίζεται

ἀπὸ τὴν ὁμάδα τοῦ Ἰησοῦ στὸν δρόμο πού συνέδεε Βηθανία καὶ Ἱερουσαλήμ, σὲ δύο ἡμέρες: α) τὴν ἐπομένῃ τῆς θριαμβικῆς εἰσόδου στὸν Ναό [Μκ 11.7-11]: «τῇ ἐπαύριον ἐξεληθόντων αὐτῶν ἀπὸ Βηθανίας... ἰδὼν ἀπὸ μακρόθεν»... Ἦταν πρὸς τὸ μεσημέρι κι ὁ Χριστὸς «ἐπέινασεν» δίνοντας ἐντολή: «Μηκέτι εἰς τὸν αἰῶνα μηδεὶς ἐκ σοῦ καρπὸν φάγη». Κατόπιν εἰσῆλθαν στὸν Ναό [11.15] κι ἀφοῦ ὁ Χριστὸς ἐξεδίωξε τοὺς ἐμπόρους, ἀναχώρησαν. β) Τὴν μεθεπομένῃ (ἀφοῦ διανυκτέρευσαν στὴ Βηθανία ἢ ἀλλοῦ) [11.20]: «Καὶ παραπορευόμενοι πρῶτ' εἶδον τὴν συκὴν ἐξηραμένην ἐκ ριζῶν»: ὁ Πέτρος ἔδειξε τὴ συκὴ, ἀλλὰ ὁ Ἰησοῦς ἀντέτεινε τὴ δύναμη τῆς Πίστεως: θά ἔπρεπε νὰ πιστεύουν, παρά τὴν κακὴ τύχη τῆς συκῆς, ἀκόμη κι ἂν ἔβλεπαν ὅτι τὸ ὄρος (ὅπου ἦταν τὸ δένδρο: «τῷ ὄρει τούτῳ») ριχνόταν στὴ θάλασσα [11.23-24]. Γίνεται ἀνατροπὴ τῆς φυσικῆς τάξεως: καταργοῦνται κοσμικὸ δένδρο Ἱερουσαλήμ καὶ κοσμικὸ ὄρος Σιών, ταυτόχρονα δὲ εἰσαγωγὴ στὸ Ὑπερφυσικὸ, τὴν πηγὴ τῆς ζωῆς.

Ἡ ἴδια ἱστορία εἶναι συνεπτυγμένη (σὲ μίᾳ ἡμέρᾳ) στὸν Ματθαῖο 21.18-22: «Πρῶτ' δὲ ἐπανάγων εἰς τὴν πόλιν ἐπέινασεν. καὶ ἰδὼν συκὴν μίαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ

... μηκέτι ἐκ σοῦ καρπὸς γένηται εἰς τὸν αἰῶνα» καὶ ἔπεται ὁ διάλογος γιὰ τὸ βυθιζόμενο ὄρος. Ἡ συκὴ εἶναι μεμονωμένη δίπλα στὸν δρόμο, ξηραίνεται δὲ «παραχρῆμα» [21.19]. Συνδεόμενη ἢ Συκὴ μὲ τούς ἀφορισμούς τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ, τὸ δένδρο, πού πρέπει νὰ ἦταν πιὸ κοντὰ στὴν πόλη παρά στὴν κώμη (Βηθανία), λειτουργεῖ ὡς ἔμβλημα (κακὸς οἰωνός) τῆς πόλεως, θυρεός!

Ἡ ξήρανση ἦλθε, ἀφ' ὅτου οἱ Ἑβραῖοι ἀρνήθηκαν τὴ βασιλικὴ εἴσοδο στὴν Ἱερουσαλήμ (Μκ 11.1-11, κλπ). Ὁ κύκλος τῆς ἀπόρριψης θὰ κλείσει μὲ τὰ «οὐαί» καὶ τὴν ἀπαγγελία τῆς καταστροφῆς καὶ ἐρήμωσης τῆς Ἱερουσαλήμ (Μθ 23.38, 24.1 κ.έ. Λκ 13.34-35 κλπ) προεικονίζοντας καὶ τὸ τέλος τοῦ Κόσμου. Ἡ συκὴ συμβολίζει τὸν ἄκαρπο Ἰσραήλ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐρχόμενη Βασιλεία πού ἀποκαλύπτεται στίς κρίσιμες τοῦτες στιγμές: «Ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε...» (Μθ 24.32-37).

Ἡ Συκὴ, εἰδικὰ ἢ πτώση τῶν φύλλων τῆς, προσδιορίζει ὡς ὑπερβολὴ ἓνα δυστοπικὸ στάδιο φυσικῆς ἀνατροπῆς, ἀλλαγὴ ἐποχῆς, ἤδη στὸν Ἡσαΐα 34.4: «πάντα τὰ ἄστρα πεσεῖται... ὡς πίπτει φύλλα ἀπὸ συκῆς». Τό χωρίο ἐπηρεάζει τὰ Μκ 13.24-26, Μθ 24.29-31, Λκ 21.25-28. Ὁ Λουκᾶς [13.6-9, ἀπὸ τὸ ιδιαίτερο ὕλικό του] προσαρμύζει τὸ θέμα τῆς ἄκαρπης συκῆς σὲ παραβολὴ πάλι σὲ δυστοπικὸ περιβάλλον, μόλις ἀπαγγέλθηκε ὅτι ὁ Πιλάτος εἶχε φονεύσει Γαλιλαίους στὸν Ναό [13.1-5]: τώρα δίδεται περιθώριο μιᾶς χρονιᾶς ἀκόμη [13.9] ἂν δέν «ποιήση καρπὸν εἰς τὸ μέλλον» νὰ

κοπεῖ. Ἡ Συκὴ ὡς εὐκαρπος, δίνει καρπούς αἰωνίως. Δείχνει τὸ μέλλον, ὅπου ὁ Ἰησοῦς ὅ,τι πράττει τελετουργικά, τὸ πραγματεύεται θεολογικά. Ὅμως χρησιμοποιοῦ τὸ σύμβολο τῶν φύλλων τῆς συκῆς ὄχι ὅταν πέφτουν ἀλλὰ ὅταν φυτρώνουν, καθὼς προοιωνίζονται τὴν ἀλλαγὴ μὲ τὰ ἐπερχόμενα ἐντὸς ὀλίγου γεγονότα (Μκ 13.28-29. Μθ 24.32. Λκ. 21.29-33) ἀλλὰ καὶ τὴν Ἐσχατὴ κρίση: «ὅταν ... ἐκφύη τὰ φύλλα ... ἐγγὺς τὸ θέρος ἐστίν». Εἶναι τὸ τέλος μιᾶς γενιᾶς πού συμβολίζουν τὰ φύλλα: «οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ ταύτη» [Μθ 24.34 κλπ]. Ἡ ἔκφραση «εἰς τὸν αἰῶνα» στοὺς δύο εὐαγγελιστὲς συντάσσεται μὲ τὴν ιδιότητα τοῦ Κοσμικοῦ δένδρου, τὴν ἐσχατολογία.

Οἱ καρποί, τὰ σῦκα, τὰ σταφύλια (Ἰω 15.5-6), ὁ σίτος (Μθ 13.1 κ.ε., 8) κ.ο.κ., ἀναλογικὰ συμβολίζουν τὶς καλὲς πράξεις (καρπὸ) τῆς κάθε γενιᾶς. Ἡ ἴδια ἐσχατολογικὴ ἀντίληψη βέβαια διέπει τὸ Δένδρο τῆς Γνώσεως τοῦ Καλοῦ καὶ τοῦ Κακοῦ (Γεν 2.16-17), ὅπου ἡ ἐπιλογή τῶν Πρωτοπλάστων καθόρισε τὴ μοῖρα ὅλων τῶν γενεῶν. Ἐξοῦ καὶ ἡ σύγκριση (τῆς ἐξηραθείσης συκῆς μὲ τὸ ἀρχέγονο δένδρο) πού εὐνόησε ἡ πατερικὴ θεολογία. Ἐννοιολογικὰ τὰ δύο δένδρα ἐξομοιώνονται. Φαίνεται ὅτι τὴ γραμμὴ αὐτὴ χαράσσει ὁ Ἰησοῦς, ἀφοῦ δίνει στὴ Συκὴ ἀρνητικὸ ρόλο, ἀλλὰ καὶ μελλοντικὴ τελειότητα, θὰ λέγαμε, εὐαγγελικὸ δένδρο “Κακοῦ καὶ Καλοῦ”. Τὸ ἀρνητικὸ ἐκτύπωμα ἔχει θετικὴ πλευρά, προδιαγράφοντας τὴν ἐσχατολογικὴ πορεία πρὸς τὴν εὐτοπία τοῦ νέου Αἰῶνα.

Εισαγωγικά I. Ίστορικό πλαίσιο 2. γ) Ὁ Βίος Γρηγορίου Δεκαπολίτου (9^{ος} αἰ.)

Ἀρχιμ. Παντελεήμονος Τσορμπατζόγλου
Δρος Θεολογίας - Ἱερ. Προϊστ. Ἱ.Ν. Ἁγίων Ἀναργύρων Ψυρρή

Οἱ συνέπειες τῶν γεγονότων, ὅπως αὐτά περιγράφονται στά *Θαύματα*, θά ἦταν πολύ δύσκολο νά ἐλεγχθοῦν ἂν οἱ πληροφορίες περιορίζονταν μόνο στά κείμενα αὐτά· ἡ παραπάνω ἄποψη γίνεται ἔποψη μόνον ὅταν ἀξιοποιηθοῦν οἱ πολλές διάσπαρτες μαρτυρίες ἄλλων ἀγιολογικῶν κειμένων, ὥστε νά σκιαγραφήσουμε πληρέστερα τήν κατάσταση, ὅπως αὐτή διαμορφώθηκε μετά τίς σλαβικές ἐπιδρομές.

Ἀπό τά πρῶτα ἀγιολογικά κείμενα πού ἐπέσυραν ἐνωρίς τό ἐνδιαφέρον τῶν ἐρευνητῶν εἶναι ὁ *Βίος τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Δεκαπολίτου* (797-841/842)¹. Ἐπειδή ὁ *Βίος* παρέχει πληροφορίες γιά τόν βορειοελλαδικό χῶρο θεωρήθηκε ὡς φυσική συμπλήρωση τῶν κενῶν πού ἀφήνουν τά *Θαύματα τοῦ ἁγίου Δημητρίου*, ὥστε νά καταδειχθοῦν τά ἀποτελέσματα τῶν σλαβικῶν ἐπιδρομῶν στήν ἐλληνική χερσόνησο.

Σύμφωνα μέ τόν *Βίο*, ὁ Γρηγόριος ἀνέλαβε ἕνα ἱεραποδημητικό ταξίδι ἀπό τήν Φρυγία στήν Ρώμη. Κατά τήν μετάβαση στήν Ρώμη διήλθε ὀδικῶς ἀπό τήν Θράκη, τήν Μακεδονία (Χριστούπολις, Θεσσαλονίκη) καί τήν κυρίως Ἑλλάδα γιά νά φθάσει στήν Κόρινθο, ἀπό ὅπου μέ

πλοῖο διεπεραιώθηκε στό Ρήγιο, γιά νά καταλήξει στήν Ρώμη (833). Στήν ἐπιστροφή ἀκολούθησε παραπλήσια διαδρομή, μέ τήν διαφορά ὅμως ὅτι αὐτή τήν φορά ἐγκαταστάθηκε στήν Θεσσαλονίκη καί παρέμεινε συνεχῶς ἐπί μία ἐξαετία (834-840), ἐκτός ἀπό μία σύντομη μετάβαση στήν Κωνσταντινούπολη γιά λόγους υἰείας, μόλις ἕνα ἔτος πρίν τόν θάνατό του, καί πάλι ὀδικῶς (841).

Οἱ χερσαῖες μετακινήσεις τοῦ Γρηγορίου τά χρόνια αὐτά καί ἀπό περιοχές προβληματικές, Θράκη-Μακεδονία-κυρίως Ἑλλάδα, προσδίδουν στόν *Βίο* μεγάλη σπουδαιότητα ὡς πηγὴ πληροφοριῶν ἱστορικοῦ καί κοινωνικοῦ βίου. Ἄν κρίνουμε, μάλιστα, καί ἀπό τόν τρόπο πού ἐρμηνεύει τίς πληροφορίες ὁ πρῶτος σύγχρονος ἐκδότης του Dvornik, ἡ ἐπικράτηση τοῦ σλαβικοῦ στοιχείου στήν ὑπαιθρο χώρα φαίνεται πλήρης.

Οἱ μαρτυρίες, ὅμως περί τῶν Σλάβων τοῦ *Βίου Γρηγορίου* ἔχουν τύχει κακῆς διαχειρίσεως· ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο χρησιμοποιοῦνται, μᾶλλον φανερώνει προσπάθεια ἐρμηνείας πρὸς μία κατεύθυνση, παρά τεκμηρίωση τῶν ἱστορικῶν γεγονότων. Ἐξάλλου, ὅπως θά δειχθεῖ παρακάτω, ὁ *Βίος Γρηγορίου Δεκα-*

πολίτου δέν εἶναι τό μοναδικό κείμενο πού παρέχει παρόμοιες πληροφορίες. Γιά παράδειγμα, στόν *Βίο* μνημονεύεται ἡ ὑπαρξή σλάβων ληστῶν, οἱ ὁποῖοι χρησιμοποιώντας μία βάρκα ἐνέδρευαν στήν ἀνατολική ὄχθη τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ καί λαφυραγωγοῦσαν τούς ταξιδιῶτες. Οἱ πληροφορίες, ἄν καί εἶναι σαφεῖς, ἀναφέρονται σέ μία ομάδα σλάβων ληστῶν, δέν πρόκειται γιά ὀλόκληρο λαό, τούς Στρυμονίτες Σλάβους, ὅπως θέλει νά πιστεύει ὁ Dvornik, οἱ ὁποῖοι μάλιστα, λόγω τῆς ὀλιγανθρωπίας τους, δέν μπορούσαν νά ἀποτελέσουν οὐσιαστική ἀπειλή γιά τίς ὀδικές ἐπικοινωνίες Θεσσαλονίκης-Κωνσταντινούπολεως· πολύ δέ περισσότερο νά προκαλέσουν μακροχρόνια διακοπή τῆς.

Ἐνα ἀκόμη στοιχεῖο εἶναι ἡ ὑπαρξή μίας Σκλαβηνίας σέ κάποια ἀπόσταση ἀπό τήν Θεσσαλονίκη. Κατά τόν *Βίο*, ὁ Γρηγόριος σέ μία φάση τῆς ζωῆς του στήν Θεσσαλονίκη, λόγω τῆς μεγάλης κοσμοσυρροῆς, ἀποφάσισε συνοδευόμενος ἀπό ἕνα μαθητή του, «ὀρμησάι πρὸς τὰ τῶν Σκλαβήνων μερῶν ὄρη, ἡλικιότι ἐν τούτοις ἡσυχίας τῆς ἐπιθυμουμένης τυχεῖν». Τελικά ὅμως, μετά ἀπό σύντομη ὀδοιπορία ἐπέστρεψαν στήν Θεσσαλονίκη προφασιζόμενος στόν μαθητή του ὅτι δέν εἶχε μαζί του τά κατάλληλα αὐτοκρατορικά ἔγγραφα, ἀλλά οὐσιαστικά, ὅπως ἐξηγεῖ ὁ βιογράφος του Ἰγνάτιος Διάκονος, ἐπειδὴ εἶχε προβλέψει τήν στάση πού ξέσπασε μετά ἀπό λίγες ἡμέρες: «καί μεθ' ἡμέρας τινὰς στάσις οὐ μικρά τοῦ τῆς ἐκείνης Σκλαβηνίας ἐξάρχοντος γέγονεν, καί πολλή χύσις αἱμάτων ποταμηδὸν ἐπερρύει, καί

πυρίκαυστος ἡ περίχωρος ἐκείνη γέγονε καί σκοτοδινίας μεστή».

Τά ἱστορικά προβλήματα πού ἀνακύπτουν εἶναι πολλά· ἐμεῖς θά ἀσχοληθοῦμε μόνο μέ ἐκεῖνα πού ἔχουν σχέση με τήν διασπορά τῶν σλαβικῶν ἐγκαταστάσεων, τόν γεωγραφικό ἐντοπισμό τῆς Σκλαβηνίας, τόν χρόνο πού συνέβη ἡ στάση καί τίς ἐπιδιώξεις τοῦ ἐξάρχοντος. Παρά τίς προσπάθειες τῶν ἐρευνητῶν ἡ θέση τῆς Σκλαβηνίας παραμένει ἀπροσδιόριστη, ὅπως καί ὁ χρόνος τῶν γεγονότων. Ἀπό τήν χρήση πάντως τοῦ ὄρου ἐξάρχων, κατανοοῦμε ὅτι πρόκειται γιά Βυζαντινό ἀξιωματοῦχο, διοικητή τῆς Σκλαβηνίας καί ὄχι σλάβο ἡγεμόνα, κάτι ἀνάλογο δηλ. μέ τήν διοικητική θέση πού εἶχε ὁ Μεθόδιος (843-856) πρὶν ἀποσυρθεῖ στόν Ὀλυμπο τῆς Βιθυνίας². Ὅσο δέ γιά τά αἷτια τῆς στάσεως, δέν θά πρέπει νά ἀναζητηθοῦν σέ «ἐπαναστατικές» κινήσεις γενικά τῶν σλάβων τῆς Σκλαβηνίας, ἀλλά μᾶλλον σέ κάποια συνωμοτική κίνηση τοῦ διοικητοῦ τῆς Σκλαβηνίας ἔναντι τῆς κεντρικῆς διοικήσεως, χωρίς ὥστόσο νά εἰκάσουμε τά αἷτια.

Ἡ ζωή στή Θεσσαλονίκη, τόσο στή πόλη ὅσο καί στήν ὑπαιθρο, κατά τόν *Βίο* τοῦ Γρηγορίου, εἶναι ὀμαλή καί φυσιολογική. Τά ταξίδια τοῦ Γρηγορίου εἶναι σχετικά εὐκόλα, πάντοτε φυσικά στό πλαίσιο τῶν δεδομένων τῆς ἐποχῆς. Κίνδυνοι ὑπῆρχαν ἀρκετοί, ἐν γνώσει τοῦ Γρηγορίου, ἀλλά ὄχι τόσο σοβαροί ὥστε νά τόν ἀποτρέψουν ἀπό τήν πραγματοποίησή τους³.

Οἱ προσκυνηματικές μετακινήσεις καί οἱ ἱεραποδημίες, χωρίς ὑπερβολή, εἶ-

ναι από τά πλέον κοινά χαρακτηριστικά στοιχεία τών αγιολογικών κειμένων τής μεσοβυζαντινής περιόδου. Παρά τήν έδραιωμένη αντίθετη αντίληψη, ό κόσμος ταξιδεύει άρκετά τά χρόνια αυτά, παραβλέποντας τούς διαφόρους κινδύνους καί μέ όλα τά διαθέσιμα μέσα τής έποχής, όδικώς ή άκτοπλοϊκώς⁴. Για τόν

λόγο αυτό έντύπωση προκαλεί πώς έρμηνεύουν τίς σχετικές πληροφορίες κάποιοι ιστορικοί, ώστε νά συμπεραίνουν ότι εξαιτίας τής σλαβικής κυριαρχίας στην Μακεδονία είχαν διακοπεί οί χερσαίες επικοινωνίες τής Θεσσαλονίκης άφενός μέ τήν Κωνσταντινούπολη καί άφετέρου μέ τήν υπόλοιπη Έλλάδα!⁵

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. F. Dvornik, *La Vie de Saint Grégoire le Decapolite et les Slaves macédoniens au IX siècle*, Paris 1926· G. Makris, *Ignatios Diakonos und die Vita des Hl. Gregorios Dekapolites*. Edition und Kommentar. Mit einer Übersetzung der Vita von M. Chrony, Stuttgart-Leipzig 1997. Γενικά για τόν Γρηγόριο, βλ. Γ. Τσορμπατζόγλου, «Γρηγόριος ό Δεκαπολίτης, όσιος», *Τό Αγιολόγιον τής Θεσσαλονίκης*, Α', σ. 144-148. 2. *Βίος Μεθοδίου* (έκδ.), Ί. Αναστασίου, *ΕΕΘΣΑΠΘ* 12 (1967) 153. 3. Βλ. Π. Γιαννόπουλος, «Ό Βορειοελλαδικός χώρος κατά τόν Βίο Γρηγορίου τού Δεκαπολίτου», *Παρνασσός* 35 (1993) 71-73. 4. Βλ. *Η επικοινωνία στό Βυζάντιο*. Πρακτικά τού Β' Διεθνούς Συμποσίου, 4-6.10.1990, [ΚΒΕ/ΕΙΕ], Άθήνα 1993. 5. Βλ. Ά. Άβραμέα, *Η Βυζαντινή Θεσσαλία μέχρι τό 1204*, Άθήνα 1974, σ. 74-103.

Έπάνω: Μοναχός ράφτης
 Άριστερά επάνω: Μοναχός μαραγκός
 Άριστερά κάτω: Μοναχός μωλωνάς

Τό θεανδρικό πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἡ ἀρειανική αἵρεση καί οἱ κακοδοξίες τῶν Μαρτύρων τοῦ Ἰεχωβᾶ

Ἀρχιμ. Θεοφίλου Λεμοντζῆ
Δρος Θεολογίας

Βασικό καί θεμελιώδες στοιχείο τῆς αἵρεσης τοῦ Ἀρείου πού καταδικάστηκε ἀπό τήν Α΄ Οἰκουμενική Σύνοδο (325 μ.Χ.), ἦταν ἡ ἄρνηση τῆς θεότητας τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ. Σύμφωνα μέ τόν Ἄρειο ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ δέν εἶναι κατά φύσιν καί κατ' οὐσίαν ἀληθινός Θεός ἀλλά κτίσμα, δηλαδή δημιουργημα τοῦ Θεοῦ Πατρός.

Ἡ σύγχρονη αἰρετική πρόκληση καί ἀμφισβήτηση τῆς ὀρθῆς πίστεως περί τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ ἐπικεντρώνεται ἀκριβῶς στό θεμέλιο αὐτῆς τῆς πίστεως, πού δέν εἶναι ἄλλο παρά ἡ θεότητα τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ. Ἡ αἵρεση τῶν μαρτύρων τοῦ Ἰεχωβᾶ ἐπαναφέρει τήν ἀρχαία κακοδοξία τοῦ Ἀρείου, σύμφωνα μέ τήν ὁποία ὁ Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ δέν εἶναι Θεός καί ὁμοούσιος μέ τόν Θεό Πατέρα.

Ὅπως ὁ Ἄρειος ὑποστήριζε ὅτι ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ, ἄν καί εἶναι κτίσμα, ἀλλά ὅμως ὑπερέχει ἔναντι τῶν ἄλλων δημιουργημάτων, κατά παρόμοιο τρόπο καί οἱ Μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβᾶ ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἕνα ἀνώτερο πνευματικό ὄν, «ὁ ἄρχοντας ὁ πρῶτος μεταξύ τῶν ἀγγέλων, δεύτερος μετά τόν Πατέρα καί εἶναι ὁ ἀρχάγγε-

λος Μιχαήλ», ὅπως ὑποστηρίζουν, ὄχι ὅμως Θεός τέλειος καί ὁμοούσιος μέ τόν Θεό Πατέρα.

Ὅπως οἱ αἰρετικοί τῆς πόλεως τῶν Κολοσσῶν κατέτασσαν τόν Υἱό τοῦ Θεοῦ μεταξύ τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων, ἔτσι καί οἱ σύγχρονοι αἰρετικοί ἀναβιώνουν αὐτήν τήν αἵρεση πού κατεδίκασε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὁ ὁποῖος λέγει ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός εἶναι ἀνώτερος τῶν ἀγγέλων διότι «ἐν Αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς» (Κολ 2,9). Ὁ αἰδῖος καί ἄκτιστος Θεός, ὁ θεάνθρωπος Ἰησοῦς Χριστός ὑπερέχει ὄχι μόνο χρονικά, ἀλλά καί οὐσιαστικά, σέ ἐπίπεδο φύσεως καί οὐσίας, ἔναντι ὅλων τῶν δημιουργημάτων. Εἶναι ὁ τέλειος Θεός πού ἐγίνε τέλειος ἄνθρωπος (Ἰωάν 1,1-14), ὄντας ὁμοούσιος μέ τόν Θεό Πατέρα (Φιλ 1,6), ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ Πατρός (Κολ 1,15), διὰ τῆς ὁποίας γνωρίζουμε τόν Θεό Πατέρα (Ἰωάν 14,7). Καί ὅταν ὁ προφήτης Ἡσαΐας ἀναφέρεται στόν «μεγάλῃς βουλήσ ἀγγελο» (Ἠσ 9,6), δέν ἐννοεῖ ὅτι ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ εἶναι ἕνα ἀγγελικό ὄν τό ὁποῖο δημιουργήθηκε ἀπ' τόν Θεό, ὅπως θέλουν σύγχρονοι καί ἀρχαῖοι αἰρετικοί, ἀλλά ὅτι ἀγγέλει, δηλαδή φανερώνει καί ἀποκαλύπτει τή

βούληση τοῦ Θεοῦ Πατρός ὡς γνήσιος Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος γεννᾶται αἰδίως ἐκ τοῦ Πατρός, τέλειος Θεός ἐκ τελείου Θεοῦ Πατρός.

Ὅταν ἀποκάλυψε ὁ Ἰησοῦς εὐκρινῶς τὴν ἀλήθεια τῆς θεϊκῆς Του ιδιότητος λέγοντας «ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἐσμεν» (Ἰωάν 10,30), τότε πολλοὶ Ἰουδαῖοι ἐπιχείρησαν νὰ τὸν λιθοβολήσουν (Ἰωάν 10,30-33). Ἀλλὰ καὶ ἡ κύρια αἰτία τῆς καταδίκης Του ἀπὸ τὸ Συνέδριο τῶν Ἰουδαίων καὶ τὸν ἀρχιερέα Καϊάφα ἦταν ὅτι θεώρησαν ὡς βλασφημία τὴν ἀποκάλυψη τοῦ Ἰησοῦ ὅτι εἶναι «ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ» (Ματθ 26,63-64). Κατὰ παρόμοιο τρόπο ἀρχαῖοι καὶ σύγχρονοι ἀρνητές τῆς θεότητος τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ συντάσσονται καὶ γίνονται ὁμόφρονες τοῦ Καϊάφα καὶ τῶν ὑπολοίπων Ἰουδαίων πού κατεδίκασαν τὸν Χριστό σέ θάνατο.

Ἡ πίστη στή θεότητα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ δέν εἶναι ἰδεολογική ἀλλὰ βαθύτατα σωτηριολογική. Τό πρόβλημα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὄντολογικό καὶ ὄχι μόνο ἠθικό, ὅπως ὑποστηρίζουν ἀρχαῖοι καὶ σύγχρονοι αἰρετικοί. Ἡ ἐνσάρκωση τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖ τὴν καίρια ἐπέμβαση τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν λύση τοῦ ἀνθρωπίνου δράματος. Δέν εἶναι μία λύση ἠθική ἢ θρησκευτική, σάν τίς ἄλλες πού γνώρισε ὁ κόσμος στήν ἱστο-

ρία του μέσα ἀπὸ τίς διάφορες φιλοσοφίες καὶ θρησκείες. Δέν εἶναι ἡ ἠθική διδασκαλία πού προσφέρει ἓνας προφήτης, ἓνας ἅγιος ἄνθρωπος ἢ ἓνας ἄγγελος, ὅπως διατείνονται ἀρχαῖοι καὶ σύγχρονοι αἰρετικοί, ἀλλὰ ἡ κατάργηση τῆς δυνάμεως τοῦ διαβόλου πού διὰ τοῦ θανάτου κυριαρχεῖ στὸν κόσμο (Ἐβρ 2,14).

Αὐτό εἶναι καὶ τὸ νόημα τῶν λόγων «ἐγὼ εἶμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή. Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, κἂν ἀποθάνῃ, ζήσεται» πού ἀποκάλυψε ὁ Χριστός σέ ὄραμα στὸν νεαρό τότε ἅγιο Παῖσιο τὸν ἀγορεύτη, ὅταν ὀρισμένοι προσπάθησαν νὰ τοῦ ἐνσπείρουν ἀμφιβολίες σχετικά μέ τὴ βαθιὰ του πίστη στή θεότητα τοῦ Χριστοῦ, ἰσχυριζόμενοι ὅτι ὁ Χριστός ἦταν ἀπλῶς ἓνας σπουδαῖος ἐνάρετος ἄνθρωπος: Ἡ σωτηρία δέν μπορεῖ νὰ προέλθει ἀπὸ ἓναν ἄγγελο, προφήτη ἢ ἔστω ἅγιο ἄνθρωπο, ἀλλὰ παρὰ μόνον ἀπὸ τὸν Θεάνθρωπο Ἰησοῦ Χριστό, ὁ ὁποῖος ὡς τέλειος Θεός καὶ τέλειος ἄνθρωπος ἔχει τὴ φυσική δύναμη νὰ μᾶς ζωοποιήσῃ καὶ νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴ δυναστεία τοῦ διαβόλου καὶ τοῦ θανάτου. Ἡ ἀποκάλυψη αὐτὴ διέλυσε κάθε ἀμφιβολία τοῦ νεαροῦ τότε ἀγίου Παϊσίου σχετικά μέ τὴν πραγματικότητα τῆς θεότητος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἀποτελεῖ τὴν αἰώνια διδασκαλία γιὰ τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας.

Μοναχοὶ ἀλιεῖς

Τελετουργικά θέματα

1. Αρχιερατικές χοροστασίες και Λειτουργίες

Μακαριστού Μητροπ. Ζιχνών και Νευροκοπίου Νικοδήμου

Οι συνηθέστερες τελετουργικές εμφανίσεις του Αρχιερέα είναι, ως γνωστόν, ή χοροστασία αφ' ενός, και ή τέλεση της θ. Λειτουργίας αφ' άλλου. Και είναι μὲν περιττό νά σημειώσουμε ὅτι ὁποῖος γράφει ἢ ὀμιλεῖ, ὀφείλει νά διακρίνει σαφῶς τήν ἔννοια τῆς χοροστασίας ἀπό αὐτήν τῆς λειτουργίας, γιά νά μήν παρατηρεῖται ἡ δυστυχῶς ὄχι ἀσυνήθιστη, ἀνακριβολογία καί σύγχυση, κατά τήν ὁποία χρησιμοποιεῖται τό «χοροστατοῦντος...» καί γιά τήν τέλεση τῆς θ. Λειτουργίας, ἢ ἀντιθέτως τό «λειτούργησε» ἀντί τοῦ «χοροστάτησε» καί γιά τόν ἔσπερινό ἢ γιά ἄλλη ἱερή ἀκολουθία ἐκτός τῆς θ. Λειτουργίας.

Εἶναι ὅμως χρήσιμο νά ἐξετασθεῖ ἐδῶ, ἐάν καί πότε ἐνδείκνυται νά χοροστατεῖ ὁ Αρχιερέας κατά τή θ. Λειτουργία, χωρίς νά ἱεουργεῖ, ἀλλά ἀπλῶς νά ἴσταται στόν Αρχιερατικό θρόνο, εὐλογώντας, ἀπαγγέλοντας, ψάλλοντας κ.λπ., χωρίς νά μετέχει τοῦ ἱεροῦ Θυσιαστηρίου.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὄντως ὑπάρχει αὐτή ἡ συνήθεια καί πράξις, μάλιστα στό κλίμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καί σπανιότερα στήν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος. Τό Τυπικό τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἀναφέρεται ἐκτενῶς στίς περιπτώσεις χοροστασίας τοῦ Πατριάρχου, καί μάλιστα «καθ' ὅλες τίς Κυ-

ριακές τοῦ ἔτους» καί πλεῖστες ἄλλες ἐόρτιες ἡμέρες. Φαίνεται ὅτι ἀνάλογη πράξις ἐπικράτησε καί γιά τοὺς Αρχιερεῖς τοῦ Θρόνου, οἱ ὁποῖοι στίς Ἐπαρχίες τους συνηθέστερα χοροστατοῦσαν καί σπανιότερα λειτουργοῦσαν. Προκαλεῖ ἔκπληξη τό γεγονός ὅτι ἀκόμη καί στίς μεγαλῶνυμες ἐορτές (ὅπως, π.χ., τῆς 1^{ης} Ἰανουαρίου ἢ τῶν Θεοφανίων ἢ τῆς Πεντηκοστῆς κ.ἄ.) δέν λειτουργοῦν πολλοί Αρχιερεῖς, ἀλλά ἀπλῶς χοροστατοῦν καί στό τέλος τῆς θ. Λειτουργίας τελοῦν εἴτε τή Δοξολογία γιά τήν πρώτη τοῦ ἔτους, εἴτε τόν Μ. Ἁγιασμό τῶν Θεοφανίων, εἴτε τόν Ἐσπερινό μετά γονυκλισίας τῆς Πεντηκοστῆς κ.λπ.

Εὐτυχῶς αὐτή ἡ ἄτοπη συνήθεια ἀρχισε νά ὑποχωρεῖ καί νά ἐκλείπει. Γιατί, ὁμολογουμένως, δέν εἶναι ἐποικοδομητικό γιά τό ἐκκλησιαστικό νά βλέπει ἐπί σειρά Κυριακῶν τόν Αρχιερέα τοῦ νά μή μετέχει τοῦ Ἁγίου Θυσιαστηρίου, ἀλλά ἀπλῶς νά χοροστατεῖ, δηλαδή νά ἐκκλησιάζεται. Ἐάν δέ μάλιστα ὁ χοροστατῶν δέν κηρύττει κἀν τόν θεῖο λόγο, τότε ἡ παρουσία του στόν ναό ἐλάχιστα συμβάλλει στήν οἰκοδομή τοῦ λαοῦ καί ἐλάχιστα ἀνταποκρίνεται στά καθήκοντα καί στίς ὑποχρεώσεις του ὡς Αρχιερέα. Γ' αὐτό εἶπαμε ἀπό τήν ἀρχή ὅτι τέτοια θέματα πρέπει νά ἐξετάζονται κατά

τό πνεῦμα τοῦ ἱ. Εὐαγγελίου καί τῶν ἱ. Κανόνων. Γνωστές ρήσεις τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου ἐπιτάσσουν τήν κοινωνία στήν Τράπεζα τοῦ Κυρίου. Καί γνωστές κανονικές διατάξεις ἐπιτιμοῦν, ἰδίως τόν Ἐπίσκοπο, πού ἀμελεῖ αὐτήν τήν ὑποχρέωση (πβ. 8^ο καί 9^ο Ἀποστ. Καν. κ.ἄ.)

Συνεπῶς, ἡ παρουσία τοῦ Ἀρχιερέα στόν ναό κατά τή θ. Λειτουργία δέν ἐπιτρέπεται νά εἶναι ἀπλῶς διακοσμητική, ἀλλά ἐνεργή καί νά μυσταγωγεῖ τούς πιστούς. Ἡ χοροστασία, πού ἀρμόζει στίς ἐκτός τῆς θ. Λειτουργίας ἱερές ἀκολουθίες, μόνον ὡς ἐξαίρεση μπορεῖ νά ἔχει θέση στή θ. Λειτουργία καί μόνον ὅταν συντρέχουν εἰδικοί λόγοι (ἀσθένεια ἢ γῆρας τοῦ Ἀρχιερέα, ἀκαταλληλότητα τοῦ ναοῦ, ἔλλειψη προσωπικοῦ κ.τ.τ.). Στίς ἐν λόγω ἐξαιρέσεις θά μπορούσε ἐνδεχομένως νά περιληφθεῖ καί ἡ χοροστασία τῶν Προκαθημένων τῶν Ἐκκλησιῶν (Πατριαρχῶν καί Πρωθιεραρχῶν), κατά τίς ἡμέρες πού δέν θά δικαιολογεῖτο ἡ ἐπισημότητα Πατριαρχικῆς –καί κατ' ἀναλογία Πρωθιεραρχικῆς– λειτουργίας. Οἱ λοιποὶ Μητροπολίτες καί Ἐπίσκοποι ὀφείλουν νά ἐπισκέπτονται συνεχῶς τίς ἀνά τήν Ἐπαρχία ἐνορίες τους καί νά παρέχουν, ὅσον τό δυνατόν συχνότερα, στόν λαό τήν διά τῆς θ. Λειτουργίας ἀρχιερατική εὐλογία. Ἐπαινετές καί ἰδιαιτέρως ἐπιθυμητές εἶναι καί οἱ διαρκῶς ἀύξανόμενες καί ἐπεκτεινόμενες –μέ τήν εὐκαιρία πανηγύρεων τῶν ναῶν– ἱερουργίες τῶν Πρωθιεραρχῶν, οἱ ὁποῖες συγκινοῦν καί ἐποικοδομοῦν τόν λαό.

Κατά τίς χοροστασίες. Ἡ ἀρμόζουσα ἐμφάνιση τοῦ Ἀρχιερέα εἶναι μέ τόν

μανδύα. Δέν πρέπει νά συστήνεται ἡ παράλειψη τῆς χρήσης αὐτοῦ τοῦ ἐπιβλητικότερου ἀμφίου, γιά νά ἀποφευχθεῖ ὁ κόπος νά διπλωθεῖ, ἢ γιά τήν κακῶς νοούμενη ἀπλούστευση τῆς ἀρχιερατικῆς ἐμφάνισης. Μόνο κατά τή Μ. Τεσσαρακοστή (Κατανυκτικούς Ἐσπερινούς καί Προηγιασμένες) καί κατά τή Μ. Ἑβδομάδα (Ἀκολουθίες τοῦ Νυμφίου καί τῶν Ὁρῶν Μ. Παρασκευῆς) γίνεται χοροστασία χωρίς μανδύα. Εἶναι καλό καί ἀξιούστατο νά τηρεῖται ἐν προκειμένῳ ἡ παραδεδομένη ἐκκλησιαστική τάξη, χωρίς αὐθαίρετες πρωτοβουλίες ἀλλοίωσής της μέ τέτοιες παραλείψεις κ.λπ. Ἀκόμη περισσότερο, πρέπει νά ἀποφεύγεται ἡ παράλειψη τῆς χοροστασίας στόν Ὅρθρο καί ἡ ἀπ' εὐθείας ἐμφάνιση τοῦ Ἀρχιερέα κατά τή Δοξολογία.

Ἐπίσης, δέν μπορεῖ νά ἐπιδοκιμασθεῖ ἡ καινοφανῆς συνήθεια μερικῶν νά παραμένουν μέσα στό Ἅγ. Βῆμα, ἀντί τῆς καθιερωμένης προσευχῆς τοῦ Ἀρχιερέα μπροστά στό Τέμπλο, κατά τούς Αἶνους, μέ ἀσπασμό τῶν ἀγίων εἰκόνων καί μέ τό ὑποβλητικό ἀρχαῖο μέλος «Τόν Δεσπότην καί Ἀρχιερέα ἡμῶν...».

Συνηθίζεται, ἐξάλλου, ὁ χοροστατῶν Ἀρχιερέας νά ψάλλει τίς Καταβασίες, τήν Τιμιωτέραν (ἢ τήν θ' ὠδή) καί τό Ἐξαποστειλάριο στόν Ὅρθρο, ἐνῶ στόν Ἐσπερινό νά ἡγεῖται τῆς φαλμωδίας τοῦ «Φῶς ἰλαρόν». Αὐτό ὅμως μπορεῖ νά ἰσχύει μόνον μέ τήν προϋπόθεση ὅτι ὁ χοροστατῶν Ἀρχιερέας ἔχει φωνή κατάλληλη καί τήν ἀπαραίτητη μουσική κατάρτιση. Ὅταν δέν τά διαθέτει, θά εἶναι ἀσυγχώρητο σφάλμα του νά ἐπιχειρεῖ νά ψάλλει, διότι αὐτό θά τόν

ἐξέθετε σοβαρά (καί ἐνίστε θά τόν γελοιοποιούσε) καί θά ἀδικοῦσε τήν ὅλη τελετουργία· ἐνῶ θά ἦταν προτιμότερο καί ἀξιοπρεπέστερο γι' αὐτόν νά ἀφήσει τήν ὅλη φαλμωδία στους ψάλτες καί κάποια εἰδικότερα ψάλματα στους εἰδήμονες κληρικούς, γιά νά γίνονται τά πάντα «εὐσχημόνως», ὅπως ἐπιβάλλεται.

Μέ πολλή διακριτικότητα σημειώνεται ἐδῶ ὅτι καί τό κήρυγμα στήν ἐκκλησία, πού ἀνήκει πρώτιστα στόν Ἀρχιερέα,

πρέπει νά παραχωρεῖται στόν κατάλληλο καί κάθε φορά προετοιμασμένο ἱεροκήρυκα, ὅταν οἱ πολλαπλές ἀρχιερατικές ἀσχολίες δέν ἐπιτρέπουν στόν Ἀρχιερέα πού χοροστατεῖ (ἢ λειτουργεῖ) νά προετοιμαστεῖ δεόντως. Διαφορετικά, ἐκτίθεται ὅποιος λέει «ὅ τι κεν ἐπ' ἀκαιρίμαν γλῶσσαν ἔλθη» [ὅ,τι καί ὅπως τοῦ κατέβη] καί ζημιώνεται τό ἔργο τῆς οἰκοδομῆς τοῦ λαοῦ διά τοῦ θείου κηρύγματος.

Ἀριστερά: Μοναχός ἀγιογράφος. Δεξιά: Μοναχός γραμματικός.

Ὁ Ὅσιος Γέρων Βησσαρίων ὁ Ἁγαθωνίτης. Ἀνέκδοτα στοιχεῖα ἀπό τά πρῶτα του βήματα στή μοναχική ζωή (β)

Ἰωάννου Π. Μπουγά

Δρος Νεώτερης Ἑλληνικῆς Ἱστορίας καί Φιλοσοφίας

Τήν παρακάτω συνέντευξη τῆς Ἀναστασίας Τζίφα, κατοίκου Πεταλιδίου Μεσσηνίας, ἀνιψιάς τοῦ Ὁσίου Γέροντος Βησσαρίωνος, ἔλαβε ὁ ὑπογράφων τόν Μάιο 2018, στόν Ἱερό Ναό τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Πεταλιδίου, ὅπου φυλάσσεται ἡ Ἱερά καί Θαυματουργός Εἰκόνα τῆς Παναγίας τῆς Πεταλιδιώτισσης. «Ὀνομάζομαι Ἀναστασία Τζίφα ἐκ πατρός, τό δέ γένος τῆς μητέρας μου ἦταν Κορκολιάκου. Ὁ ἄνδρας μου ὀνομαζόταν Δημητρόπουλος... Καί ὅλα μας τά χρόνια ζοῦμε ἐδῶ στό Πεταλίδι Μεσσηνίας. Ἦταν ὁ πιό ἀγαπητός θεῖος μου. Τόν ἤξερα καλά τόν εἶχα γνωρίσει πολύ. Γεννήθηκα τό 1935 καί ὁ γέροντας, ὅταν γεννήθηκα ἐγώ, ἦταν 30 ἐτῶν καί ὅταν ἔφυγε ἀπό τήν Καλαμάτα, ἤμουν πολύ μικρό παιδί καί τόν γνώρισα καλόγερο.

Ὁ γέροντας Βησσαρίων ἦταν ἀδελφός τῆς μητέρας μου ἄρα θεῖος μου... Τό σπίτι του εἶναι ἐδῶ κοντά στόν Ναό τῆς Παναγίας, ἔχει γκρεμιστεῖ βέβαια. Ὅπως εἶχα ἀκούσει ἀπό τήν μάνα μου ἐρχόταν πολύ συχνά ὁ Γέροντας ἐδῶ στήν Ἐκκλησία τῆς Παναγίας ἀπό μικρό παιδί. Ἐδῶ στήν Παναγίτσα ὅπου εἶναι ἡ ἀγία εἰκόνα Της ἐρχόταν, ντυνόταν παπαδάκι, στεκόταν μπροστά στό

εἰκόνισμά της μέ καμάρι [...] ἀπό τότε εἶχε τήν χάρη τοῦ Θεοῦ, στεκόταν στήν Ἁγία Τράπεζα καί προσευχόταν [...].

Ἦταν λοιπόν ὅλη τήν ἡμέρα στήν ἐκκλησία τῆς Παναγίας μας. Ἔλεγε θά γίνω καλογεράκι ἐγώ, μέ ἀρέσει νά γίνω καλογεράκι μου τό εἶπε ἡ Παναγίτσα μου, ὅλο αὐτό ἔλεγε. Ἀπό τήν ἐκκλησία στό σχολεῖο, σχόλαγε τό σχολεῖο καί πάλι στήν ἐκκλησία. Ἡ ἀδελφή του ἡ Ἄννα καί μητέρα μου πήγαινε νά τόν φωνάξει γιά τό φτωχικό φαγητό τους. Ἦταν τότε φτώχεια, δέν ὑπῆρχε ψωμάκι, τοῦ ἔδιναν τό λίγο πού εἶχαν γιατί ἦταν ἓνα ἀδυνατούλι παιδάκι καί αὐτός στό δρόμο, ἄν συναντοῦσε κανένα παιδάκι, τοῦ ἔδινε τό ψωμί. Τό μοίραζε ὅλο ἀπό ἀγάπη καί τοῦ ἔλεγε ἡ μάνα μου: γιατί τό ἔδωκες βρέ Ἀνδρέα τό ψωμί σου; ἐσύ τί θά φᾶς; Αὐτός ἀπαντοῦσε, τί νά κάνω, Ἄννα μου, ἀφοῦ πεινάνε καί κεῖνα τά παιδάκια. Ἀπό μικρός ἦταν ἀγαπητό παιδάκι ἐδῶ στό Πεταλίδι.

Ὅπως ἀκουγα ἀργότερα ἀπό τόν ἴδιο καί ἀπό τή μάνα μου, ὅταν πρωτοντύθηκε καλογεράκι, πήγε στήν Τίμιοβα πάνω ἀπό τήν Καλαμάτα στό μοναστήρι καί ἀπό ἐκεῖ ἔφυγε καί πήγε σέ ἓνα μοναστήρι πού λέγεται Παναγουλάκη. Στήν

Τίμιοβα πήγε πρώτα, αλλά δέν πέραγε καλά, κουραζόταν πολύ, κουβάλαγε ξύλα, μαγειρεύε μες τήν κουζίνα, έπλενε πιάτα κατσαρόλες, τά έλεγε ό ίδιος αὐτά, θυμάμαι πού κουβέντιαζε μέ τή μητέρα μου καί έκλαιγε. Στοῦ Παναγουλάκη δέν ξέρω πόσο έκατσε καί από κεί έφυγε καί πήγε στήν Καρδίτσα καί αργότερα στή Λαμία. Πηγαίναμε καί μείς στή Λαμία νά τόν δοῦμε, μέναμε ένα βράδυ στόν ξενώνα τοῦ μοναστηρίου του καί μετά φεύγαμε. Ήταν φιλόξενος. Μᾶς καλοδεχόταν άνοιγε τήν άγκαλιά του μᾶς άγκάλιαζε σάν νά έβλεπε τή μητέρα μας καί άδελφή του, γιατί όταν πέθανε ή μητέρα μου, ήμουν 19 χρόνων. Βλέπαμε ότι ό κόσμος τόν άγαποῦσε. Είχα πάει στή Λαμία τρείς φορές, γιατί ήταν καί μακριά από τό Πεταλίδι καί δεν είχαμε καί τά χρήματα.

Έδῶ στό Πεταλίδι έρχόταν άρκετές φορές, γιατί έμείς έδῶ μέναμε μέ τήν μητέρα μας καί μεγαλύτερη άδελφή του, τήν Άννα, καί έρχόταν τακτικά, μᾶς έφερε προάγματα, τροφές, έδινε λεφτά τής μητέρας μου νά ψωνίσει νά μᾶς ταΐσει, γιατί είμαστε όρφανά... «Όταν άκούγαμε ότι θά έρθει ό θεός μας ό Βησσαρίωνας πετάγαμε από τή χαρά μας, νομίζαμε ότι θά είναι ό σωτήρας μας...».

Τό 1936 ό Όσιος έχει φύγει από τή Μονή καί εύρίσκεται στήν περιοχή τής Καρδίτσας. Στο χωριό Σοφάδες άσκει σπουδαία φιλανθρωπική καί κηρυκτική δράση, ιδιαίτερα τούς δύσκολους χρόνους τής γερμανοϊταλικής κατοχής καί τοῦ έμφυλίου πολέμου. Τό 1950 εύρί-

σκεται στή Μονή τής Παναγίας τής Δεμερλιώτισσας, μετόχι τής Μονής Κορώνας στό χωριό Δεμερλί, όπου μεταξῶν άλλων φιλανθρώπων έργων του αναλαμβάνει καί τήν άποπεράτωση τοῦ Γηροκομείου, γενόμενος ιδιαίτερα άγαπητός από τούς χριστιανούς. Τό 1952 εύρίσκεται στό χωριό Καππαδοκικό ώς έφημέριος, όπου οργανώνει κατηχητικό σχολείο, χριστιανικούς κύκλους, ίδρύει άγροτομορφωτικό σύλλογο γονέων, δίνει λύση στό πρόβλημα τής όδικής πρόσβασης μέ τή δημιουργία δρόμου πρός τό χωριό, όπου καί πάλι ή φιλανθρωπική του δράση γίνεται ξακουστή σέ όλους. Τό 1954, όταν έπληξε τήν περιοχή καταστρεπτικός σεισμός, βοήθησε μέ κάθε τρόπο πνευματικό καί υλικό τούς χειμαζομένους συνανθρώπους του.

Τό 1956 άναχωρεί για τή Μητρόπολη Φθιώτιδος καί εγκαταβιώνει στήν Ίερά Μονή Κοιμήσεως τής Θεοτόκου, όπου υπηρετεί ώς ιερέυς-έφημέριος σέ άρκετά χωρία τής περιοχής καί αναπτύσσει πλούσια ποιμαντική δράση, γενόμενος για τούς ανθρώπους τής περιοχής του άνθρωπος προσευχής καί έλέους, γι' αυτό καί τοῦ δόθηκε τό προσωνύμιο ό «Έλεήμων».

Έκοιμήθη στίς 22 Ίανουαρίου 1991. Τό σκηνωμά του, μέ έντονα τά σημάδια τής άφθαρσίας, φυλάσσεται σήμερα στήν Ίερά Μονή Κοιμήσεως τής Θεοτόκου καί Όσίου Άγάθωνος κοντά στήν Ύπάτη Φθιώτιδας. Ό βίος του υπήρξε θαυμαστός, πλήρης έργων άγάπης πρός τόν συνάνθρωπο.

Πεντηκοστιανοί έναντίον Πεντηκοστιανῶν

Πρωτ. Βασιλείου Α. Γεωργόπουλου
Αναπλ. Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

Κοινή πεποίθηση ανεξαιρέτως ὄλων τῶν Πεντηκοστιανικῶν κινήσεων εἶναι ὁ ἰσχυρισμός τους ὅτι στίς συνάξεις τους ἐπιδημεῖ τό Ἅγιο Πνεῦμα, πού, ὅπως διατείνονται, ἐκδηλώνει τήν παρουσία του ποικιλοτρόπως, ὅπως μέ τήν λεγόμενη γλωσσολαλία, τίς προφητεῖες, τίς "θεραπεῖες" κ.ἄ. Ὑπάρχουν, ὅμως, Πεντηκοστιανικές κινήσεις πού μέμφονται ἄλλες Πεντηκοστιανικές ομάδες, γιά ἀντιχριστιανικές διδασκαλίες καί πρακτικές. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ἀποτελεῖ ἡ μεγαλύτερη Πεντηκοστιανική κίνηση στήν Ἑλλάδα, ἡ «Ἐλευθέρα Ἀποστολική Ἐκκλησία τῆς Πεντηκοστῆς» (ἐφεξῆς Ε.Α.Ε.Π). Στό ἐπίσημο δημοσιογραφικό ὄργανό της, τήν ἐφημερίδα *Χριστιανισμός*, ἡ Ε.Α.Ε.Π, κατά καιρούς, μέμφεται ἄλλες Πεντηκοστιανές κινήσεις γιά πολλά ἄτοπα. Ἄς δοῦμε κάποιες ἀπό αὐτές τίς κατηγορίες.

1. *Γενικές ἀναφορές περί λαθῶν στίς ἄλλες Πεντηκοστιανές κινήσεις.* Ἡ Ε.Α.Ε.Π ἰσχυρίζεται, σύν τοῖς ἄλλοις, ὅτι αὐτή «διόρθωσε ὅλα τά λάθη πού κρατοῦν οἱ ἐκκλησίες τῆς Πεντηκοστῆς» (Χριστ., ἀρ. 64, Σεπτ. 1990, σ. 7).

2. *Καταπάτηση τῆς Ἀγ. Γραφῆς.* Οἱ ἐκπρόσωποι τῆς Ε.Α.Ε.Π ἀναφέρουν ὅτι σέ διεθνές συνέδριο Πεντηκοστιανῶν τό 1990 στό Γιαμπόλ τῆς Βουλγαρίας ἡ παρουσία ἑνός ἀμερικανικοῦ Πεντηκοστια-

νοῦ θρησκευτικοῦ συγκροτήματος εἶχε ὡς συνέπεια ὅλοι οἱ Ἕλληνες νά ἀποχωρήσουν ἀπό τήν αἵθουσα «σέ ἔνδειξη ἀποδοκιμασίας, γιά τήν καταπάτηση τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ» (ἀρ. 65, Σεπτ. 1990, σ. 3).

3. *Ἀμερικανισμός ἀντί χριστιανισμός.* Ὑπογράμμισε χαρακτηριστικά ὁ ἴδρυτής τῆς Ε.Α.Ε.Π: «Σήμερα ὅμως ὁ χριστιανισμός τῆς πεντηκοστῆς κινδυνεύει νά χαλάσει ἀπό τόν Ἀμερικανισμό [...]. Μέσα στίς ἐκκλησίες, ὄχι βέβαια ὅλες, ἔχουν τοποθετήσει ὄργανα παντός εἴδους μέ ντράμς πού συνοδεύουν ὕμνους πού μοιάζουν μέ τίς μουσικές ΡΟΚ καί ΠΟΠ καί μέ νεαρούς μέ μακρὰ μαλλιά καί μία κιθάρα ἠλεκτρονική, νά κάνουν σάν τρελοί ἐπάνω στήν ἔδρα, δίπλα στόν ἄμβωνα καί νά πετᾶνε καί κανένα "πρέιζ δέ Λόρντ", "δόξα στό Θεό"» (ἀρ. 80, Ἀπρ. 1991, σ. 5).

4. *Κατάντημα "ἐκκλησιῶν" Πεντηκοστῆς.* «Στήν Ἀμερική οἱ εἰλικρινεῖς χριστιανοί ἔχουν ἀγανακτήσει μέ τό κατάντημα πολλῶν ἐκκλησιῶν τῆς Πεντηκοστῆς» (ἀρ. 131, Ὀκτ. 1994, σ. 3).

5. *Ψευδοθαύματα καί ψευδοδιδασκαλίες.* «Ἡ μεγάλη πλειοψηφία τῶν ἀδελφῶν Ἀμερικανῶν τῆς Πεντηκοστῆς, λυποῦνται γιά τά ψευδοθαύματα πού κάνουν κάτι σόουμν κήρυκες καί γιά τίς ψευδοδιδασκαλίες μερικῶν νεωτέρων» (σ. 6).

6. Παγιδεύτηκαν στην πλάνη του διαβόλου. «Μερικοί αδελφοί παγιδεύτηκαν στην πλάνη του διαβόλου και προσπάθησαν να παρασύρουν και όλη την εκκλησία της Πεντηκοστής, στην Ελλάδα, γράφοντας βιβλιαράκια και κηρύττοντας από τόν άμβωνα, εκείνα που ο Θεός τόσο πολύ μίσησε» (σ. 6).

7. Άκολουθοῦν Ιουδαϊκές διδασκαλίες. «Παρ' όλα αυτά ὑπάρχουν ὀρισμένες διδασκαλίες πού θά τίς θίξουμε καί εἶναι τελείως Ιουδαϊκές πού ἀκολουθοῦν ὀρισμένες ἐκκλησίες τῆς Πεντηκοστής [...]. Μερικές ἐκκλησίες τῆς Πεντηκοστής ἐφαρμόζουν τήν προσφορά τῶν δεκάτων, ὑποχρεώνοντας τά μέλη τους νά δίνουν δέκατα» (ἀρ. 37, Ἰαν. 1989, σ. 1). Καί ἀλλοῦ πάλι: «Ποῦ βρῆκαν ὅμως γραμμένο οἱ σημερινοί κήρυκες καί ποιμένες καί ἰδιαίτερα τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Πεντηκοστής τό σύστημα αὐτό, νά ἀπαιτοῦν ἀπό τά μέλη τῶν ἐκκλησιῶν τους, νά δίνουν τό 10% τῶν εἰσοδήματων τους στήν ἐκκλησία;» (ἀρ. 32, Αὐγ. 1988, σ. 4).

8. Σκανδαλισμός ὀπαδῶν καί πλουτισμός κηρύκων καί “ποιμένων”. Μέ ἀφορμή τά δέκατα, ὡς ὑποχρεωτική εἰσφορά, ἀποκαλύπτονται καί ἄλλα γεγονότα τοῦ Πεντηκοστιανικοῦ χώρου, ὅπως ὁ σκανδαλισμός, ἡ καταπίεση ὀπαδῶν καί ὁ πλουτισμός διαφόρων κηρύκων καί “ποιμένων”: «Οἱ ἐκκλησίες σήμερα σκανδαλίζουν τούς ἀνθρώπους μέ τά δέκατά τους. Πιέζουν εἰλικρινεῖς Χριστιανούς πού πολλές φορές ἀδυνατοῦν νά δώσουν ἀκριβῶς τό 10% καί οἱ ἐκκλησίες καί πρόπαντός οἱ κήρυκες καί ποιμένες γίνονται πάμπλουτοι καί στό τέλος τό ρίχνουν στή χλιδή καί τήν πολυτέλεια» (αὐτ.).

9. “Θεία Κοινωνία” μέ κριτσίνια καί χυμούς (!). Αναφέρουν χαρακτηριστικά: «Ἡ συνήθεια ὀρισμένων ἐκκλησιῶν νά χρησιμοποιοῦν μικρά κριτσίνια γιά ἄρτο καί ὀποιοδήποτε χυμό γιά οἶνο, ἔχει ὀλέθρια ἀποτελέσματα γιά τήν ἐκκλησία» (φ. Ἰούν. 2006, σ. 3). Βλέπουμε ἐκ μέρους Πεντηκοστιανικῶν κινήσεων, μία χειρίστου εἴδους κακοποίηση καί περιφρόνηση τῶν ἱστορικῶν γεγονότων ἀλλά καί αὐτῶν τῶν ἱδρυτικῶν λόγων τοῦ Κυρίου σχετικά μέ τό μυστήριο.

Τά παραδείγματα πού παραθέσαμε, ἀπό Πεντηκοστιανικές πηγές, εἶναι ἀρκετά καί ἀποκαλυπτικά, γιά νά δείξουν γιά μία ἀκόμη φορά, τήν ἀπίστευτη σύγχυση καί πλάνη τοῦ Πεντηκοστιανικοῦ χώρου πού αὐτοθαυμάζεται ὡς τό ταχύτερα ἀναπτυσσόμενο θρησκευτικό κίνημα παγκοσμίως. Οἱ ἀνωτέρω ὅμως καταγγελίες ἐγείρουν πλῆθος ἐρωτημάτων σχετικά μέ τόν εὐρύτερο Πεντηκοστιανικό χώρο. Ἐάν Πεντηκοστιανικές ὀμάδες ἔχουν ἀποδεχθεῖ καί διδάσκουν ἀντιευαγγελικές διδασκαλίες καί ἀντιχριστιανικές πρακτικές, ὅπως τίς κατηγοροῦν ἄλλοι Πεντηκοστιανοί, τότε πῶς τό Ἅγ. Πνεῦμα εἶναι παρόν στόν χώρο τους; Ποῖο Πνεῦμα ἐπιδημεῖ στίς συνάξεις τους; σέ ποῖο Πνεῦμα ὑποτίθεται ὅτι βαπτίζονται γιά νά γλωσσολαλήσουν;

Βεβαίως γιά τόν Ὀρθόδοξο χριστιανό ἡ ἀπάντηση εἶναι σίγουρη καί ἀναμφισβήτηση. Σέ καμμία ἀπολύτως Πεντηκοστιανική κίνηση, ἀπό τήν ἀρχή τῆς ἐμφάνισης τοῦ Πεντηκοστιανισμοῦ (Ἰανουάριος 1901) μέχρι καί τήν μεταγενέστερη μετεξέλιξή του, σήμερα ὡς Τρίτο Κύμα, δέν εἶναι παρόν τό Πανάγιο Πνεῦμα.

Μητρ. Αργολίδος Νεκτάριος, Πλούσιοι Τελώνες, φτωχοί Άγιοι. Ευαγγελιστής Ματθαίος, Απόστολος Ζακχαίος, Άγιος Πέτρος ο τελώνης, Ναύπλιο: Επιστροφή 2023. Μέ άφορμή τόν βίο του άγίου Πέτρου του τελώνη, προσεγγίζονται ζητήματα όπως ή θέση του χριστιανισμού άπέναντι στον πλοῦτο, τήν άδικία, τή φτώχεια, τήν άσπλαχνία κ.λπ., σε άναφορά και μέ τούς δύο τελώνες και κατόπιν Άποστόλους, τόν ευαγγελιστή Ματθαίο και τόν Ζακχαίο. Στο βιβλίο περιλαμβάνεται επίσης ό βίος και ή Άκολουθία του άγίου Πέτρου του τελώνη.

Ίερατικόν, 3τ., Ίερά Μονή Τατάρνης: Ήπτάλοφος 2023. Στους δύο πρώτους τόμους περιλαμβάνονται (μετά Τυπικῶν Διατάξεων και διασαφηρίσεων) όλες οι ακολουθίες του Ήσπερινου, του Άποδείπνου, του Μεσονυκτικού, του Ήρθρου, ή Διατάξη τής Προθέσεως, οι θείες Λειτουργίες του Ήεροῦ Χρυσοστόμου (μέ πρωτότυπη παράθεση και άνευ διακόνου), του Μεγάλου Βασιλείου, των Προηγιασμένων, ή ακολουθία και του μικροῦ και του μεγάλου Άγιασμοῦ, ή ακολουθία τής Γονυκλισίας τής Πεντηκοστής, και διάφορες άλλες ακολουθίες και εϋχές. Ή τρίτος τόμος περιέχει έκτενή ύπομνηματισμό τής Διατάξεως τής Προθέσεως και τής θείας Λειτουργίας άπό τόν ό άοίδιμο γέροντα Δοσίθεο.

Νικόλαος Ασπρούλης, Το μυστήριο του Χριστού και το μυστήριο της Εκκλησίας: Γεώργιος Φλωρόφσκυ και Ιωάννης Ζηζιούλας σε διάλογο γύρω από τη θεολογική μεθοδολογία, Βόλος: Εκδοτική Δημητριάδος της Ακαδημίας Θεολογικών Σπουδών Βόλου (σε συνεργασία μέ τίς έκδ. Sebastian Press τής Ήπισκοπής Δυτικῆς Άμερικῆς τής Σερβικῆς Ήρθόδοξης Ήκκλησίας) 2023. Ή έντυπη μορφή τής διδακτορικής διατριβής του Ν. Ασπρούλη, πού είχε έκδοθεί ήλεκτρονικά στό 2019.

Καταβολή τοῦ ἐφάπαξ βοηθήματος

Πρωτ. Γεωργίου Βαμβακίδη
Γεν. Ἀρχιερ. Ἐπιτρ. Ἱ.Μ. Ζιχνῶν καί Νευροκοπίου
Ἀντιπροέδρου Ι.Σ.Κ.Ε.

Μέ πολλή χαρά ἐνημερώνουμε ἀπό τό παρόν τεῦχος τοῦ Ἐφημερίου τούς ἀγαπητούς ἐν Χριστῷ ἀδελφούς μας συμπρεσβυτέρους καί διακόνους ὅτι ἕνα πάγιο αἴτημα τοῦ συνόλου, πιστεύω, τῶν κληρικῶν, ἱκανοποιήθηκε μέ τόν καλύτερο δυνατό τρόπο, χάρις στούς καθημερινούς ἀγῶνες τοῦ Δ.Σ. τοῦ Ι.Σ.Κ.Ε. καί τοῦ Δ.Σ. τῆς Ἐνώσεως Κληρικῶν Κρήτης.

Μέ τό ἄρθρο 122 τοῦ νόμου 5078/2023 (ΦΕΚ 211 Α/20-12-2023), πού πρόσφατα ψηφίστηκε ἀπό τή Βουλή τῶν Ἑλλήνων, ἀποδεσμεύτηκε ἡ καταβολή τοῦ ἐφάπαξ βοηθήματος ἀπό τή σύνταξη. Βάσει τοῦ παραπάνω νόμου, ὅσοι κληρικοί ἔχουν συμπληρώσει τό 67^ο ἔτος τῆς ἡλικίας τους μποροῦν νά υποβάλουν μέσω τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων, στίς ὁποῖες ὑπηρετοῦν, τήν προβλεπόμενη σχετική αἴτηση γιά τή χορήγηση τοῦ ἐφάπαξ πού δικαιοῦνται σύμφωνα μέ τά χρόνια ὑπηρεσίας των, τό Μισθολογικό Κλιμάκιο καί τή Μισθολογική Κατηγορία στήν ὁποῖαν εἶναι ἐνταγμένοι.

Ἡ ὡς ἄνω ἐξέλιξη εἶναι πολύ εὐεργετική γιά ὅλους τούς κληρικούς καί αὐτό γιατί μέχρι πρίν ἀπό τήν ψήφιση τοῦ παραπάνω νόμου ὁ κληρικός, γιά νά λάβει τό ἐφάπαξ, ἔπρεπε νά ἔχει συνταξιοδοτηθεῖ καί, ὅπως ὅλοι πλέον γνωρίζουμε, οἱ προϋποθέσεις συνταξιοδότησεως τῶν κληρικῶν διαφέρουν κατά πολύ ἀπό τούς ὑπολοίπους δημοσίους λειτουργούς καί ὑπαλλήλους τοῦ κράτους (βλ. προηγούμενα τεύχη τοῦ Ἐφημερίου).

Ἡ ὡς ἄνω ἐξέλιξη ἐπαναφέρει σχετικῶς τόν καταργηθέντα νόμο τοῦ 3232/2004, ὁ ὁποῖος, καί πάλι μέ τίς ἐνέργειες τοῦ Ι.Σ.Κ.Ε ἐπί προεδρίας τοῦ π. Βασιλείου Βουϊδάσκη, εἶχε ψηφιστεῖ ἀπό τό Ἐθνικό Κοινοβούλιο καί ἔδινε τή δυνατότητα σέ ὅσους κληρικούς εἶχαν συμπληρώσει τό 65^ο ἔτος τῆς ἡλικίας τους νά λαμβάνουν τό ἐφάπαξ.

Ὁ γράφων εἶναι γνώστης πόσοι κληρικοί καί ἀντίστοιχες οἰκογένειες ὠφελήθηκαν μ' αὐτήν τή νομοθετική ρύθμιση, ἡ ὁποία καταργήθηκε μέ τούς μνημονιακούς νόμους.

Έκπομπές που προτείνουμε:

Καθημερινά:

22.00: ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΙΣΤΗ (Ε)

Προσεγγίσεις στους όρους της πίστεως.

Μέ τον Δημήτρη Μαυρόπουλο

12.00: ΤΟ ΑΛΑΤΙ ΤΗΣ ΓΗΣ

Παραδοσιακή μουσική.

Μέ τον Λάμπρο Λιάβα.

20.00: ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΑ ΤΟΥ 89,5.

23.00: ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ 89,5.

00.00: ΜΕ ΛΟΓΙΑ ΑΚΡΙΒΑ ΚΑΙ ΟΜΟΡΦΕΣ ΜΟΥΣΙΚΕΣ.

Άποσπάσματα από κείμενα Πατέρων με μουσικές γέφυρες.

Μέ την Κυριακή Αϊλιανού.

Οι εκπομπές του Ραδιοφωνικού Σταθμού της Έκκλησίας της Ελλάδος 89,5 αναμεταδίδονται από τους δικτυωμένους σταθμούς των Ίερών Μητροπόλεων.

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ ΤΕΛΟΣ
Ταχ. Γραφείο Κ.Ε.Μ.Π. ΚΡ
Αριθμός Άδειας 10

ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΛΤΑ 21 2355

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (Ε.Μ.Υ.Ε.Ε.)
Άθηνās 30 10551 Άθηναι
Τηλ. 211-1825298 Fax: 211-1824317
ISSN 1105-7203